

ΠΑΝΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΟΣΟΛΩΝ.

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

—————

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΑΙΟΥ 1867 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΑΙΟΥ 1868.



ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ
ΛΑΥΡΙΣΤΟΥ
ΥΕΩΝ ΑΡΙΘ. _____

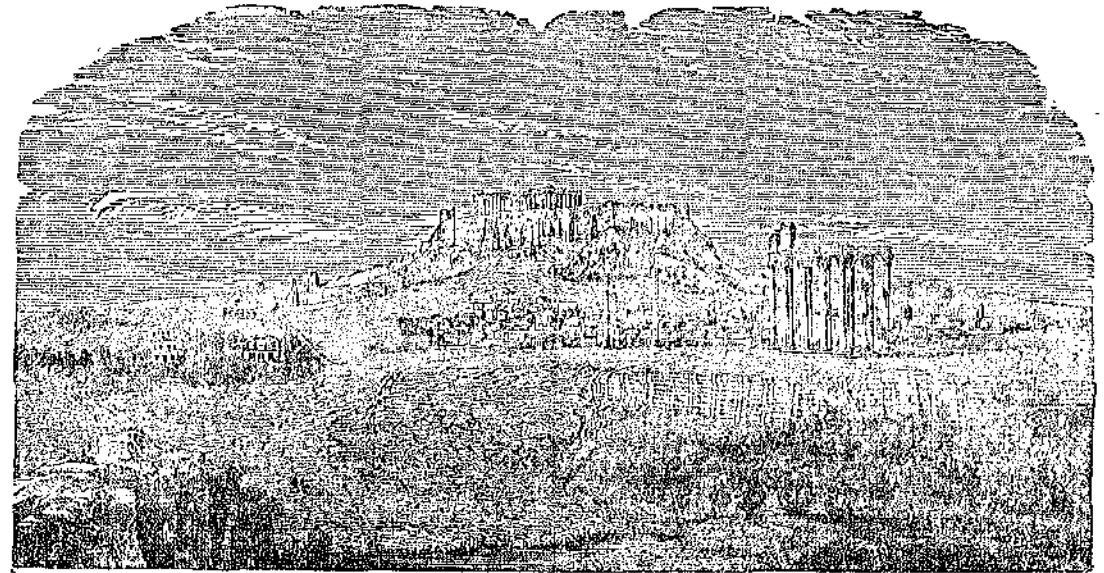
ΠΑΡΕΛΗΥΣΤΗΡΙΟ ΚΑΔΩΜΑΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ

ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΩΡΑΣ.

(ὅδὸς Περαιῶς.)

1868.



ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 419.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΝ
ΑΙΤΙΝΕΣ ΣΥΝΤΕΛΟΥΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ
ΤΟΥ ΝΕΥΡΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΙΝ
ΤΗΣ ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΗΣ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΟΣ,
ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ καὶ καθηγητοῦ Α. ΠΑΛΛΗ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυ.λ.λ. 417.)

Μάθημα Β΄. (*)

Ἐν τῇ προλαβούσῃ συνεδριάσει ἐξεθέσαμεν τὰ περὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Μεταβαίνομεν ἤδη νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν περιστάσεων, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐτοιμότητος, εἰς τὴν μέλζονα δηλαδὴ ἐκτύλιξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς κρίσεως.

Τὰ τε αἰσθητήρια καὶ κινητήρια νεῦρα, ὡς ἐρέθη, ἐν τῇ προλαβούσῃ συνεδριάσει, εἰσὶν ὄχρηστοί, δι' ὧν μεταβιβάζονται αἱ ἐντυπώσεις τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς βουλήσεως αἱ ἐνεργεῖαι.

(*) Ὅρα εἰς τὸ τέλος τοῦ μαθήματος τούτου τὰς σημειώσεις.

Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐλιγωτέραν αἰσθησιν τοῦ ἀλγους τινῶν λαῶν, δεόν νὰ υποθέσωμεν, ὅτι τὰ νεῦρα ὑφίστανται μεταβολὰς τινὰς εἰς τὴν ὑψὴν αὐτῶν, ἐκ διαφόρων περιστάσεων, καὶ ἰδίως κλιματικῶν. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἡμῶς τὴν ταχύτητα ἢ βραδύτητα κατὰ τὴν διοχέτευσιν τῶν ἐντυπώσεων, εἶναι ἴσως ἀδύνατον νὰ βεβαιωθῶμεν ἠριστικῶς περὶ τούτου· διότι τοιαῦτα πειράματα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν δύνανται νὰ γίνωσιν, ὡς ἐγείναν ἐπὶ τῶν βικτράχων, παρὰ τῶν προμνησθέντων ἐν τῇ προλαβούσῃ συνεδριάσει Helmolz καὶ Valentin. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὁ ἐγκέφαλος δηλαδὴ, εἶναι ἐστὶα τοσοῦτων ἐνεργειῶν, ὥστε ἐκ τῆς ἐντονωτέρας ἐκδηλώσεως αὐτῶν δυνάμεθα νὰ εἰκασώμεν περὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ ἐκτός, ὅτι καὶ ὁ ὄγκος, καὶ τὸ βάρος καὶ ἰδίως οἱ γύροι αὐτοῦ παρουσιάζονται μᾶλλον κῆλημένοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὧν αἱ ἐγκεφαλικαὶ ἐνεργεῖαι ὑπῆρξαν μᾶλλον ἐκπεφρασμένοι καὶ ἰσχυρότεροι. Ἡ διανοητικὴ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἡλικίας ἐναργῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐγκεφάλου γεννᾶται διὰ συνεχείας ἐπανεπιλημμένων ἐντυπώσεων, ἢ δὲ συγγενῆς εὐκαρσία αὐτοῦ συντελεῖ μόνον εἰς τὴν ταχύτεραν καὶ ἐντονωτέραν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐνεργειῶν του.

Όταν ο άνθρωπος έρχεται εις τον κόσμον ούδέν τρώντι διδιδει σημειον διανοίας, και μόνον τὸ δρμύμ-
 φυτον του θηλάζειν παρατηρείται εις αυτόν' πα-
 ρέχονται δὲ πολλοὶ μῆνες ἵνα γνωρίσῃ τὴν τιτθὴν
 ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, και ἔτος ἐλόκληρον ἵνα φω-
 νήξῃ μάννα. Ὁ ἐγκέφαλος του νεογνοῦ εἶναι μαλ-
 θικῶς, μικρὸν ἐξέχουσι οἱ γόροι αὐτοῦ, τὰ ἐπισφαι-
 ρίδια καλοῦμενα παρὰ του Ἑρασιστράτου' μόλις δὲ
 κατὰ τὴν ἑβδομον πρὸς τὸν ὄγδουον μῆνα ἄρχεται
 νὰ λαμβάνῃ στερεότητά τινε, κατὰ τὰς παρατηρή-
 σεις του διασήμου φυσιολόγου Tiddemann. Απαι-
 τούνται ἐπανελημμένοι κεντήσεις και διεγέρσεις,
 ὅπως οὖτος ἀναπτυχθῇ. Παρέχεται οὖν ὀλίγοι χρό-
 νος ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ, ὅπως ἡ αἰσθησις καταστῇ
 ἀντίληψις' και ἀπαιτεῖται ἐπανάληψις και ζωηρό-
 τας των ἐντυπώσεων, ὅπως γίνῃ κατοχὴ των ἀντι-
 λήψεων εις βαθμὴν, ὥστε νὰ ἐπανέρχωνται αὐται
 ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, νὰ μορφωθῇ ἐνὶ λόγῳ ἡ μνή-
 μη, ἡ οὐσιωδεστέρα μετὰ τῶν διανοητικῶν δυ-
 νάμεων' διότι ἄνευ αὐτῆς οὔτε παράθεσις ἰδεῶν γί-
 ννεται, οὔτε κρίσεις ἐπομένως μορφοῦνται. Ἄλλὰ και
 παιδίον γιγνόμενον τὸ βρέφος ἔχει ἀνάγκη μᾶλλον
 τῆς τοματικῆς ἀναπτύξεως' πηδῆ μᾶλλον συνήθως
 ἐξ ὀρμηφότου τάσεως ἢ κινεῖται' ὀρμη, ὀρέξεις και
 κλίσεις ἀσχυλοῦσιν αὐτό' αἱ δὲ ἐν τῇ μνήμῃ ἀναπο-
 ταμιεύονται ἰδέαι, μὴ ἀκριβεῖς εἰσέτι, δὲν χρησι-
 μοποιοῦνται παρ' αὐτοῦ, ὅπως ἐξαγάγῃ συμπεράσ-
 ματα ἐκ τῆς παραθέσεως αὐτῶν' δὲν δύναται νὰ ἐ-
 πιτύχῃ εὐκόλως καρποὺς ἐκ τῆς κρίσεως και του
 λόγου. Ἡ κρίσις ἀναπτύσσεται βῆθμῶδην, προϊούσης
 τῆς ἡλικίας, κατὰ λόγον τῆς ποσότητος των ἰδεῶν
 και γνώσεων' αἱ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐπαναλαμβάνο-
 μεναι ἐντυπώσεις, κεντοῦσαι και διεγείρουσαι τὸν
 ἐγκέφαλον, αὐξάνουσι τὴν ἐτοιμότητα αὐτοῦ. Τὸ
 κατ' ἐξοχὴν χρήσιμον τοῦτο ὄργανον εις τὸν ἄνθρω-
 πον εὐκρατέστερον και εὐρωστώτερον γίννεται, διὰ
 τῆς ἐνεργείας του νόμου τούτου τῆς φυσικῆς ἐπι-
 λογῆς. Εἰς τοὺς προεβηλικότας τρώντι τὴν ἡλικίαν,
 ἔνεκεν τῆς πολυχρονίου ἐνεργείας του νόμου τούτου,
 ἡ κρίσις κρατύνεται, ἡ δὲ συνειδήσις των πράξεων
 οὐαίσθητοτέρα, ὡς εἶπεν, γίννεται' διὰ τὸν εἰρημέ-
 νον λόγον ὁ Πλούταρχος ἔλεγεν, ὅτι « μόνος ὁ νοῦς
 παλαιότερος ἀνηβῆ' » ὁ δὲ ἱπποκράτειος ἱατρός
 Lordat τῆς σχολῆς του Νουμπελιέρου ἔγραφε περὶ
 του ἀγῆρω τῆς συνειδήσεως ὀλόκληρον σύγγραμμα.
 Διὰ τὸν εἰρημένον λόγον οἱ λαοὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄ-
 ψιν τὴν πληθὺν των ἰδεῶν και γνώσεων, των διὰ
 του χρόνου συσσωρευθεισῶν, ὅ ἐστι τὴν πείραν συ-
 νήθως λεγομένην, ἄεποτε εις τὴν κρίσιν των γερόν-
 των ἐνεπιστεῦθησαν. τὰ τῆς πολιτικῆς πράγματα,
 και Γερουσίας ἐσύστησαν, και σώζονται αἱ πόλεις
 τουτέστιν οἱ λαοί.

« Ἐνθα βουλαὶ γερότων και νέων ἀνδρῶν ἀρι-
 στεύουσιν αἰχμαί. »
 Συνταλοῦσι δὲ εις τὴν ἀνάπτυξιν του νευρικοῦ
 συστήματος, και ἰδίως εις τὴν αὐξῆσιν και εὐκρα-
 σίαν του ἐγκεφάλου, πρῶτον μὲν περιστάσεις κλι-
 ματικαὶ, εὐκολόνουσαι μάλιστα τὴν ἐνεργείαν του
 νόμου τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, και δεύτερον ἡ ἐπί-
 δρασις του νόμου τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς, περὶ οὗ
 παρακατιῶν ὅλω διαλάθει.
 Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι του κλίματος ἡ
 πολλὴ θερμοτήτις, τὸ πρῶτον συστατικὸν αὐτοῦ,
 γενεῶ χαλάρωσιν του νευρικοῦ συστήματος' ὥστε
 και ἡ διοχέτευσις των ἐντυπώσεων και ἡ ἀντίληψις
 βραδέως γίννεται. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται τίνι τρόπῳ,
 ὡς ἐβρέθη ἐν τῇ προλαβοῦση συνεδριάσει, οἱ μεσημ-
 βρινοὶ λαοὶ ἀντέχουσι μᾶλλον εις τὰς ἀλγεινάς χει-
 ρουργικὰς ἐγχειρίσεις. Ἡ κατεργασίη ἐπομένως των
 ἐντυπωθεισῶν ἀντιλήψεων δυσχερῆς και ἀνώμαλος
 ἀποβαίνει, ἡ δὲ διάνοια δὲν ἀναπτύσσεται, δὲν δξύ-
 νεται, δὲν κρατύνεται. Εἰς τὰς μεσοτροπικὰς χώ-
 ρας οὔτε αἱ τέχναι, και ἐν μᾶλλον αἱ ἐπιστήμαι,
 τὸ σαφὲς τοῦτο δείγμα του πολιτισμοῦ, ἤκμασαν
 ποτε' ἀποναντίας εις τὰ εὐκρατα μόνον κλίματα
 ἐγεννήθη ὁ πολιτισμός. Ἡ Ἄρλια φυλὴ, ἡ πρῶτη ἀ-
 ναπτύξασα ἀληθῆ πολιτισμόν, ἔζη εις εὐκρατον
 κλίμα. Ὁ δὲ πρωτότοκος υἱὸς αὐτῆς, ὁ ἑλληνισμός,
 προέβη ἐτι μᾶλλον εις τὸν πολιτισμόν, διότι κατέ-
 στη εις τὸ μᾶλλον εὐκρατον των κλιμάτων και τὰ
 μᾶλλον πρόσφορον εις τὴν ἀνάπτυξιν τῆς των νεύ-
 ρων εὐκρασίας και τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐτοιμότητος.
 Χάριν τρώντι τῆς μὴ ὑπερβολικῆς θερμοτήτος οἱ ἐκ
 τῆς Ἄρλιας φυλῆς κατοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα ἠδύ-
 ναντο ἀνάκθην νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τῶν και
 ἐν καιρῷ θέρους ἀδιαλείπτως' ὥστε αἱ ἀμοιβαίαι ἐν-
 τυπώσεις, κεντοῦσαι και διεγείρουσαι τὸ ὄργανον
 τῆς διανοίας, κῦξουν τὴν εὐκρασίαν και εὐρωστίαν
 αὐτοῦ, και ὄξουν τὴν ἐνεργείαν του ὄργανου αὐ-
 τῆς' ἡ δὲ μετρίτης του ψυχους και ἐν καιρῷ χει-
 μῶνος, και αἱ ἄλκυῶνιοι ἡμέραι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ
 του χειμῶνος, οἱαι μὰς ἔτερψαν και κατὰ τοὺς πα-
 ρελθόντας Δεκέμβριον και Ἰανουάριον, δὲν περιώρι-
 ζον τους Ἑλληνας ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, περὶ τὴν
 ἐστίαν, ὡς εις τὰ ψυχρὰ κλίματα, ἀλλ' ὁ συνήθης
 βίος αὐτῶν ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἀγορῆ. Πύξησης δὲ τὸ πλή-
 θος των ἐντυπώσεων, χάριν τῆς ἀκαλύτου συγκοι-
 νωνίας των διαφόρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ θου-
 μαζόμενοι ἦσαν, ὡς ὁ Θεσεὺς, κατέστρεψε τοὺς
 ἐμποδίζοντας τὴν συγκοινωνίαν Σίνεις, Σάρινας,
 Κερκύονας, Προκροῦστας και λοιποὺς ληστές' αἱ δὲ
 ἐκ τούτου εὐκολυνθεισαι πανηγύρεις και λοιπαὶ σχί-
 σεις των κατοίκων συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εις τὴν
 ἀμοιβαίαν διάδοσιν των ἰδεῶν και τὴν ἐκ τούτου

αὐξῆσιν των ἐντυπώσεων. Ἡ δὲ διὰ θαλάσσης συγ-
 κοινωνία ὑπῆρξεν ἀνάκθην εὐκόλος, και τοι τῆς θα-
 λασσοπλοίας εις τὰ σπάρτα οὐσης, διότι τὰ ἑλλη-
 νικὰ πέλγη δὲν εἶναι κενὰ, ἀχανῆ και μονότονα,
 ἀλλὰ κοσμοῦνται ὑπὸ πολλοῦς νήσων, αἵτινες, ὡς
 νόμφκι και Νηρηίδες διαποικίλουσι τὸν ἑλληνικὸν
 ὄριζοντα. Ἡ εὐκόλος διὰ θαλάσσης συγκοινωνία πύ-
 κάλυσε τὴν ἐξ ἄλλων μερῶν μεταφορὰν ποικίλων
 ἰδεῶν και γνώσεων, και τῦξενεὺ οὕτως ὁ ἀριθμὸς
 των ἐντυπώσεων' ὥστε δικαίως ὁ Πλάτων τὴν θα-
 λασσαν πονηροδιδάσκλον ὠνόμασεν. Ἐάν δὲ προσ-
 θέσωμεν και τὴν θαυμασίαν ποικίλιαν του ἑλληνι-
 κοῦ ἐδάφους, ἐννοοῦμεν τίνι τρόπῳ τὰ αἰσθητήρια,
 και ἐπομένως τὰ νεῦρα, τὰ διεγχετόντα τοσαύτας
 και τοσοῦτον ποικίλας ἐντυπώσεις εις τὸ κοινὸν
 αἰσθητήριον, κεντούμενα και διεγείρομενα ἐγέννησαν
 τὴν ἑλληνικὴν δραστηριότητα, και τίνι τρόπῳ του
 ἐγκεφάλου, ἐν ᾧ ἐναπεταμιεύοντο τοσαῦται ἐντυπώ-
 σεις, ἡ ἐτοιμότητις ἠξήσεν, ὅθεν προέκυψεν ἡ του νοῦς
 δξύτης, τουτέστιν ἡ ἐξύνοια. Και τί ἐστιν ἐξύνοια;
 οὐδὲν ἄλλο εἰμῆ ἡ ἐτοιμότητις ἐκείνη του ἐγκεφάλου,
 δι' ἧς ὁ νοῦς ἀνακαλύπτει ὅσον οἶόν τε πλείστας
 ἰδιότητας και πλείστους χαρακτήρας εις τὰ ἀντι-
 κείμενα. Δι' αὐτῆς ὁ ποιητῆς και ζωγράφος παρι-
 στώσιν ἀκριβῶς εις τὰς εἰκόνας των τὴν φύσιν, εἴτε
 ὑπὸ τὴν ὕλικὴν εἴτε ὑπὸ τὴν ἠθικὴν μορφήν' δι' αὐ-
 τῆς ὁ φιλόσοφος και ἱστοριογράφος ἐξεκονίζουσι
 πράξεις, εἴτε φυσικὰς, εἴτε ἠθικὰς, εἴτε διανοητι-
 κάς. Ἀπόρροια τῆς ὄξυνοίας εἶναι ἡ ἀγγίνοια, του-
 τέστιν ἡ εὐστοχος ἀναπόδοσις εις τὰς ἐν τάχει γι-
 νομένας ἀντιλήψεις. Τὸ εὐθιγον των ἀπαντήσεων
 των νεανιδῶν των Ἀθηνῶν, ὡν μνείαν ποιεῖται ὁ
 χαριέστατος Λουκιανὸς, εἰκονίζει θαυμασίως τὴν
 ἀγγίνοίαν αὐτῶν. Ἴνα δὲ προκῦψῃ καρπὸς ἐκ τῆς ὄ-
 ξυνοίας, δέον αἱ ἀντιλήψεις νὰ ἐγχαρραχθῶσιν ἐν τῇ
 μνήμῃ, τὰ ἀντικείμενα νὰ ἀπεικονισθῶσιν ἐν τῇ
 φαντασίᾳ. Ἄλλὰ, ἵνα ἀναφυθῶσιν νέαι ἰδέαι, ἀπαι-
 τεῖται ἰσχυρὰ του νοῦς ἐνεργεία. Δὲν εἶναι ἡ μεγα-
 λοφυῖα ἀκριαίου σπινθῆρος ἀπαύγασμα και τῆς ἐ-
 ξάψεως τῆς φαντασίας μονοφυῆς ἀποκλήμα, ἀλλὰ
 διηνεκαὺς και ἐνδελεχοὺς ἐργασίας του νοῦς θεσπέ-
 σιον προῖον.
 Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ των Ἀθηνῶν, εις τὸ ἔρεισμα
 τούτου τῆς Ἑλλάδος, ὡς δικαίως ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ
 Πίνδαρος, συγκεντρῶνται πᾶσαι αἱ του ἑλληνικοῦ
 κλίματος ἰδιότητες' διὰ τὸν λόγον τούτον ἐγεννήθη-
 σαν ἐν αὐτῇ και οἱ μεγαλοφυέστεροι ἄνδρες ἐν τῇ
 φιλοσοφίᾳ, ἐν τῇ ἱστοριογραφίᾳ, ἐν τῇ τραγωδίᾳ,
 ἐν τῇ κωμωδίᾳ, ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ και κατ' ἐξῆς.
 Ἀναμφιλέτως ἠθικαὶ τινε, και ἰδίως ὀρηκευτικαὶ
 περιστάσεις, ἐξ ἄλλων χωρῶν εἰσχυθεῖσαι, δύνανται
 νὰ μεταβάλλωσιν ἐν μέρει τὴν ἔντασιν του νευρικοῦ

συστήματος και τὴν τῆς διανοίας ῥοπήν, τροπολο-
 γούσαι ἢ και ἀλλοιούσαι τὴν ἐνεργείαν των ἐντυπώ-
 σεων' ἀλλὰ μόνον ἡ του κλίματος μεταβολὴ και
 ἀλλοίωσις δύναται οὐσιωδῶς νὰ αἰξήτῃ ἢ νὰ χαλα-
 ρώσῃ τὴν νευρικὴν δύναμιν. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς
 χώρας οὐδέποτε ἤκμασαν αἱ τέχναι και αἱ ἐπιστή-
 μαι, οἱ μάρτυρες οὗτοι τῆς διανοητικῆς δυνάμεως'
 εἰ δὲ και εἰς τινες τοιαύτας χώρας παρατηρήθη ἔγνος
 τι πολιτισμοῦ, ἡ διαφορά αὕτη ἐπήγαγεν ἐκ τῆς
 μετριοῦ τῆς θερμοτήτος αὐτῶν, ὡς ἐκ του ὕψους αὐ-
 τῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, οἱαι εἰσὶ τὸ Νεξικόν,
 ἡ χώρα των Ἀσθῆκων και τὸ Κούιτο ἐν τῇ Περου-
 βιανῇ, ἡ ἔδρα των Ἰγκας, εὐκρατων χωρῶν, κειμέ-
 νων ἐπέκεινα των δύο χιλιάδων μέτρων ὑπὲρ τὴν
 ὀθάλασσαν.
 Ἐξήγησάν τινες των σοφῶν τὰς αἰτίας, ἔνεκεν
 των ὁποίων παρήκμασε και ἐξέπεσεν ἡ Ἰσπανία, και
 τοι μὴ κατακτηθεῖσα και αὐθις ὑπὸ βαρβάρου τινὸς
 λαοῦ. Ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀποδιώξιν ἀπὸ τῆς χώρας
 των Μιχάρων κατακτητῶν ἡ Ἰσπανία ἤκμασε, και
 κατὰ τὴν δύναμιν των ὑπλῶν και τὴν θαλασσοπλο-
 ῖαν, και κατὰ τὰς τέχνας και τὴν ποίησιν, και ζω-
 γραφικὴν, και διέπρεψαν ἐν αὐτῇ και οἱ Κερθάντες
 και οἱ Μουρίλλοι, ἤρχησε νὰ καταρῆθῃ ἐκ του πο-
 λιτισμοῦ, ἐνῶ οὐδεμία ἄλλη εἰσβολὴ βαρβάρων λαῶν
 ἔγενεν. Εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν ἐξέπεσεν, ὥστε κατὰ
 τὰ μέσα του παρελθόντος αἰῶνος ὁ λαμπρὸς βασι-
 λεὺς Κάρολος ὁ Γ' ἠναγκάσθη νὰ καλέσῃ Ἰρλανδόν
 τινε ὅπως τακτοποιήσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας,
 εις ἀθλίαν κατάστασιν εὐρισκόμενα' προσεκάλεσε
 και ἔτερον ἐκεῖθεν ἐπιστήμονα, ἵνα διδάξῃ του;
 Ἰσπανοὺς τὸν τρόπον του ἐξορῶντεν τὸν θεοῦχον
 μόλυβδον, τὸν ἀργυροῦχον, πλουσιώτερον του ἡ-
 μετέρου Λαυρίου, ἐνῶ οὗτοι πρὸ δύο αἰῶνων ἐγνώ-
 ριζον θαυμασίως τὴν τέχνην ταύτην' μὴ δυναθέν-
 των δὲ νὰ ὠφελθῶσιν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας του
 Ἰρλανδοῦ των Ἰσπανῶν, ἠναγκάσθη ὁ βασιλεὺς νὰ
 καταστήσῃ ἐξ χιλιάδας ὀλλανδοὺς ἀποίκους περὶ
 τὰ μεταλλεῖα, πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν. Ὁ θαυμά-
 σιος οὗτος μονάρχης, ὑπολαβὼν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Ἰε-
 ροκρατικῆς ἐνεργουμένη δεισιδαιμονία ἐδέσμευσε τὸν
 νοῦν του λαοῦ του, ἐξώρισε τοὺς Ἰησοῦίτας, ἐκάλεσε
 δὲ ἐκ των ξένων χωρῶν και ἄλλους νοήμονας και
 ἱκανοὺς ἄνδρας, μετὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρξε και τις,
 ἐκ Σικελίας, Σκυλάκης καλοῦμενος (ἴσως ἑλληνικῆς
 καταγωγῆς, ὅν οἱ Γάλλοι Esquilache ὀνομάζουσιν),
 ἵνα οὗτοι διευθετήσωσι τὰ τῆς χώρας και προαγά-
 γωσι τὴν κοινωσίαν' οὐχ ἤττον ἡ Ἰσπανία πολλὰ ὀ-
 λίγον ὠφελήθη. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1521 ἐξωτερικὴ
 ἐνεργεία πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δυναστείας των Βουρ-
 βόνων, συμμάχων ὄντων τῆς Γαλλίας, ὡς ἐκ τῆς
 συγγενείας των βασιλέων, του ὀρηκευματος και τῆς

γεωγραφικῆς θέσεως, κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρη συνταγματικὸν πολίτευμα· ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἕνα σῶμα τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν, ἀπαιτεῖ πολιτικὸν μόν' καὶ ὁ μὲν λαὸς τῆς Ἰσπανίας ἐννοεῖ τὸ προσωπικὸν δικαίον ὁρμεμφοτικῶς πως, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τὴ κοινωνικόν. Ὅθεν καὶ οἱ ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐθνικοῦ πολλὰ καλὰ τὸ προσωπικὸν συμφέρον, ἀλλ' οὐδὲν τὸ κοινωνικόν ἐπλάττον οὔτοι θέσεις, ἄνευ κοινωνικῆς ἀνάγκης, ἕνα τρέφονται οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκτεῖοι ὑπὸ τοῦ ἰδρωτός τοῦ φορολογουμένου λαοῦ· καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχονεν πρό τινων χρόνων ὡς πρέσβου τῆς χώρας ἐκείνης συγγενῆ τινα ἐνὸς τῶν ἐλιγαρχῶν, μισθοδοτούμενον ἄνευ πολιτικῆς ἀνάγκης καὶ σχεδὸν οὔτε ἐμπορικῆς. Οἱ λαοὶ ἐν τῇ ἀκρίσει τῶν δὲν ἐννοοῦν, ὅτι φορολογία δηλοῖ συνεισφορά διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, πᾶσα δὲ ἀφαίρεσις χρηματικῆς ἢ ἄλλης ἰδιοκτησίας, ἄνευ ὠφελείας τῶν φορολογουμένων, εἶναι αὐτόχρημα τυραννικὰ. Οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει, εἴτε μὴ δυνάμενοι νὰ ἀναπτυχθῶσι νοερῶς, εἴτε μὴ ἀναπτυχθέντες, φαντάζονται ὅτι ἡ ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος, μὴ ἐννοοῦντες ὅτι αὕτη στηρίζεται ἐν τῇ δικαιοσύνῃ· διότι τὸ δίκαιον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ὁ σύνδεσμος τῆς ἐλευθερίας ἐνὸς ἐλάττου μετὰ τῆς ἐλευθερίας ἀπάντων· καὶ ἐννοοῦν μὲν, ὅτι ὁ ἐξέλεος ἄρχων εἶναι ὁ τύραννος, ἀλλὰ δυσκολώτερον ἐννοοῦν, ὅτι ὁ δυνάμενος καὶ ἀδιαφορῶν καὶ μὴ φροντίζων, καὶ ἄλλοις ἐπιτρέπων ἕνα γίνονται ἄδικοι καὶ τυραννικοὶ, εἶναι οὐτιδανὸς καὶ ἐπὶ οὐτιδανούσιν ἀνάσσει.

Τινὲς ἐκ τῶν φιλοσοφῶν ἀπέδωκαν τὴν ταπεινωσὶν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως τὴν παρακμὴν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὸν χρυσὸν τῆς Περουβικῆς, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Ἰσρακράτιαν. Καὶ ὁ μὲν χρυσὸς βεβαίως δὲν ἐπήνεγκε τὴν ἔκπτωσιν ταύτην· ἀπεινωτικῆς ἢ ἀνάπτουξ· τοῦ νοῦς πλάττει τὰς τέχνας καὶ ἐν γένει τὴν βιομηχανίαν, ὅθεν γεννᾶται ὁ πλοῦτος. Ἐνδεχόμενον δὲ ἐπὶ τινα χρόνον ἢ ὑπὸ τῆς Ἰσρακρατικῆς ὑποστηριζομένη δεισιδαιμονία νὰ δεσμεύσῃ τὸν νοῦν· ἀλλ' ὅταν ἄλλαι αἰτίαι δὲν συνεργήσωσιν ἢ διάνοια θριαμβεύει. Καὶ ἐν τῇ Σκωτίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ τὸ Ἰσρατεῖον εἶχε μεγίστην ἰσχύν, ὥστε κατὰ τὸ 1611 δύο ἑτερόδοξοι ἐκάθησαν θριαμβικῶς ἐν μιᾷ πλατείᾳ τοῦ Λονδίνου. Οἱ δὲ φυσιοδίφαι ἀποδίδουσι τὴν παρακμὴν ταύτην τῶν Ἰσπανῶν εἰς τὴν χαλάρωσιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἕνεκεν τῆς ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας, μεσοτροπικῆς τῆς χώρας ἐκ τούτου γενομένης. Τὴν ἐξήγησιν ταύτην παραδέχεται καὶ ὁ Bucle ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τῶν Μαύρων, ἦτοι Σαρακηνῶν, πολλοὶ τῶν κατοί-

κων ἔσωσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, κατὰφυγόντες εἰς τὰ ὄρη, ἐκεῖ δὲ διαμένοντες καὶ μὴ ἔχοντες γῆν ἀρῶσιμον, διήγον βίον ποιμενικόν· ἀφοῦ δὲ ἀπέδωξαν τοὺς Μαύρους, κατακτῆσαντες τὴν γῆν τῶν πατέρων των, ἐξηκολούθουν τὸν ποιμενικὸν βίον ὡς ἐκ τῆς ἔξεως· ἕνα δὲ καταστήσωσι τὴν χώραν εὐθετον, κατέστρεψαν πλεῖστα δάση, καὶ οὕτω κατήντησε τὸ κλίμα μεσοτροπικόν. Ἀπεδείχθη δὲ ἤδη διὰ πειραμάτων φυσικῶν, ὅτι ἡ ἐκδάσσεσις χώρας τινὸς γεννᾷ τὴν ὑψώσιν τῆς θερμοκρασίας, ἥτις ἀραιούσα τοὺς ἀτμούς τῆς ἀτμοσφαιρας, προξενεῖ ἕτερον δυστύχημα, τὴν ἀνομβρίαν.

Ἔναι δὲ ἐνδεχόμενον ὅτι καὶ ἄγνωστοί τινες ἰδιότητες τοῦ κλίματος νὰ συντελοῦσιν εἰς τὴν συκρασίαν ἢ δυσκρασίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἰδίως τοῦ ἄξωνος αὐτοῦ· καὶ καθὼς μεταβάλλονται κατὰ τὴν μορφήν οἱ διαμείναντες ἐπὶ πολλὸν χρόνον εἰς ἕτερον κλίμα, οὕτως ἀναντιβῆτως μεταποιεῖται ἐν μέρει καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διάπλασις τῶν ὀργανικῶν ἰσθῶν. Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἡ γενεὰ τῶν Ἀγγλῶν ἐν Ἀυστραλίᾳ διαφέρει οὐκ ὀλίγον τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἀγγλῶν. Καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον μετὰ χίλια ἢ δισχίλια ἔτη ἡ γενεὰ αὕτη νὰ ὁμοιάσῃ κατ' ὅλα τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ ὑπὸ ἄλλων νὰ ἀντικατασταθῇ. Γοιαυτὴ εἶναι, κατὰ τινα ἀρχαίαν ῥῆσιν, ἡ παλίντονος ἀρμονία τοῦ κόσμου.

Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀμερικανικῇ συμπολιτείᾳ ἀπογόνους τῶν Ἀγγλῶν, τοὺς Γιάνγκους καλουμένους. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις δὲ τοῦ Reelus οἱ ἀπόγονοι τῶν μαύρων Ἀφρικανῶν ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ κατέστησαν καὶ δραστηριώτεροι καὶ νοημονέστεροι, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Διὰ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, πληθυνομένων τῶν ἐντυπώσεων, διεγειρομένου δὲ καὶ κεντουμένου οὕτω τοῦ ἐγκεφάλου, αὐξάνει ἡ διανοητικὴ ἐτοιμότης τοῦ ὀργάνου τούτου, ὅπερ εἶναι τὸ ἀναγκαιότερον ἐν τῇ μάχῃ τοῦ βίου πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὀλοκλήρου λαοῦ· διὰ δὲ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε καὶ τὸν νόμον αὐτὸν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, νόμον ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς καταστήσας· καὶ τοῦτο δὲ εἶναι τὸ μέγιστον τῆς θείας προνοίας δειγμα πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ῥίξας σκληρὰ καὶ ἀπολοὺς κατέστησεν ἐδωδῆρους δι' ἐντέχνου κηπούσεως, καὶ ἐκ πολλῶν φυτῶν ἐπέτυχεν νέας παραλλαγὰς καὶ νέα εὐχρησά ἀνθ' ἑκάστης νὰ γίνωσι βραχύποδα πρόβατα, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ πηδῶσι τὰς φράκτας, καὶ ἐξ ὀλίγων τοιούτων ἐπιτευχθέντων ἐν Massachusetts ὑπάρχουν σήμερον ἀγέλαι ὀλόκληροι ἐν Καναδῇ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ ἄνθρωπος, οὐτινος ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐτοιμότης αὐξήσῃ διὰ τῶν φυσικῶν καὶ αὐτομάτω

ἐντυπώσεων, προκαλεῖ διὰ τοῦ νόμου τούτου νέας πολλὰς καὶ ποικίλας ἐντυπώσεις διὰ τῆς προσκλήσεως ἰδεῶν καὶ γνώσεων, οὐ μόνον νέας, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, αὐξάνει οὕτω τὴν δυνάμιν καὶ εὐρωστίαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατορθοὶ εὐρυτέρην τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ.

«Μάθησις φρένας αὐξεῖ.»

ἔλεγε καὶ ὁ Ἐμπεδοκλής.

Οἱ ἄνθρωποι οἱ μὴ ἀσχοληθέντες νοερῶς, οἱ μὴ προκαλέσαντες πλεῖστας ἰδέας ἐντυπώσεις, δύνανται μὲν διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς νὰ αὐξήσωσι μέχρι τινὸς ὅρου τὴν εὐρωστίαν τοῦ ὀργάνου τοῦ νοῦς, καὶ προαύουσι τῆς ἡλικίας ἢ κρίσεως αὐτῶν νὰ ἐνισχυθῇ· ἀλλὰ οἱ νοερῶς ἀσχολούμενοι, διὰ τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης, διὰ τῆς γενομένης οὕτως αὐξήσεως τῶν ἐντυπώσεων, παρασκευάζουσι μείζονα εὐρωστίαν τοῦ ὀργάνου τῆς διανοίας καὶ πλεονα ἐπομένως ἐκδηλωσιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Καὶ καθὼς διὰ τῆς σωμαστικῆς οἱ μῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσονται καὶ ὀγκωδέστεροι γίνονται, οὕτω διὰ τῆς νευρασκίας, διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἀκονήσεως, ὡς εἰπεῖν, τοῦ νοῦς κρατύνεται καὶ αὐξεται τὸ ὄργανον αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ὁ ἐγκέφαλος, ἡ δὲ ἐνέργειά του διατηρεῖται ἐπὶ πλεονα χρόνον.

Ὅθεν διὰ τῆς σπουδῆς ὁ ἄνθρωπος αὐξάνων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἀναπτύσσων τὴν κρίσιν του, κατορθοὶ νέος· ἐπὶ ὧν διὰ τῆς μελέτης, ὅτι ὁ γέρον διὰ τῆς πείρας πολλῶν ἐτῶν. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ὁ Pitt ἔχων καλῶς διαπεπλασμένον τὸν ἐγκέφαλον, διὰ τῆς προσκλήσεως πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων κατώρθωσεν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν νεανίας νὰ διέπῃ ὡς πρωθυπουργὸς τὰς τύχας τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Γέρον τὴν κρίσιν πρὸ τοῦ γήρατος, ὑπέταξεν εἰς τὰς κρίσεις του πολλοὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ὑπερήλικας. Ἐδικαιοῦτο τῶν τῶν ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ κάλλιον παντὸς ἄλλου, ἐὰν ἐγήρασκε, νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Καίσαρ πρὸς τοὺς Θουρσοῦντας νέους «ἀκούσατε, ὦ νέοι γέροντος, οὐ νέου γέροντες ἤκουον.»

Ἐκτὸς δὲ ἐκτάκτων τινων αἰτιῶν ὁ ἐγκέφαλος κεντούμενος καὶ διεγειρόμενος διὰ πολλῆς νοερῆς ἐργασίας, δὲν ἀπυθῆ, ἀλλ' ἔτι μάλλον ἀναπτύσσεται καὶ κρατύνεται. Γέροντα ἤδη ὄντα τὸν Σοφοκλέα οἱ υἱοὶ του ἐνήγαγον ἐπὶ παρανοίᾳ εἰς τὸ δικαστήριον, θέλοντες νὰ διαλέσωσι τὴν πατρικὴν περιουσίαν· ἀλλ' ὁ μέγας τραγικὸς ποιητὴς αὐτοσχεδίασεν ἐν τῷ δικαστηρίῳ αὐτῷ τὴν τραγωδίαν, ὁ Οἰδίπους ἐν Κολωνῷ, καὶ αὐθιρρεῖ τὴν ἀπόφασιν προὐκάλεσεν. Ἐβδομηκοντούτης Πάλλος ὁ τραγικὸς ποιητὴς εἰς τεσσαρὰς ἡμέρας τεσσαρὰς τραγωδίας συνέταξεν. Ὁ γδοήκοντα πάντε ἐτῶν ὁ πρὸ ὀλίγου διέπων τὴν

Ἀγγλίαν πολυμάθης Πάλλμερστον εἶχεν ἀκμαίαν καὶ εὐρωστον τὴν κρίσιν αὐτοῦ· καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ ἐξήνοια παρασκευάζεται συνήθως, ὡς ἐβρέθη· διὰ φυσικῶν περιστάσεων καὶ ἐπιβροῶν, ἀλλὰ τοῦ νοῦς ἢ εἰς τὰ ἔγκατα τῶν πραγμάτων εἰσόδους καὶ τῶν ἐκθεσμένων ἢ πρόβουσις, ὅ ἐστιν ἡ βαθύνουσα· μορφοῦται διὰ τῆς συσσωρεύσεως πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων. Συνδυαζομένη δὲ ἡ ἐξήνοια καὶ ἡ βαθύνουσα ἀποτελοῦσι τὴν περίνοιαν ἰδίαν τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ ἀνδρός, γεννῶσι τοὺς Richelieu, Pitt καὶ Πάλλμερστονας. Καὶ ἡ μὲν ἐξήνοια τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ὑπῆρξε τὸ πρῶτον τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἡ δὲ βαθύνουσα τῆς σαξωνικῆς φυλῆς τὸ πρῶτον τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς.

Ἡ δὲ διὰ τῆς ἐπιλογῆς ταύτης παρασκευασθεῖσα ἐγκεφαλικὴ ἐτοιμότης διὰ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς κληρονομίας μετοχετεύεται ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔγκονα, ὡς διὰ πολλῶν ἀπέδειξαν οἱ προμνησθέντες ἐν τῇ προηγουμένῃ συνειρήσει, ὅ τε Λουκάς καὶ Waitz. Τὰ τέκνα τῶν τῶν Βραχμάνων τῶν καλλιέργουμένων τὴν διάνοιν αὐτῶν, εἰσὶν εὐμαθέστερα τῶν ἄλλων τάξεων ἐν Ἰνδία, ὡς πάντες οἱ ἱερὰ πύστολοι παρετήρησαν.

Διὰ τῆς θράσεως τῶν εἰρημένων νόμων οὐ μόνον ἡ εὐρωστία τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ διάπλασις δηλαδὴ αὐτοῦ βελτιοῦται, ἀλλὰ καὶ ὁ ὄγκος καὶ τὸ βάρος αὐτοῦ αὐξάνουσι καὶ οἱ γύροι πληθύνονται. Οὕτω τῶν βαρβάρων ἐν τῇ Πολωνίᾳ, ἐν Ἀυστραλίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ, ὁ ἐγκέφαλος ζυγίζει περὶ τὰ χίλια τριακόσια γραμμάρια περίπου, τῶν δὲ Εὐρωπαϊκῶν καὶ ἐν γένει τῆς λευκῆς καλουμένης φυλῆς περὶ τὰ χίλια πεντακόσια. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Κουβιέρου ἐξέγισσε χίλια δεκακόσια τριακόσια γραμμάρια, τοῦ δὲ εὐφυστάτου ποιητοῦ Βύρωνος χίλια δεκακόσια δατῶ· εἰκάσομεν ἐκ τούτου, ὅποιον ὑπῆρξε τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἡμετέρου Ἀριστοτέλους, καὶ ὅποιον τὸ τοῦ Οὐμβύλδου. Ὅστις τῶν τῶν ἀνέγνωσε τοῦ τελευταίου τούτου τὰ περὶ κόσμου καὶ περὶ τῶν εἰκόνων τῆς φύσεως συγγράμματα, βλέπει τὴν τεραστίαν πολυμάθειαν, κατανοεῖ, ὅτι περιελάμβανεν ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον ἐπιστητὴν, καὶ δὲν δύναται εἰμὴ νὰ θαυμάσῃ τὴν μεγαλόνοιαν τοῦ ἀνδρός.

Ὁ διὰ τοῦ ἐγκεφάλου διαδηλούμενος νοῦς εἶναι τὸ θαυμάσιον ὄπλον, δι' οὗ ἡ ἀνθρωπότης ἀνίσταται κατὰ τῶν πολυειδῶν περιστάσεων καὶ αἰτιῶν, αἰτινας τείνουσι νὰ προξενήσωσι τὴν κακοδαιμονίαν ἢ καὶ τὸν θάνατον. Ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων ῥιζοπέδων καλουμένων, ὧν αἱ ἀπολιθώσεις εὐρέθησαν εἰς τὰ πρῶτα ἐνζῶα γήινα στρώματα, τὰ ζῶα ἀνεπτύχθησαν ἐκ προσαγωγῆς ἢ δὲ βαθμιαία αὕτη πορεῖα τῆς ἀναπτύξεως καὶ βελτιώσεως τῶν ὀργάνων αὐ-

των αποκαλύπτει ἡμῖν τὸν νόμον τῆς ἀναπτύξεως, ἢ ἢ θεία πρόνοια παρέδωκε τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, νόμον τῆς προόδου καταστήσασα τὰ δὲ ζῶα, ὧν τὰ οὐσιώδη ὄργανα, δυνάμει τῶν ὁποίων ἀντέχουσιν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιβόας, δὲν ἀνεπτύχθησαν, τὰ ζῶα ταῦτα καταστράφησαν, τοὺς δὲ ἀπολιθωμένους σκελετοὺς αὐτῶν καθεκάστην ἀνακαλύπτουμεν. Ἐτι δὲ καὶ νῦν τινὰ τῶν ζῶων βλαμκδὸν ἐκλείπουσιν ἕνεκεν διαφόρων περιστάσεων καταστραφόμενα. Ἐὰν δὲ μελετήσωμεν ἐπιστημονικῶς, ἀπαθείᾳ ἅμα καὶ ἕνευ προλήψεως, καὶ τὴν πορείαν αὐτῆν τῶν διαφόρων λαῶν, Οἴλομεν ἐννοῆσαι, ὅτι ἐπίσης οἱ λαοί, ὧν ὁ ἐγκέφαλος ἕνεκεν διαφόρων περιστάσεων δὲν ἀναπτύσσεται, καὶ ἐπομένως ἡ νοερὰ δύναμις καὶ ἰδίως ἡ κρίσις μένουσι τεταπεινωμένοι, βλαμκδὸν ἐκλείπουσι καὶ παρ' ἄλλων ἀντικαθίστανται. Ἄγριαί τινες φυλαὶ τῆς Ἀμερικῆς ὁσημέραι ἐκλείπουσιν' ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, λέγει ὁ Tuttle, σοφὸς φυσιοδίφης τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας, δὲν ἔχουσιν οὔτε τοῦ σκυρίου τὸ προδιεπτύχον, ὅστις ἐναποταμιεύει τροφὰς ἐν ἀποθήκῃ διὰ τὸν χειμῶνα. Οἱ δὲ Ἰθαγενεὶς τῆς Αὐστραλίας, καὶ τοὶ τῶν Ἄγγλων πειραθέντων πολλοὶ εἰς τὴν πολιτείᾳ τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως τῆς χώρας τὸν μέχρι σήμερον, εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος, ἀπὸ δύο ἑκατομμυρίων καὶ πεντακοσίων χιλιάδων κατήντησαν μόνον χιλιάδες τετρακόσιαι. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἕνεκεν τῆς μὴ ἀναπτύξεως τοῦ ὄργάνου τοῦ νοῦς δὲν δύνανται νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐπιβόας καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἀδυσώπητον νόμον τοῦ ζώϊκου διχωνισμοῦ. Οἱ λαοὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι προεβλήθησαν, ὡς λέγουσιν ὁ Agassiz καὶ ὁ Morton, οἱ περιώνυμοι φυσιοδίφαι, ἵνα ἀντικατασταθῶσι παρ' ἄλλων' « μωραίνει κύριος λαὸν ὃν βούλεται ἀπολέσαι » κατὰ τὸν ψαλμὸν. Παρὰ τοῖς Ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας οὔτε σημεῖα ἢ λείψανά τινὰ ὑπάρχουν, ὥστε νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι ἤμικαὶ ποτε' εἰς τρόπον ὥστε ἢ ἰδέα ἠθικολόγων τινῶν, τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν λαῶν, ὡς ἰδέα ἀναγκία καὶ καθολικὴ εἶναι ὁλως δι' ὅλου σχολαστικῆ.

Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὑπάρχει, ὅτι τῶν ἀνθρώπων, ὧν ὁ ἐγκέφαλος ἀνεπτύχθη ἰδίως διὰ τοῦ νόμου τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς, ὁ νοῦς δεσπόζει τῶν ὁρμηφύτων, τῶν παθῶν καὶ τῶν ὀρέξεων, ἀπεναντίας τῶν ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλοκλήρου λαοῦ, ὧν ὁ ἐγκέφαλος ἔμεινε ἀδρανῆς, ὁ ὀλίγος νοῦς δὲν δύνανται νὰ ἦναι ἀνώτερος τῶν ὁρμηφύτων' τὰ πάθη δεσπόζουσι τοῦ νοῦς, καὶ οὕτως οἱ ἡγούμενοι τοιοῦτων λαῶν ἐν τῇ ἀκρισίᾳ τῶν, μόνον εἰς τὰ πάθη τῶν, ἦτοι εἰς τὴν φιλαυτίαν τῶν, τὴν φιλαρχίαν τῶν, τὴν φιλοπροστικὴν τῶν ὑπάκουοντες, προσφέρουσι πολλάκις ὁ-

λοκαύτωμα ἑαυτοῦς καὶ τὴν κοινωνίαν ὀλοκλήρον εἰς ἄλλους λαοὺς εὐρίσκοντες τὸ συμφέρον τῶν εἰς τὴν ἐξκαθένησιν ἢ καὶ τὴν ἐκλείψιν αὐτῆν τῶν εἰρημένων λαῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ μάλλον καλῶς καταρτισθείσῃ κοινωνίᾳ δὲν εἶναι δυνατὴ, ὡς ἐκ τῶν ἄλλων οὐσιωδῶν καὶ ἀναγκαιῶν ἐργασιῶν, ἢ ἀσκησις τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐπομένως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κυριωτέρου μέρους αὐτῆς, τουτέστι τῆς κρίσεως, ἐπιταί ἐξ ἀνάγκης, ὅτι μία τάξις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας δύνανται νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ σωτηρίας τῆς κοινωνίας ὀλοκλήρου. (Α') Ὅθεν δυνάμει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οἱ λαοί, ἐν οἷς εἰς πάσας τὰς τάξεις βασιλεύει ἡ ἀκρισία, οἱ λαοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ προοδεύσωσι καὶ νὰ εὐδαιμονήσωσιν, εἰ καὶ δὲν ἀπολέσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν τυχαίως ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας ἄλλων ἐθνῶν. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἕνεκεν τῆς μὴ μορφώσεως μιᾶς τάξεως νοηδόνων ἀνθρώπων καλῶς συγκροτουμένης, δὲν ἐννοοῦν τὴν ἐννομον καὶ ἰσοκλιτῆ ἐλευθερίαν, ἔθεν ἢ κλίνουσι τὸν ἀρχῆν εἰς τὸν ἄκρατον δεσποτισμὸν περιποιούμενοι χαμερπῶς τὰς ὀρέξεις ἀγρίου τινὸς τυράννου, ἢ περιπίπτουσιν εἰς τὴν ἀναρχίαν, μαστιζόμενοι ὑπὸ τῆς ληυτείας, καὶ ἕνεκεν τῆς ἐλλείψεως τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας τυραννόμενοι ὑπὸ πολλῶν πονηρῶν καὶ ποταπῶν τυραννίσκων.

Ἐστρηξάμεν φυσιολογικῶς καὶ φυσιογραφικῶς, ὅτι οἱ λαοί, ἐν οἷς, μὴ ἀναπτύχθοντες τοῦ ἐγκεφαλοῦ, ἢ διάνοια δὲν εἶναι σύντονος καὶ ἀκρισία, ἢ δὲ ἀκρισία κατέχει πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, δὲν δύνανται εὐκόλως νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις' οἱ δὲ λαοί, ἐν οἷς ἐμορφώθη τάξις τιν, ἦτοι μοῖρα ἔχουσα ἔντονον τὴν διάνοιαν καὶ ἰδίως τὴν κρίσιν καὶ δυναμένη οὕτω νὰ ἔχῃ ἠθικὴν δύναντιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, δύνανται οὗτοι νὰ προοδεύσωσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν οὐ μόνον, ἀλλὰ νὰ διατηρήσωμεν αὐτὸν ἐπὶ αἰῶνας. Ἐρχόμεθα ἤδη καὶ διὰ τῆς ἱστορίας νὰ ἀποδείξωμεν καὶ στερεώσωμεν τὰς ἀληθείας ταύτας.

Ἡ ἱστορία τριῶν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐθνῶν, τουτέστι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων, θέλει χορηγήσει ἡμῖν θαυμάσια διδόμενα πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἄνω εἰρημένων. Οἱ Ἕλληνας, προαχθέντες εἰς τὸν πολιτισμὸν διὰ τῆς δξυνοίας τῶν, ἀντέστησαν κατὰ μυριάδων βαρβάρων' ἀλλὰ μὴ μορφωθείσης μιᾶς ἀναλόγου μέσης τάξεως, ἕνεκεν τῆς δυσκολίας τῆς ἐφαρμοσέως τοῦ νόμου τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως δικαιοφύτων μέσων καὶ ἰδίως τῆς τυπογραφίας, οἱ Ἕλληνες χάριν τῆς ἀκρισίας τῶν πλειστῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ἀπώλεσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν, ὑποδουλωθέντες ὑπὸ ἄλλων λαῶν, ἦττον μὲν παπολιτισμένων, οὐχὶ δὲ καὶ ὅλως βαρβάρων. (Β') Ἐννοεῖ μὲν

ὁ σοφὸς Εὐριπίδης, ὅτι μία μέση μοῖρα σώζει τὴν κοινωνίαν, λέγων ἐν τῇ τραγωδίᾳ αἱ Ἰκέτιδες

« Τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ μέση σώζει πᾶν,
« Κείσασιν φυλέσασιν' ἔστιν' ἂν δέξῃ πέλει, »

ἀλλὰ τοιαύτη μοῖρα δὲν εἶχεν εἰσέτι καταρτισθῆ ὡς εἶδει.

Καὶ τίς, ὁ καὶ μικρὸν ἐγκύψας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν ἱστορίαν, δὲν ἐννόησεν ὅτι ὁ Ἡελοποννησιακὸς πόλεμος τὴν εὐρυθλίαν τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἀνατρέψας καὶ τὰ ἦθη διαφθείρας, μεγάλως τὴν Ἑλλάδα ἐξηθένησε καὶ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς παρεσκεύασε; Ματαίως ὁ ἔνδοξος, τοθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὀλίγων νοημοστέρων Ἀθηναίων, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὅτι ὁ ἐμφύλιος ἐκεῖνος πόλεμος καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἑλληνισμὸν αὐτὸν κατέστρεψεν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰγίς, ἐδρεύων ἐν Δεκελίᾳ, ἐδήην καὶ κατέσχευε τὴν χώραν' οὐχ ἦττον ὁ ὄγκος Κλεοφῶν, εὐρίσκων τὸ συμφέρον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, κατάρθωσεν νὰ πείσῃ τὸν ἑκρίτον λαὸν, ὅστις διὰ τὴν ἀτυχίαν τῆς Ἑλλάδος εἶχε δικαίωμα ψήφου, ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν γνώμην τῶν εἰρηνοφίλων. Καὶ ἐὰν δὲν εἴχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου, ἦρουν ἵνα πεισθῶμεν αἱ πολιτικαὶ κομωδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἰδίως ἢ διὰ τὸν λόγον τοῦτον Εἰρήνη κλυθεῖσα, ἐνθα ὁ εὐφρόεστατος ποιητῆς, κομωδῶν τὸν Κλέωνα, τὸν φιλοπόλεμον Ἀμαχῶνα καὶ τοὺς ὁμοίους τῶν, πειρᾶται νὰ μορφώσῃ τὴν περὶ εἰρήνης γνώμην τῶν ἀκρίτων συμπολιτῶν του. Ἀλλ' εἰ καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἐξηθένησε τὴν Ἑλλάδα, παρασκευάσας τὴν ὑπεροχὴν τῶν Μακεδόνων, δὲν ἐξημίωσεν ὅμως καίριως τὸν ἑλληνισμὸν, διότι καὶ οἱ Τημενίδαι καὶ οἱ Αἰακίδαι ἦσαν Ἕλληνας. Ἀλλ' ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ὅταν ἀνεφάνη εἰς τὸν ἑλληνικὸν ὄρξοντα τὸ ἐσπέριον νέφος, ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Πολύβιος, ἢ εἰμαρμένη τῆς Ἑλλάδος ὀρίσθη. Ἡ Ῥωμαικὴ ἀριστοκρατία, γινώσκουσα, ὅτι « οὐχὶ βίβη ἀλλὰ πειθοὶ καὶ ὀμιλίᾳ εἰσὶν ἀλώσιμοι οἱ Ἕλληνες, » κατὰ τὴν ἐκφρασίαν τοῦ Πλουτάρχου, μετεχειρίσθη διπλωματικὸν τρόπον καὶ ἐμάρψασεν οὕτω μεγίστην μερίδα, δηλ. πολυπληθεῖς κόμμα ἐκ τῶν ἀκρίτων ἀνθρώπων, καὶ κατάρθωσεν νὰ πείσῃ τοὺς πλείστους τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἡ Ῥώμη ἀνεμίχθη εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν, ἵνα σώσῃ τὰς ἑλληνικὰς ἐλευθερίας ἀπὸ τοῦ τυράννου Φιλίππου τοῦ Δημητρίου, βασιλέως τῶν Μακεδόνων. Καὶ τοιαύτη τῶν ὑπῆρξεν ἢ ἀκρισία τῶν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πολιτείας περιερχομένων ὀγκοκόπων, ἕνεκεν τῆς ἐν τοῖς πλῆθεσιν ἀλογίας, ὡς ἐκφράζεται ὁ Πολύβιος, ὥστε ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι οἱ φιλελευθεροὶ Ῥωμαῖοι ἐμπερίμων περιπαθῶς περὶ τῆς τῶν Ἑλλή-

νων ἐλευθερίας. « Παντάπασι δὲ τότε, » λέγει ὁ Πλουτάρχος, ἐν τῷ βίβη Τίτου τοῦ Φλαμίνιου, « καὶ » τοῖς θεραπέουσι τὰ τοῦ Φιλίππου πρέσβη, Ῥωμαῖοις πολεμήσαντας ἤκειν, οὐχ Ἑλλήσιν, ἀλλ' ὕπερ Ἑλλήνων Μακεδόνων. » Σπάνιοι τῶν ἡττων ἐν Ἑλλάδι οἱ ἐννοοῦντες τὴν διπλωματικὴν ἐνέργειαν τῆς Ῥώμης. Ὅταν ὁ δημαγωγὸς Ἀρισταίνετος ἠγόρευσεν ἐν Μεγαλοπόλει ὑπὲρ τῆς Ῥωμαικῆς συμμάχιας, πρέσβη ἐν τῷ μέσῳ ὁ Φιλοπολίμην, ὁ τελευταῖος στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος, εἰπὼν αὐτῷ « μὴ σπεύδεις ὡ βέλτιστε, τὴν εἰμαρμένην τῆς Ἑλλάδος ἐπιδέειν. » ἀλλ' ἡ ἀκρισία ὑπερῆρξε καὶ κατάρθωσεν νὰ στεφθῇ ἐν Ἰσθμῷ ὡς σωτῆρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὁ τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν καταστρέψας Τίτος ὁ Φλαμίνιος. Ὁ δ' ἑλληνισμὸς, ἐκ τσσαράκοντα ἑκατομμυρίων περίπου συνστάμενος, κατήνησεν εἰς πέντε ὡς ἔγγιστα' εἰσὶ δὲ καὶ τινες οὔτινες, ἀμφισβητοῦσι καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτὴν ἡμῶν τῶν ὀλίγων.

Ἐὰν ἤδη μεταβῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, τοῦ κορυφαίου τῶν ἐθνῶν εἰς τὸν καλ' ἡμᾶς πολιτισμὸν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι αἱ κατώτεραι τάξεις τῆς κοινωνίας, ἕνεκεν τῆς μὴ ἐπιδράσεως τοῦ νόμου τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς, τῆς μὴ ἀναπτύξεως τοῦ νοῦς δηλαδὴ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας, κενταί εἰς τὴν ἐσχάτην ἀκρισίαν, εἰς ἀληθῆ ἀδράνειαν τῆς διανοίας' καὶ φυσιοδίφαι καὶ πρὸ πάντων ἱατροί, οἱ κάλλιον παντὸς ἄλλου ψυχόντες τὸν σφυγμὸν τῶν κοινωνιῶν, περιγράφουσι διὰ μελαίνων χρομάτων τὴν κτανώδη κατάστασιν τῶν ἐνδεῶν τάξεων τῆς Ἀγγλίας' καὶ ἤθελον προσβάλει τὴν εὐαισθησίαν ὑμῶν ἐὰν ἐξέθετον ἐνταῦθα τὰ κατέκαστα τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀρμόμενος ταῦτα ἐκ τῶν ἐπιφυλλίδων τῶν ἱατρικῶν ἐφημερίδων. Ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ πρὸ τινῶν ἐτῶν γίγνεται πολὺς λόγος περὶ μυριάδων ἀνθρώπων εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, οὐδεμίαν ἰδέαν ἐχόντων περὶ Θεοῦ. Ὁ δὲ αἰδεσιμώτατος Κύριος Κεϋρ διηγέται, ὅτι ἐν Λιβερπούλῃ καὶ εἰς τὰς πλείστας πρὸς δυσμὰς συνοικίας τοῦ Λονδίνου ὑπάρχουν πολλοὶ μὴ ἔχοντες καὶ τὴν ἐλαχίστην ἐννοίαν περὶ Θεοῦ.

Βεβαίως ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελεν ἀναθῆ εἰς τὸν καλ' ἡμᾶς πολιτισμὸν, ἐὰν ἐγκατελείπετο εἰς τὴν κρίσιν τῶν τάξεων τούτων τῆς κοινωνίας' ἤθελεν ἐπίσης μαρτυνεσθαι, ἐὰν ἔμειναν ὑπὸ τὸν ἀφόρητον ζυγὸν τῶν βαρῶν, τῶν προδύοντων δηλαδὴ τῆς κοινωνίας ἐκείνης. Ἐμορφώθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νοῦς μία μέση τάξις, ἦτις διὰ τῆς κρίσεως αὐτῆς ἐπιτυχοῦσα τὴν ἠθικὴν δύναντιν, ἀνεχάτισσε καὶ τῶν βαρῶν τὰς ἀδικίας καὶ τοῦ ὄγκου τὰς ἀταξίας, καὶ ἔσωσε τὴν μεγάλην Βρετανίαν.

« Τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ μέση σώζει πᾶν » ἢ δὲ

ποφή αυτή βήσις τοῦ Εὐριπίδου, ἐν τῇ χώρᾳ ἐν ἣ οἰκοῦμεν τὸ πρῶτον ἀναγγελλομένη, σπριζέται ὑπὸ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ βεβαιούται ὑπὸ τῆς ἱστορίας αὐτῆς.

Κάρολος ὁ Β΄, αὐτὸς ὁ ἐπισιτήσιος φίλος τοῦ φιλοσόφου Hobbes, ὑπερῆξε τυραννότερος τοῦ ἀποκεραλισθέντος Καρόλου τοῦ Α΄. οὐχ ἦττον ἢ μορφωθεὶς ἤδη μέση μοῖρα ἐμπόδιζε νὰ κρημνισθῇ ἡ κοινωνία ἐν τῷ βραδύρῳ μιᾷς ἐπαναστάσεως, ὡς ἐκφράζεται ὁ προμνημονευθεὶς Bucle. Εὐρίσκαμεν δὲ ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἱστορίᾳ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα, ἀποδεικνύοντα τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν, δι' ἣς ἡ μέση τάξις κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἐπομένως τὴν ἐξασθένειαν καὶ ἐκπτώσιν τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Ὅτε κατὰ τὸ 1700 καὶ ἀκολούθως μετὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν, πολλοὶ Γάλλοι πρόσφυγες συνέρρευσαν ἐν Ἀγγλίᾳ, πολλοὶ τῶν Ἀγγλῶν τῆς κατωτέρως τάξεως συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ μιμηθῶσι τοὺς Γάλλους, καὶ συνώμοσαν οὐ μόνον νὰ ἐπιτύχωσι τὴν πάνδημον ψηροφορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος νὰ μετατρέψωσιν ὁ Pitt μετὰ τοῦ δουκὸς Richmond ἐκύβηκε τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ὁ δὲ φιλελεύθερος Burke Wight, ἐν ἀρχῇ τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου, ὡς ἀρχηγὸς τῆς μέσης τάξεως ἀντεπολιτεύετο σφοδρῶς τὸ ὑπουργεῖον, ὑπερ' ἐξήτει προσωρινῶς νὰ ἀναστῆλῃ πολιτικῶς τινὰς ἐλευθερίας καὶ τὸσαῦτα ἦν ἡ δριμύτης τῆς ἀντιπολιτευσεως του, ὡστε ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ ἐν Λονδίῳ, ὅτι ἡ εὐγλωττία του ἔβρεεν ὡς λάβρα ἡρασιεῖο. Ἀλλ' ὅταν ὁ μέγας οὐτός ἀνὴρ ἐπληροφόρηθη, ὅτι συνωμοσίαι ἐτικταίνετο κατὰ τῶν καθεστῶτων, ὅταν εἶδε meeting, συνάθροισιν ἐν Λονδίῳ ἐκ πενήτηκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐφωβήθη μὴ ἡ ἀταξία καταστρέψῃ τὴν ἐλευθερίαν, μὴ αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι μετατραποῦσιν εἰς συνταγματικὰς τυραννίας, μὴ τέλος ἢ κατὰ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως ἀριστοκρατία μεταπέσῃ εἰς ὀχλοκρατίαν· καὶ οὕτω συνετάχθη μετὰ τοῦ ὑπουργεῖου καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὄπαδοί του· ἡ δὲ Ἀγγλίς ἐτόθη ἀπὸ τῆς ἀναρχίας καὶ παραλυσίας. Ὁ δὲ Pitt ἐνοήσας, ὅτι ἡ μέση τάξις συνηθάνθη τὸν μέγαν κίνδυνον ὃν ἔτρεχαν ἡ πατρίς, προσφυλάκισε τοὺς συνωμότης Horne, Tooke, τὸν σκυτοτόμον Hardy καὶ τὸν ὑποκριτὴν θεάτρου Holcroft, καὶ τέσσαρας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐπέτυχε τὴν ἐπιψήφισιν ἐν τῇ Κοινοβουλίᾳ τοῦ νόμου τοῦ Habeas Corpus, καθὼς καὶ τοῦ περὶ τῶν ξένων Alien bill καλουμένου, πρὸς ἐξορίαν τῶν Γάλλων προσφύγων. Ἐδύνατο ὁ φιλελεύθερος Burke νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τερατώδους συναθροίσεως καὶ ὡς ἄλλος Cromwell νὰ προεδρεύσῃ τῆς Ἀγγλικῆς δημοκρα-

τίας· ἀλλ' ἐν τῇ στίβωρξ του κρίσει προὔτιμυσε εὐγενῆ φιλοδοξίαν ἀντὶ ἀγενοῦς φιλαρχίας.

Δέκα ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης αὐτὸς ὁ λαμπρὸς Burke ἠγόρευσε μετὰ μεγάλης σφοδρότητος κατὰ τοῦ ἀντιβασιλέως ἐκείνου τῶν Ἰνδῶν Warren Hastings, τοῦ πολλὰ κακοῦργήματα ἐν Ἰνδίαις πρὸς ἴδιον χρηματισμὸν διακράξαντος· εἶχε δὲ μεθ' ἐαυτοῦ ὁ Burke τὸν Sheridan, τὸν Δημοσθένην τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸν Fox· καὶ οὕτω οἱ ἄνδρες οὗτοι οἱ εἰς μέσην μερίδα ἀνήκοντες, ἔσωσαν, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἀγγλίας, σκανδαλωδῶς κατ' ὄλην τὴν Εὐρώπην προσβλήθησαν, εἰ καὶ ἡ βουλή τῶν λόρδων ἀπέλυσε τὸν κακοῦργον Hastings, ἡ δὲ ἐταιρία τῶν Ἰνδιῶν ὥρισεν αὐτῷ καὶ σύνταξιν.

Ὡσαύτως, καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ νοημοσύνη καὶ ἰσχυρὰ κρίσις τῆς μέσης τάξεως ἔσωσε τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τῆς ἀναρχίας. Ὅτε ὁ Γεωργίος Δ΄, ὁ μέθυσος, ὁ ἄθλιος, ὁ οὐτιδανῆς βασιλεὺς οὗτος ἀπέβλεπε τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἐν Λονδίῳ συνέβησαν ὀχλαγωγίαι ὑπὲρ τῆς βασιλείσεως καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως· ἐκινδύνευσε προδήλως ἡ βασιλεία, ἡ δὲ μέση τάξις, ἥς ἐπρώτευεν ὁ ἦρωας τῆς ἐποχῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Wellington, προβλέπουσα τὰ δεινὰ ἐπακόλουθα ἐκ τῆς ἀνατροπῆς τῆς βασιλείας, ἐστήριξε τὸν βασιλέα καὶ τοιοῦτον ὄντα, καὶ ἐδίδκεν ἐν μάθημα τοῦ συντηρητικῆς πνεύματος εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ὡς λέγει ὁ Κάρολος Remusat, ἀναλύων τὸ ἱστορικὸν δοκίμιον τοῦ Γεωργίου Lewis, ἐνδὲ τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐὰν ἤδη μεταβῶμεν εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἐνθα ἡ χάρις, ἡ κομψότης, καὶ ἡ εὐφροσύνη γοητεύουσι τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, θέλομεν ἰδεῖ ἀπαρδειγμάτιστον τὴν ἀκρισίαν τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ. Ἰππήρξεν ἄνθρωπος ἐν τινι πολυανθρώπῳ ἐπαρχίᾳ τῆς Γαλλίας, ὅστις ἔπεισε πάντας τοὺς κατοίκους τριῶν μεγάλων κωμῶν, ὅτι δύναται, ἀφαιρῶν τὴν ζωὴν ἐνδὲ ἀνθρώπου, νὰ τὸν ἀναστήσῃ εἰς βελτίονα μάλιστα κατάστασιν. Ὁ μάγος οὗτος κακοῦργημά τι τοιοῦτον διακράζας κατεδικάσθη εἰς θάνατον· συνηθον εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς πάντες οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τῶν μετὰ τῆς Scarpe, τοῦ Esquai καὶ Deule, καὶ πάντες ἐραντάζοντο γελῶντες, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος διὰ μαγικῆς δυνάμεως ἠθελε διαφύγει τὴν λαιμητόμον· ἀλλὰ καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πεσοῦσης, ὁ ἀκριτος ἐκεῖνος λαὸς ἐφαντάζετο, ὅτι ἐμελλε νὰ ἀναστηθῇ καὶ νεώτερος τὴν ἡλικίαν καὶ λαμπρότερος τὴν μορφήν. Μὴ νομίστε δὲ ὅτι ταῦτα συνέβησαν πρὸ δύο αἰῶνων ἢ καὶ πρὸ ἐγὼς· ἡ πράξις αὕτη διεδραματιζέτο πρὸ τριῶν ἐτῶν, κατὰ τὰ μέσα δηλαδὴ τοῦ 1864 ἔτους· διηγεῖται δὲ τὰ

συμβάντα ταῦτα ὁ Tissandier, Γάλλος σοφός. Καὶ τίς ἤδη ἀμφισβάλει, ὅτι ἡ ἐκ δέκα χιλιάδων καὶ ἐπέκεινα ἀνθρώπων συνισταμένη κοινότης δὲν ἤθελεν ἐκλέξει αὐτῆς ἀντιπρόσωπον ἢ βουλευτὴν τὸν ἀγύρτην τοῦτον; Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ ἐμορφώθη μέση τάξις, καλῶς συγχροτουμένη, ἥτις ἐν πάσῃ τροπῇ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐν πάσῃ μεταπολιτεύσει, σπριζέζει τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἐπαγρυπνοῦσα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας (l'administration), ὡστε καὶ ἐν ταῖς μεταπολιτεύσει τοῦ 1830 καὶ 1848 ὁ ἀριθμὸς τῶν κακοῦργημάτων οὔτε κατὰ μικρὸν ἠῤῥησε, κατὰ τὰς στατιστικὰς τοῦ διασήμεου ἀριθμολογιστοῦ (staticien) Quetelet.

Ἡ μορφωθεῖσα κρίσις διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ νοῦς, ἐὰν οὐχὶ εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, τοῦλάχιστον εἰς ἀνάλογον τάξιν τοῦ πληθυσμοῦ, ὡστε νὰ δύναται ἡ τάξις αὕτη νὰ ἐξασηκῇ ἠθικὴν ἐπιβροχὴν εἰς πάσας τὰς λοιπὰς τάξεις, δύναται νὰ σώσῃ τὴν κοινωνίαν ἐλδοκλήρον. Ἡ κρίσις τοῦ ἀνθρώπου ἐπάγεται τὴν ἀμφιβολίαν, ἐκ δὲ ταύτης γεννᾶται ἡ σκέψις, ταύτην δὲ παρακολουθεῖ ἡ ἔρευνα, καὶ διὰ τῆς ἐρεῦνης δυνάμεθα νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἀληθειάν· διὰ δὲ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἀντέχει καὶ σώζεται ἡ κοινωνία ἄπικκα. Ἀπειναντίας ἡ ἀκρισία γεννᾷ τὴν εὐπιστίαν, αὕτη δὲ φέρει εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ἐπομένως εἰς τὴν κακοδαμονίαν, ἢ καὶ τὸν ὄλεθρον αὐτόν. Τὴν δυσπιστίαν, ἥτοι ἀπιστίαν, συνέβουλευεν ὁ Δημοσθένης τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τὸν Φίλιππον, λέγων· « ἐν δὲ τι κοινὸν ἢ φύσις τῶν εὐφρονούντων ἐν ἑαυτῇ κέκτικται φυλακτῆριον, ἢ πᾶσι μὲν ἐστὶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μάλιστα δὲ τοῖς πλήθεσι πρὸς τοὺς τυράννους· τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; ἀπιστία· ταύτην φυλάττετε, ταύτης ἀντέχεσθε· ἂν ταύτην σώζετε, οὐδὲν μὴ δεινὸν πάθητε. » Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, καὶ τοὶ μὴ κατακτηθέντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων σπιφῶν τῆς Ἀσίας, διότι ἄλλοι λαοὶ πρόμαχοι ἀνεχάτισαν τὴν δριμὴν αὐτῶν καὶ ἐξησθένησαν αὐτοῦς, καὶ αὐτοὶ λέγω, οἱ λαοὶ, οἱ κυλιόμενοι ἐνεκα τῆς εὐπιστίας εἰς τὴν ἀπάτην, ἐτυραννοῦντο ἀνηλεῶς ὑπὸ εὐαριθμοῦ ἀνωτέρας τάξεως, καὶ ἐβασανίζοντο καὶ ὡς ἀνδράποδα ἰθεωροῦντο ὑπὸ τῶν προϋχόντων τῆς κοινωνίας. Ἐπίστευον οἱ μαρόπιστοι λαοὶ τοῦ μεσαιῶνος εἰς τὸν εἰκοσάπηχυν γίγαντα Φενακούτην, ὡς καταπολεμηθέντα ὑπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου· ἐπίστευον εἰς τοὺς μύθους, καὶ τὰς μαρολογίας τὰς διηγουμένας παρὰ τινος Tourpil καλουμένου καὶ τῶν ὁμοίων του. Εἰ δὲ καὶ τίς ἐτύγγανε γράφων ἀληθείαν τινα! Θεωρεῖται! ἀνεφώνουν παραχρῆμα οἱ σοφισταὶ καὶ πολιτικοὶ ἀγόρται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ προμνησθεὶς Bucle, ὁ πολυῖστορ καὶ πολυμνήμων οὗτος συγγραφεὺς, πραγματευόμενος περὶ τοῦ εἶδους τοῦ πολιτισμοῦ παρ' Ἰνδοῖς καὶ Αἰγυπτίοις, μνείαν ποιεῖται τίνι τρόπῳ ὀλίγοι ἄνθρωποι, ὑπερέχοντες κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἐπέβαλλον ἑαυτοὺς εἰς τὸ ἀκριτον πλῆθος, ὅπερ διὰ τῆς βλακίας τοῦ θελοῦδουλον ἐγίγνετο, ὑπερέτει ἀμισθί, πολυτρόπως ἐβασανίζετο, ἀλλ' ἠλιθίως ἐκλίνα τὸν αὐχένα· ἡ ἀκρισία, λέγει ὁ ἄνω εἰρημένος, γεννᾷ τὴν πτόησιν καὶ τὴν τοῦ σεβασμοῦ ἔμπνευσιν. « Βλάξ ἄνθρωπος ἐπτοστοθαί φιλεῖ, » ἔλεγεν ὁ Ἡράκλειτος.

Ἄλλὰ χωρὶς νὰ ἀναδράμωμεν εἰς ἀρχαιότεραν ἱστορίαν, ἔχομεν ὡς παράδειγμα αὐτὸν τὸν γαλλικὸν λαὸν, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ὁ γαλλικὸς λαὸς καὶ μέχρι Λουδοβίκου δεκάτου πέμπτου, πτοούμενος καὶ ὑπὸ σεβασμοῦ ἐμπνεόμενος ἀπέναντι τοῦ ἀγερώχου, τῆς δοξοκομίας καὶ ἀγυρτικῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ἀφορολογητῶν δουκῶν καὶ Μαρκησιῶν, ἐδούλευεν ὡς ἀνδράποδον καὶ ἀσπλάγχχνως ἐφορολογεῖτο. Οἱ δὲ φόροι, οἱ συλλεγόμενοι ἀπὸ τῶν ἰδρώτων τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐχρησίμευον οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, ὅσον εἰς μισθοδότησιν συγγενῶν καὶ οἰκείων τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος, ἄνευ ἀνάγκης δημοσίας ὁ λαὸς ἐν τῇ ἀκρισίᾳ του ἐνεπνέετο ὑπὸ σεβασμοῦ ἐνώπιον τῶν ἀδικῶν προϋχόντων αὐτοῦ, κατεφρόνει δὲ τῶν διδασκαλιῶν ἐνδὲ Diderot ἢ ἐνδὲ Marmontel· ὁ τελευταῖος οὗτος μάλιστα, καταδιωκόμενος, ἐτελεύτησεν ἐν ἄκρῃ πενίᾳ. Ἀλλὰ χάριν τῆς διδασκαλίας τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, ὁ Λουδοβίκος δεκάτος ἔκτος, ἀνακῆψας ἀπὸ τῆς πίεσεως τῆς ὀλιγαρχίας, ἔχειραφέτησε τοὺς δούλους τοῦ στέμματος, ἐξώρισεν τοὺς Ἰησοῦτας, τοὺς συμμάχους τοῦτους πάσης τυραννίας, τοὺς δὲ Turgot καὶ Necker, τοὺς ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντας, ὡς ὑπουργοὺς του παρέλαβεν· ἔγινεν μὲν θῦμα ἀτυχῶς τῆς ἀρετῆς του καὶ φιλοπατρίας του, ἀλλὰ παρεσκεύασε τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Ὅταν σπουδάσωμεν ἐξ ἐπιστάσεως τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν λαῶν, ἐν οἷς μικρὸν καὶ ἀτελῶς ἐπενήργησεν ὁ νόμος τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς κατ' ὕλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, θέλωμεν εὐρεῖ, ὅτι οἱ προύχοντες οἱ μόνον κατὰ περιουσίαν ἢ κατὰ γένος ἐπιφανεῖς, ἐπομένως οἱ προκαθημένοι καὶ ἐν τέλει, μὴ διαφέροντες κατὰ τὸν νοῦν τῶν λοιπῶν τάξεων, μεταχειρίζονται ἐξωτερικῶς τρόπους, ἐκπτοήσωσι τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατωτέρων τάξεων· τὸ ἀγέρωχον καὶ ὑπεροπτικὸν τοῦ ἤθους, ἢ ἐπιδεικτικὴ μεγαλοπρέπεια, τὸ χρυσοκέντητον, τὸ ἐπιτετηδευμένον ἢ καὶ ἀσύνηδες τῆς ἐσθῆτος καὶ ἐν γένει τὸ εὐστὰλές τοῦ ἱματίου καὶ τὰ παρόμοια, εἰσὶν

οι συνήθεις τρόποι, δι' ὧν ἐπιτυγχάνουσι τὴν ὑπόληψιν, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, πλάττουσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν πρόληψιν τῶν ἀκρίτων καὶ ἠλιθίων ἀνθρώπων. Πάντες ἡμεῖς γινώσκομεν ἀτυχῶς, ὅτι παρὰ τοῖς βαρβάρους ἡμῶν κατακτηταῖς γινώμων τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀξίας ὑπάρχει τὸ καλούμενον παρ' αὐτῶν *Kiafé*· ὅταν δὲ οἱ τοιοῦτοι εὐρεθῶσιν ἀπέναντι νοημόνων, καὶ ἀναγκασθῶσι νὰ λύσωσι τὴν σιωπὴν, τὴν καλύπτουσαν συνήθως τὴν γυμνότητα τῆς διανοίας των, εὐρίσκονται εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν εὐρέθη πάλαι ποτὲ Μεγαθάβος ὁ Πέρσης, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ζωγραφεῖον τοῦ Ἀπελλοῦ, δὲν ἤρκεσθαι μόνον νὰ παρατηρῇ τὰς γραφὰς τοῦ μεγάλου ζωγράφου τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἠθέλησεν ὁ βάρβαρος καὶ περὶ τῆς γῆς νὰ λαλήσῃ· ὁ Ἀπελλῆς ἐπεστύμισεν αὐτὸν, εἰπὼν· « ἕως οὗ ἡσυχίαν ἦγες, ἐδόκεις, ὅτι » τις εἶναι διὰ τὰ χρυσία καὶ τὴν πορφύραν· νυνὶ » δὲ καὶ τὰ παιδάκια, τὰ τὴν ὄχραν τρίβοντα, κα- » ταγελῶσι σοῦ φλυαροῦντος. »

Οὐδέμια ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀλογία, ἢ τοι ἡ ἀκρισία, ἢ τῆς διανοίας ἐν γένει ἀδράνεια, γεννᾷ τὸν τύραννον καὶ τοὺς τυράννους, τὴν κακοδαίμονιαν ἢ καὶ τὸν ὀλιάρχη τῶν λαῶν· ἢ δὲ ἰδέα περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ βίου βαρβάρων τινῶν στυφῶν ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀπλοϊκῶν τινῶν ἠθικολόγων. Νοημόνων περιγηγῶτων καὶ ἰδίως τοῦ *Livingston* αἱ παρατηρήσεις κατέδειξαν πανταχῶς κατὰ τοὺς βαρβάρους, ὑπὸ τῆς ἀλογίας οὐ μόνον ἀνεχομένην, ἀλλὰ καὶ περιπεποιημένην τὴν τυραννίαν.

Ἡ θεία πρόνοια ἐθέσπισε τὸν νόμον τῆς ἀναπτύξεως, τὸν νόμον δηλαδή τῆς προόδου διὰ τὰ ὀργανικὰ ὄντα. Ἡ ἀνθρωπότης οὐ μόνον δὲν ἀπεκλείσθη τῆς θείας ταύτης χάριτος, ἀλλὰ διαφιλοῦς ἐπροικίσθη ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα. Ὁ ἐγκεφάλος, καὶ ἐπομένως αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ, ὤρισθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτου. Ἀναπτυσσομένου τοῦ ὀργάνου τούτου, οἱ λαοὶ ἀνθίστανται εἰς τὰς καταστρεπτικὰς αἰτίαις, ἐπιτυγχάνουσι τὴν συντήρησιν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν, προάγονται εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν· μὴ ἀναπτυσσομένου δὲ, οἱ λαοὶ δυσκόλως ἀντέχουσιν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιζημίους ἐπιπτώσεις, δὲν ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν, βιώσι κακοδαίμονες ἢ καὶ ἐξολοθρευόμενοι καὶ παρ' ἄλλων πολλακίς ἀντικαθίστανται.

Προώδευσε τὸ βασίλειον τῶν ζώων βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν ἀπλῶν εἰς τὰ πολυπλοκά, ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων εἰς τὰ ἐντελεστέρα. Ὁ νόμος οὗτος τῆς προόδου διενεργεῖται καὶ δι' ἄλλων ζωολογικῶν νόμων, ἰδίως δὲ διὰ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Ὁ ἡμέτερος Ἀριστοτέλης, ὁ δημιουργὸς τῆς φυσικῆς ἱστορίας, καὶ τοι ἔνεκεν τοῦ χρόνου μὴ δυνήθεις νὰ γνωρίσῃ τὰ καθέκαστα τῶν νόμων αὐτῶν, ἐννοεῖ ὁμοίως

ὁ μέγας ἐκαῖνος νοῦς, ὅτι τὰ ὀργανικὰ ὄντα θεῶν θεσμῶν συντηροῦνται καὶ προάγονται, ὡς δὴλον γίνεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον. « Νόμος γὰρ ἡμῖν, » λέγει, « ἰσοκλινης, » αὐδεμίαν ἐπιδεχόμενος διόρθωσιν ἢ μετάθεσιν, » κρείττων δ' οἶμαι καὶ βεβαιότερος. τῶν ἐν ταῖς » κέρβεσιν ἀναγεγραμμένων. Ἡγουμένου δὲ ἀκινή- » τως αὐτοῦ καὶ ἐμμελῶς ὁ σύμπας οἰκονομεῖται » δι' αὐτοῦ διάκοσμος οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, μεμερισ- » μένος κατὰ τὰς φύσεις πάσας ὁμοίως διὰ τῶν οἰ- » κείων σπερμάτων εἰς τὰ φυτὰ καὶ ζῶα, κατὰ » γένη τε καὶ εἶδη. Τῶν τε ζώων τὰ τε ἄγρια καὶ » ἡμέρα, τὰ τ' ἐν ἀέρι καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν ὕδασι βο- » σκόμενα, γίνεταί τε καὶ ἀκμάζει καὶ φθίρεται, » τῷ τοῦ Θεοῦ πειθόμενα θεσμῶ. »

Προσθέτομεν καὶ ἡμεῖς, ἐδηγοῦμενοι ὑπὸ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ὅτι εἰς τοὺς λαοὺς, ἐν οἷς, ἔνεκεν διαφόρων περιστάσεων καὶ ἐπιπτώσεων, οἱ ζωολογικοὶ νόμοι ἐνήργησαν εὐπετέστερον πρὸς ἀνάπτωξιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἰδίως τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἐπομένως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἢ θεία πρόνοια ἔδωκε τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῶν καὶ τὸν νόμον τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, νόμον ἀνθρωπίνης ἐπιλογῆς καταστήσασα, ἐπομένως δὲ καὶ τὸν νόμον αὐτὸν τῆς προόδου. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς μεγάλως ἀμαρτάνομεν, μὴ περιποιούμενοι καὶ μὴ καλλιεργούντες τὴν θείαν ταύτην δωρεάν· καὶ τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅταν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ εἶπε διὰ τοὺς καταδικάζοντάς αὐτὸν Ἰουδαίους· « Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασιν τί ποιοῦσι. » Διὰ τῆς βήσεως τῶντι ταύτης, ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι δέον νὰ μάθωμεν τί πρέπει νὰ ποιῶμεν, νὰ ἀναπτύξωμεν δηλαδή τὸν νοῦν καὶ ἀκονήσωμεν τὴν κρίσιν ἡμῶν, ἵνα μὴ κυλιώμεθα εἰς τὰς προλήψεις, ἵνα ἀποφεύγωμεν τὴν ἀπάτην καὶ ἀνιχνεύωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ὁφειλομεν οὖν νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὰς βουλὰς τοῦ Ἰψίστου, καὶ νὰ κλίνωμεν τὸν ἀρχέοντα, θαυμάζοντες τὰ ἔργα τῆς θείας προνοίας.

Ο ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΦΟΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλῶδ. 417.)

—ooo—

Πάλιν παρετήρησε μὲ βλέμμα περιφρονητικῶν ὁ Δαμιανὸς τὸν ὑποδηματοποιὸν καὶ εἶπε·

Βλέπει τις ὅτι ὑμεῖς πολὺ ἀπέχετε τοῦ νὰ γνωρίζετε τὴν σημαντικότητα τῆς ἐποχῆς εἰς ἣν ζῶμεν· ὅτι δὲν ἔχετε οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς, ὅτι δὲν γνωρίζετε καὶ πόσον ὑποστηρίζουσιν οἱ κομματάρχαι τὰς

ἐφημερίδας. Τὰ χρήματά μας, κύριε ἐξάδελφε, ἐνδέχεται νὰ εἶναι χίλια παλιοδοραχμια, ἢ δέκα χιλιάδες. . . ἡμεῖς ὁμῶς τὰ βάλωμεν εἰς τὴν τσέπην μας. Ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἀρχίσῃ διὰ τῆς προστασίας καὶ ὑποστηρίξεως πολιτικῶν τινος κόμματος, λοιπὸν διὰ χρημάτων ξένων· ἔπειτα ἡ κληρονομία ὁμῶς ἀνοίξῃ πίστωσιν.

Ἔτσι λοιπὸν! ἀνεβόησεν ὁ Μαστρολευθέρης. Ἐν τούτοις ὀλίγα χρήματα κατ' ἀρχὰς πρέπει βεβαίως νὰ ἔχωμεν.

Οὕτε ἐν λεπτὸν ἐκ τῶν χρημάτων μας. Ἡμεῖς; ὁμῶς φροντίσωμεν ἐν πρώτοις νὰ ὑποσχεθῶμεν ὅτι θὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ ὑπουργεῖον, ὅπως οὕτω θὰ ἔχωμεν τὴν ὑποστήριξιν αὐτοῦ καὶ τὴν συνδρομὴν ἑλλῶν τῶν ὑπαλλήλων· ἔπειτα διὰ τῆς ἐπιφυλλίδος τῆς ἐφημερίδος παλιωδοῦντες θὰ κολακεύσωμεν καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ὅπως θὰ τσιμποῦμεν καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς καὶ τοὺς μπεμπέδες του κατὰ τι.

Καὶ πιστεύετε, ἐξάδελφέ μου, ὅτι ὁ φιλάργυρος οὗτος κομματάρχης; ὁμῶς ἀποφασίῃ νὰ ἐξοδεύσῃ ἐν κἄν τ' ἄλλῃρον διὰ τὴν ἐφημερίδα μας; Ἐγὼ ἤκουσα ἐφημεριδογράφον διηγούμενον μυρία κατ' αὐτοῦ παράπονα. Ἀφοῦ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἔγραψεν ἀπειρα ψεῦδη περὶ αὐτοῦ καὶ τὸν ἐξεθείλαζεν ὡς τὸν μόνον σωτῆρα τοῦ ἔθνους τὸν μόνον δυνάμενον νὰ κυβερνήσῃ αὐτὸ καλῶς καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ ἦτο ἕλον τοῦναντίον, ἐκεῖνος ἠρνήθη νὰ τῷ πληρώσῃ καὶ τὴν συνδρομὴν μιᾶς ἐξαμηνίας, ἀπέπεμπε δὲ πάντοτε μὲ ὑποσχέσεις τὸν διανομέα, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ πληρώσῃ ἅμα λάθῃ χαρτοφυλάκιον.

Μικρόψυχος καὶ φλεγματικὴ ψυχὴ! ἀνεκράξεν ὁ Δαμιανός. Πόσος τῶν μεγάλων μας δὲν ὑποστηρίζει σήμερον τοιαύτας ἐφημερίδας, ὅταν μάλιστα ἔχωσιν ὄνομα ὑποσχόμενον πολλὰ, καὶ ὅταν οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν ἀποφασίσωσι νὰ γράψωσιν ἀνόπαρτα προτερήματα, πλαστοῦς ἐπαίνους καὶ συστάσεις;

Ὁ Μαστρολευθέρης ἐκίνει τὴν κεφαλὴν, διέταξε νὰ γερῶσιν πάλιν τὴν μισὴν διὰ λογαριασμὸν του, καὶ εἶπε πίνων εἰς ὑγείαν τοῦ ἐξάδελφου του. . . Ἀλλὰ, κύριε ἐξάδελφε, ἐγὼ νομίζω ὅτι μὲ τὴν ἐφημερίδα σας. . . τὸ τόλμημά μας θὰ εἶναι μικρὸν. Ἐγὼ θὰ σὰς εἶπω καὶ τὸ ἐδικὸν μου σχέδιον.

Λοιπὸν; ἀπεκρίθη ὁ Σχεδιογράφος βουφῶν τὸν οἶγόν του μὲ περισσοτέρων εὐχαρίστησιν, ἀφοῦ δὲν ἐδαπάνη δι' αὐτὸν οὐδὲ λεπτόν.

Ὁ Μαστρολευθέρης παρετήρησε περὶ τοῦ μὴ τυχόν τὸν ἀκούσῃ τις· ἐπειδὴ ὅμως ἔνεκα τῶν φωνῶν, τῶν γελῶτων, τῶν ἀσμάτων καὶ τῶν ἄλλων θορύβων, δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἀκούσῃ οὔτε τὰς ἰδίαις του λέξεις, ἐπλησίασεν ἐπὶ τὸ οἰκειότερον τὸν Δαμιανόν, ἔθεσε τὴν χεῖρά του ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ καὶ εἶπε κόψας εἰς τὸ οὖς του·

Ἀλλὰ, ἐξάδελφέ μου, ὑπὸ ἐχεμυθίαν. Ὁ δὲ Δαμιανὸς ἔθεσε τὴν σκελετοειδῆ χεῖρά του ἐπὶ τοῦ στήθους του, καὶ ἀπεκρίθη μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ σοβαρότητα· Ὅα σιωπήσω καὶ ἂν ἐπαπειλήται ἡ ζωὴ μου.

Τότε ὁ Μαστρολευθέρης εἶπε σιωπηλῶς· Νομίζω ὅτι θὰ κάμωμεν πολὺ φρονιμώτερον ἂν διαθέσωμεν ἐν μέρος τῶν χρημάτων μας εἰς ἀγορὰν δελτίων τοῦ λαχείου τῶν Φιλαρχαίων, ἐν ἄλλο δὲ μεταχειρισθῶμεν εἰς τὴν πιάσα.

Λαχεῖον! χαρτοπαίγιον! ἀνεκράξεν ὁ Δαμιανός ὑψάνων τοὺς ὤμους του.

Βέβαια λαχεῖον, ἀπήντησεν ὁ Μαστρολευθέρης σιγαλὰ, βεβαίωτατα πασέτα. Οἱ δὲ ἀμυδρῶς ὑπόγλυκοι καὶ πάσας ζωηρότητος ἐστερημένοι ὀφθαλμοὶ του ἀνέλαμψαν ἐπὶ στιγμὴν τινα. Δὲν βλέπεις πόσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀποκατεστάθησαν πλοῦσοι ἀπὸ τὸ λαχεῖον καὶ τὸ χαρτοπαίγιον; Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ χαρτοφορία, ὑπάρχουσιν ὅμως τόσα καταγῶγια εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὅστε δύναται τις μ' ἕλην τὴν ἄνεσιν νὰ παίξῃ ὅπου καὶ ὅπως θέλει.

Καὶ συχνάζουσι πολλοὶ εἰς τὰ τοιαῦτα καταγῶγια;

Ὁ ἀγαπητέ μου ἐξάδελφε, ἐκ τῶν πλουσίων βεβαίως ὀλίγοι, διότι παρ' αὐτοῖς τὰ πολιτικὰ σκεδῶνια καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς λεγόμεναι αἰθουσαι χρησιμεύουσιν ὡς καταγῶγια χαρτοφορίας· ἐκ τῶν μεσαίων ὅμως καὶ τῶν μικροτέρων τάξεων πλείστοι.

Καὶ ὑμεῖς;

Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ παίξω πρὸ δεκαπέντε ἐτών.

Ἐκερδήσατε μέχρι τοῦδε πολλά;

Ἀκόμη τίποτε. Ἀμα ὅμως λάβω τὴν κληρονομίαν εἰμι βεβαίωτατος, ὅτι θὰ κερδήσω, ἂν θέλῃ ὁ Θεός.

Ὁ Δαμιανὸς ἐκίνει τὴν κεφαλὴν. Τὸ σχέδιόν μου... εἴλεγεν. Ὁ Μαστρολευθέρης ὅμως διέκοψεν αὐτὸν εἰπὼν·

Γνωρίζετε τί θὰ κάμω ὅμω λάβω τὰ χρήματά μου; τῶρα ἠξέσρω κάλλιστα πῶς δύναται τις νὰ κερδήσῃ εἰς τὴν πιάσα καὶ τὸ λαχεῖον.

Ἔτσι; καὶ πῶς;

Διὰ νὰ εὕρῃ τις τὸ χαρτί, ἢ μάλλον τὰ χαρτιά, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ λαχείου ὅστις θὰ κερδήσῃ, σημειῶναι εἰς κλήρους τὰς ὁδοὺς εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσιν οἱ τραπεζίται, ἔπειτα οὖραι ἐξ αὐτῶν τόσους, ὅσους ἀριθμοὺς θέλει νὰ γράψῃ εἰς τὸ λαχεῖον, ἢ εἰς ὅσα χαρτὰ θέλει νὰ ποστάρῃ, μετὰ ταῦτα ἀναζητεῖ τοὺς οἴκους τῶν τραπεζιτῶν οἵτινες κατοικοῦσιν εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτάς, λαμβάνει τοὺς ἀριθμοὺς τῶν οἰκῶν καὶ τοὺτους μεταχειρίζεται διὰ νὰ κερδήσῃ.

Καὶ πιστεύεις ὅτι θὰ κερδήσῃς χωρὶς ἄλλο;

Ἀλλανθῶστος ἂν θέλῃ ὁ Θεός. Ἐπειδὴ πᾶν ὅτι ἔχει σχέσιν μὲ τοὺς τυχεροὺς τούτους ἀνθρώπους, μὰ

λιστα δὲ οἱ ἀριθμοὶ τῶν οἰκιδῶν των, εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν ὁποίων ἔχουσι κεκρυμμένα τὰ χρηματὰ των, εἶναι τυχαρὸν καὶ φέροι εὐτυχίαν.

Πιστεύετε, κύριε ἐξάδελφε, τοὺς ὄνειρους; ἠρώτησεν ὁ Δαμιανός, ὑποδεικνύων περιφρόνησιν τινα διὰ τῆς ἐρωτήσεώς του.

Ὦ! ἔκραζεν ὁ Μαστρολευθέρης. Οἱ δὲ ζοφεροὶ ὀφθαλμοὶ του ἤστραψαν ἐπὶ στιγμὴν τινα, ἐν ᾧ μειδιαμά τι, δι' οὗ ἐζήτει νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀγγινοῖάν του, τὸ ὅποιον ὁμῶς ἀπαδείκνυε μᾶλλον τὴν μοῖραν του, ἔχοντο περὶ τὰ μεγάλα του χεῖλη. Τοὺς ὄνειρους τοὺς πιστεύει.

Καὶ ἀνοίξας τὴν τσέπην τοῦ φορέματός του, ἐξέβαλε κῆτι τι τὸ ὅποιον ἔδειξεν εἰς τὸν Δαμιανὸν μὲ μυστηριώδη τρόπον καὶ μέγαν σεβασμὸν.

Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὴν μίαν μὲν χεῖρα ἐκράτει αὐτὸ στερεὰ, μὲ τὴν ἄλλην δὲ χάριν προστασίας καὶ προφυλάξεως κεκαλυμμένον, ἠγαγκάσθη ὁ Σχεδιογράφος νὰ κύψῃ ἀμετὰ διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ τὸ ἴδῃ.

Ἦτο μικρὸν τι βυκαρὸν καὶ πολυμεταχειρισμένον βιβλίον.

Καὶ τί εἶναι αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Δαμιανός.

Ὁ ὄνειροκρίτης μου, ἐψέλλισεν ὁ Μαστρολευθέρης μετὰ σοφιστικῆς. Ὁ ὄνειροκρίτης μου, ὁ ὀθαυρὸς μου, τὸν ὅποιον φέρω πάντοτε ἡμέραν καὶ νύκτα ἐπάνω μου.

Πιστεύεις λοιπὸν, ἐξάδελφε, πραγματικῶς τοὺς ὄνειρους; ἠρώτησεν ὁ Δαμιανός ἀποθῶν τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἐρμηνείας των;

Αἱ! Αἱ! ἀνέκραζεν ὁ Μαστρολευθέρης· αἱ ὄφρυς του δὲ ἀνυψώθησαν εὐθὺς μέχρι τοῦ μετώπου του, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐκινήθησαν σπασμωδικῶς.

Ἄν θέλῃ ὁ Θεὸς πιστεῦναι, ἐξάδελφέ μου, ὅτι εἶσθε χριστιανός.

Βέβαια.

Καὶ διὰ τί λοιπὸν δὲν πιστεύεις τοὺς ὄνειρους καὶ τὰς ἐρμηνείας των;

Εἰς τὴν ἀκτῆγησιν τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη δὲν ἐνθυμούμαι νὰ γίνεταί λόγος περὶ ὄνειρων.

Μήπως ἐλησμόνησας τὴν παλαιὰν Διαθήκην;

Τί ζητεῖς μὲ τὴν Διαθήκην;

Δὲν ἐνθυμῶμαι ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἠρμήνευσεν ἐν τῇ φυλακῇ εὐρισκόμενος εἰς τὸν ἀρχαιονοχθὸν καὶ τὸν ἀρχαιοποιοῦν τοῦ Φαραὸ τὰ ἐνόπνια; Δὲν ἐνθυμῶσαι ὅτι εἰς τοὺς Κριτὰς γίνεταί μνεῖα ἀνδρός ἐκ Μαδικῆς, ὅστις ἠρμήνευσεν τὸ ἐνόπνιον τοῦ Γεδεὸν; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ὁ Δανιὴλ ἠρμήνευσεν ἐνόπνιον τοῦ Νεβουχοδονόσορ... Λοιπὸν... ἀφοῦ ἡ παλαιὰ Διαθήκη λέγει ταῦτα, βεβαίως πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀληθῆ.

Ἀλλὰ, εἶπε συγχρόνως μὲ βροντώδη φωνὴν ἀνὴρ τις ὑποθῆναι τοῦ ἱσταμένου, εἰς τὴν παλαιὰν Διαθή-

κην ἀπαντᾶται ὁμοίως (Σαράχ 31, 1) ἐνόπνια ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας, καὶ στίχ. 6 ἐνόπνια μάταιά ἐστι καὶ ὡς ὠδινούσης φαντάζεται καρδία· καὶ 7 πολλοὺς γὰρ ἐπλάγησεν τὰ ἐνόπνια καὶ ἐξέπεσον ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτοῖς.

Ὁ Δαμιανός καὶ ὁ Μαστρολευθέρης ἐκπλαγέντες ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀνάμειξιν εἰς τὸν διάλογόν των, ἀπεμακρόνησαν ἀλλήλων· ὁ τελευταῖος μάλιστα ἔκρυπτε μὲ τὴν μεγαλειτέραν ταχύτητα ὑπὸ τὰ ἐνδύματά του τὸν ὄνειροκρίτην. Ὅταν ἔστραψαν ὀπισθὲν των εἶδον ὅτι ἴστατο πλησίον των μεγαλοπρεπῆς τις ἀνὴρ, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου τοῦ ὁποίου ἀπεδείκνυον ἀνδρα εἰλικρινῆ καὶ φιλόφρονα· οὗτος ἦτο ὁ ἐκ Πατρῶν μεγαλέμπορος Φιλοθέου.

2.

Ὁ μεγαλέμπορος Φιλοθέου.

Ὁ μεγαλέμπορος Φιλοθέου ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἐμαρτύρουν εὐγενῆ ψυχῆν. Ὅστις ἐγνώριζεν αὐτὸν ἐξ ἅπαντος τὸν ἐσέβετο, ὅχι βεβαίως διὰ τὴν μεγάλην του περιουσίαν, ἀλλὰ διότι ἦτο ἐνάρετος καὶ καλοκάγαθος.

Ὁ Φιλοθέου οὗτος ἦτο ἀνθρώπος καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐν τῇ κοινωσίᾳ ταύτῃ· εἶχε πείραν μεγάλην τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων τοῦ κόσμου. Δὲν ἦτο δούλος ὀρισμένων τινῶν ἀπαραβάτων θεωρουμένων, τῶν λεγομένων ὀρησκευτικῶν ἢ ἠθικῶν ἀρχῶν, ἦτο ὁμῶς ἀνθρώπος δικαιοῦτατος, πρόθυμος παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ πράξῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον. Ὁ ἴδιος αὐτοῦ βίος καὶ τὸ γινῆθαι αὐτοῦ τὸν εἶχον διδάξει νὰ εἶναι ἐπιεικῆς δικαστῆς τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· δὲν εἶχε μεγάλας ἀπαιτήσεις παρὰ τῶν ὁμοίων του· ἐσυγχώρει δὲ καὶ τὰ μικρὰ σφάλματα, τὰ ἐξ ἀδυναμίας τοῦ χαρακτῆρος προερχόμενα, ἐὰν ἀνεκάλυπτεν ὅτι αἱ βάσεις τοῦ χαρακτῆρος ἦσαν προθέσεις εὐγενεῖς, καὶ εἶχεν ὡς ὑποστήριγμα τὴν ἀληθειαν καὶ τὴν πίστιν. Πᾶν ψεῦδος, πᾶσα ὑπεκφυγή, πᾶσα ἀπάτη ἐνεποιοῦν εἰς αὐτὸν ἀλγεινοτάτην ἐντύπωσιν. Τοῦτου ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ὡς ἀνθρώπος, καὶ ὡς ἔμπορος ἦτο πιστὸς ὑπηρέτης τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰλικρινείας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς μετὰ τῶν ἄλλων δοσοληψίας του ἠκολούθει τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀπαραβάτως, ἀπῆλθε διὰ τοῦτο μεγίστης ἐμπιστοσύνης, καὶ διὰ τοῦ τρόπου του ἠνάγκαζε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ προσφέρωνται πρὸς αὐτὸν ὁμοίως. Πάντες οἱ συναλλασσόμενοι μετ' αὐτοῦ ἦσαν εὐχαριστημένοι· διὰ τοῦτο ἦναι τὸ ἐμπόριόν του, καὶ κατ' ἐκείστην ἠϋζανεν ὁ πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς τῶν συμπολιτῶν του. Ἐκείνο ὁμῶς τὸ ὅποιον ἐχαρακτήριζε

πρὸ πάντων τὸν ἀξιοσεβαστὸν τοῦτον ἔμπορον, καὶ εἴλασε τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πάντων τῶν ὁρθῶς σκεπτομένων, ἦτο ἡ ἀκούρατος αὐτοῦ προθυμία νὰ συμβουλεῖται καὶ νὰ εὐεργετῇ παντοῦ καὶ πάντοτε, ὅπως ἠδύνατο καὶ ὅπου ἦτο ἀνάγκη.

Ὡς μεγίστην ἠδονὴν ἐθεώρει τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τοὺς πεπλανημένους. Ὅταν δὲ ἐπατύγγανε, κατέβαλεν ὁ ἄλλως ἀκάματος καὶ ἀκριβέστατος ἀνὴρ πολλὰς σημαντικὰς ποσότητας διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ παγίωσῃ τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου τινὸς ἀνθρώπου, ἢ δλοκλήρου οικογενείας. Πολλὰς ἢ ἀνταμοιβῆ τῶν τοιοῦτων εὐγενῶν αὐτοῦ ἐπιχειρήσειν ἦτο ἡ μαύρη ἀχαριστία, ἢ ἡ σκληρὰ ἀπάτη· ἐπειδὴ δὲ αἱ τοιαῦτα ἀποτυχίαι δὲν ἀπεδείκνυον αὐτὸν, καὶ ἐξηκολούθει τὰς εὐγενεῖς του προθέσεις, ἐγένετο μᾶλλον ἀξιοσεβαστος καὶ ἀξιαγάπητος.

Τοιοῦτου χαρακτῆρος ἦτο ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἀνεμίχθη ἀπροσδοκίως εἰς τὸν διάλογον τοῦ Δαμιανοῦ καὶ τοῦ Μαστρολευθέρη· ὁ ἀνὴρ ὅμως οὗτος, ὃς ἐξηγήθῃμεν, διὰ νὰ μὴ τὸ πάρον ἐπάνοι των οἱ κύριοι ἔμποροι τῶν Πατρῶν, μάλιστα δὲ οἱ σταφιδέμποροι, εἶναι ἴδιαις ὁ χαρακτῆρ τῶν ἐμπόρων σήμερον εἶναι ἔλας ἄλλοιός, διότι οὗτοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐξέχει ὁ ἐξ Ἀγίου Νικολαΐδης, διὰ παντὸς μέσου προσπαθοῦσι νὰ καταδολεσιώσῃ τὸν σταφιδοκροτῶν τῶν δυστυχῶν κτηματιῶν, καὶ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ τοῖς πληρώσωσι μηδὲ τὰς δαπάνας τῆς καλλιέργειας.

Ὁ Φιλοθέου λοιπὸν, χωρὶς νὰ φυλάξῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θέσεώς του, χαριετήσας τοὺς συγληρονόμους συγγενεῖς του, ἐκάθησε πλησίον αὐτῶν, καὶ διέταξε νὰ φέρωσιν αὐτοῖς ὅτι ἐπεθύμουν ἐκ τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Δαμιανοῦ ἀνέπεμψαν ἐκ τῶν βυθῶν των κοιλωμάτων ζοηρὰν λάμψιν. Ὁ ὑποδηματοποιὸς ὁμῶς εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀμνηχανίαν ὅτε ὁ Φιλοθέου χωρὶς ποσῶς νὰ διατάξῃ εἶπε·

Μαστρολευθέρη! Γνωρίζετε ὅτι ἐγὼ ἀποστρέφωμαι πᾶσαν ἐρμηνείαν τῶν μυστηρίων· ἐπειδὴ δὲ θέλω τὸ καλὸν σας, ἀφοῦ δὲ ἔτυχε νὰ εἴμεθα καὶ συγγενεῖς, καὶ ἦδη πρόκειται νὰ συγληρονομήσωμεν, διὰ τοῦτο σας παρακαλῶ νὰ μοι δώσετε τὴν ἄδειαν νὰ ὁμιλήσω μετ' ὑμῶν ὀλίγον ἐλευθέρως. Εὐχομαι ἀπὸ καρδίας καὶ πιστεύω, ὅτι ὁ μακαρίτης θεὸς μας διέθεσε χρηματικὴν τινα ποσότητα καὶ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν δύο· ὑμεῖς ἔχετε περισσοτέρην ἀνάγκην χρημάτων ἢ ἐγώ. Ἐλπίζω δὲ καὶ ὅτι θὰ κάμετε καλὴν χρῆσιν τῆς κληρονομίας.

Βέβαια, βέβαια, ἀπεκρίθη μετ' εὐλαθείας ὁ Μαστρολευθέρης, ἂν θέλῃ ὁ Θεός.

Ὅχι, ὄχι, φίλε μου, ἀπήνησεν μειδιῶν ὁ Φιλοθέου· ἐὰν θέλετε ὑμεῖς. Τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις τὰ πάντα ἀπὸ

τὸν Θεὸν εἶναι καλόν, ἐν τούτοις εἶναι πολὺ καλλίτερον νὰ ἐπιζῇ μᾶλλον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ Θεὸς ζῇ καὶ ἐνεργεῖ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, διὰ τοῦτο δροίλομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι νὰ περιμένωμεν τὴν πρόβδὸν μας ἀπὸ τὴν ἰδίαν μας σταθερὰν καὶ καλὴν θέλησιν, ἂν ἐπιθυμοῦμεν νὰ κατορθώσωμεν καλὸν τι.

Ἀξιάτιμε κύριε Φιλοθέου, εἶπεν ὁ Μαστρολευθέρης μὲ μαλακὴν κλυθμηρὰν φωνήν· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔκκαμον τὰς σπασμωδικὰς ἐκείνας κινήσεις πρὸς τὰ ἄνω· δὲν δύνανται νὰ πράξω τι ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀγκυπτοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Καὶ, ἐψιθύρισε ὁ Φιλοθέου· ἔπειτα παρετήρησε τὸν μικρόσωμον ἰσχυρὸν ἀνθρώπον μὲ τοὺς ζοηρούς καὶ μεγάλους ὀφθαλμούς του καὶ εἶπε·

Παίζετε λοιπὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τόσον ἐμπαθῶς καὶ τὰ χαρτία, καὶ γράφετε καὶ εἰς τὰ λαχεῖα; Πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀφίνετε λοιπὸν τὴν ἀξίολογόν σας τύζυγον καὶ τὰ δεκατέσσαρά σας τέκνα νὰ δυστυχῶσιν;

Ὁ Μαστρολευθέρης ὠχρίσεν, ἢ δὲ ὀργή, ἦτις κατέβαθεν αὐτὸν, ἐπέχυσεν ἐπὶ τοῦ ὄχρου του προσώπου μέλαιναν χροιάν.

Κύριε Φιλοθέου! ἔκραζεν ἡ ἐσωτερικὴ συγκίνησις του ὁμῶς καὶ ἡ τύψις τοῦ συνειδήτος του ἦσαν τόσον σφοδρὰ, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τέρω.

Ὁ ἔμπορος παρετήρησε τοῦτο, προσβλέπων δὲ αὐτὸν ἀταράχως, ἀνέλαθεν αὐτὸς τὸν λόγον μὲ μεγάλην φωνὴν καὶ εἶπε·

Τὸ γνωρίζω καλῶς, Μαστρολευθέρη, ὅτι δὲν εἶμαι οὔτε δικαστῆς σας, οὔτε κληδμῶν σας, δὲν δύνασθε ἐν τούτοις νὰ μὲ ἀπαγαγεύσετε τὸ νὰ εἴμαι καὶ φίλος σας. Τοῦτο μόνον σκέφθητε, ὅτι ἐγὼ θέλω τὸ καλὸν σας. Σεῖς εἶσθε τεχνίτης δραστηριώτατος, εἶσθε φρονιμώτατος ἀνθρώπος, δὲν ἐπισκέπτεσθε τὰ οἰκονομικὰ ὡς οἱ περισσότεροι τῆς τάξεώς σας κάμνουσιν· ὁμοίως δὲν εἶσθε κακὸς σύζυγος... ἀλλὰ... θὰ τὸ εἶπω ἀπροκαλύπτως· ὁ τρόπος σας εἶναι ἀδικιολόγητος, ἐπειδὴ καταστρέφετε πᾶν ὅ,τι ἐκ τοῦ ἐπαγγέλλματός σας προσπορίζεσθε εἰς τὰ χαρτία.

Ἡ ὀργὴ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ εἶχεν ὁπωσούν κτηνησυχάσει διὰ τὸν ἀτάραχον καὶ μαλακὸν τρόπον τοῦ Φιλοθέου. Ἐξετάζων τὸν βίον του εὕρισκεν ὅτι ἅπαντες οἱ ἔλεγχοι, ὅσους ἤκουσεν ἦσαν ἀληθεῖς. Εἰς ἄλλον βεβαίως δὲν θὰ ἐπέτρεπε νὰ τῷ εἴπῃ τὰς πικρὰς ταύτας ἀληθείας. Ὁ πλούσιος ὁμῶς μεγαλέμπορος ἦτο ἀνθρώπος περιβλεπτός καὶ μεγάλης ἐπιήροης, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσενεχθῇ τις πρὸς αὐτὸν βαρβάρως. Εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην, καθὼς καὶ εἰς πᾶσαν ὁμοίαν, μόνη ἡ βαρβαρότης ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ μόνον ὄπλον κατὰ τῶν ἀναμφιλέκτων ἀληθειῶν.

Ο υποδηματοποιός ηγχαριστήθη λοιπόν ἀντί πάσης ἄλλης βαρβαρίας ἀπαντήσεως νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὤμους, καὶ μὲ ὄλους ἀθῶαν φυσιογνωμίαν νὰ εἴπῃ·

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἐν τούτοις πάντοτε νὰ ἀφίνη μίαν θύραν ἀνοικτὴν καὶ διὰ τὴν τύχην.

Διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἀποδιώκῃ ἐκ τῆς οἰκίας του τὴν εὐπραγίαν, τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην καὶ τὴν ψυχικὴν ἡσυχίαν, προσέθηκεν ὁ φιλοθέου μετὰ σοβαρότητος. Σὰς παρακαλῶ, φίλε μου, ἐξετάσατε τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τῶν χαρτίων καὶ τοῦ λαχείου ὀλίγον καλλιτέρως.— Τί παίζετε συνήθως;

Τὸ λανσκανὲ καὶ τὴν παστῆτα, τὰ δύο ἐπικερδέστερα παίγνια.

Ἀλλὰ καὶ τὰ καταστρεπτικώτερα.

Κάμετε βέβαια καὶ τὸν πάγκον;

Σχεδὸν πάντοτε.

Ἦτοι λογαριάζετε νὰ κερδήσετε ὄλους ὅσοι ποστάρουν, ἢ καὶ νὰ πληρώσετε ὄλους αὐτοὺς, ὅπερ καὶ τὸ βεβαιώτερον, δηλ. ἀνοίγετε μίαν θύραν διὰ τὴν τύχην σας, ἀφίνετε ὅμως συγχρόνως ἀνοικτὰ καὶ εἰκοσι περὰ ὅσων, δι' ὧν ὄχι μόνον αὐτὴ ἐξέρχεται, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει καὶ ὅ,τι εὑρεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ σας. Ὁ δὲ τοῦ λαχείου λογαριασμός εἶναι ἀκόμη ἀνοητότερος· ἐπειδὴ ὑπαρχόντων ἐν αὐτῷ τετρακοσίων χιλιάδων ἀριθμῶν, ὁ ἐδικός σας ἀναλογεῖ ὡς ἐν πρὸς τὰς τετρακοσίας χιλιάδας. Σοφοὶ καὶ συνετοὶ ἄνθρωποι ὑπελόγησαν ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ τις τετρακοσίας χιλιάδας φορὰς διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κερδήσῃ μίαν.

Ἀλλὰ ἡ τύχη! εἶπεν ὁ Μαστρολευθέρης. Ἐνδέχεται νὰ ἔχω τύχην, καὶ ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ κερδήσω εὐθὺς τὸ πρῶτον.

Ἐκερδήσατε ἕως τῶρα;

Ὀχι.

Καὶ πόσα ἔτη ἐξἠκολούθητε νὰ παίζετε χαρτιά καὶ νὰ γράφετε εἰς τὰ λαχεῖα;

Ὁ Μαστρολευθέρης ἐσιώπησεν. Ὁ Δαμιανὸς ὅμως ἀπεκρίθη καὶ ὄλους ἀπροκαλύπτως εἶπε· δεκαπέντε ἔτη.

Ὁ Μαστρολευθέρης παρετήρησε μὲ βλέμμα ἀπειλητικὸν τὸν Σχεδιογράφον. Ὁ φιλοθέου ὅμως προσέθηκε μειδιῶν·

Ἴδου λοιπόν, ἀγαπητέ μου Μαστρολευθέρη. Ἐὰν πρὸ δέκα πέντε ἐτῶν παίζετε καὶ γράφετε εἰς τὸ λαχεῖον, καὶ κατεστήσατε σαυτὸν δυστυχεῖ ἄνθρωπον, καθὼς καὶ τὴν οἰκογενεῖάν σας, καὶ δὲν ἐκερδήσατε εἰσὶ τίποτε... μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ κερδήσετε καὶ νὰ παίζετε.

Ἦμεῖς δὲ, κύριε φιλοθέου, δὲν παίζετε ποτὲ χαρτιά, καὶ δὲν γράφετε ποτὲ εἰς λαχεῖον; τὰ τῆς Εὐρώπης ἴσως;

Οὐχί, ἀπεκρίθη ὁ ἐρωτώμενος ἀταράχως καὶ συ-

βηρῶς. Ὁ ἡσυχνόμενος διὰ τὴν τοιαύτην ἀνοησίαν! Πρὸς τί νὰ γεμίζω τὰ βαλάντια ἄλλων μὲ χρήματα, τὰ ὅποια ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐκβάλλω ἐκ τοῦ βαλαντιοῦ μου; ὁ πιθανὸς ὑπολογισμὸς ἐνταῦθα εἶναι ὁ ἐπόμενος. Ὅστις ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἦτοι πρὸ 7375 κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα παίζει τὰ τυχερὰ ταῦτα παίγνια, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τυχερὸς, ἐν σήμερον κερδήσῃ εἰς ἓνα ἀριθμὸν.

Ὁ υποδηματοποιὸς μὴ πειθόμενος εἰς ταῦτα ἐκίνει τὴν κεφαλὴν του· ὁ δὲ Δαμιανὸς διὰ τῶν ἐξαντλημένων χαρακτήρων τοῦ προσώπου του λαβὸν ἐμμερθεσάτην ἔκφρασιν μεγάλου καὶ σοφοῦ ἀνδρός· εἶπε·

Τοῦτο εἶπον καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἐξάδελφόν μου· ὅτι τὰ τοιαῦτα παίγνια δὲν ὑποκρύπτουσι λογικὸν τι σχέδιον.

Ἦμεῖς δὲ, ἠρώτησε τὸν Δαμιανὸν ὁ μεγαλέμπορος, πῶς σκοπεύετε νὰ διαθέσετε τὴν κληρονομίαν; Ἐγὼ; ἀπεκρίθη ὁ Δαμιανὸς τινάσων τὰς χεῖρας τοῦ ὑποκαμίτου του καὶ διευθετῶν τὰ ἔκτρα τοῦ λαϊμοδέτου, ἐγὼ, πολὺτιμὲ μου θεῖε, ἔχω διάφορα σχέδια κατὰ νοῦν. Ταῦτα δὲ λέγων, ἐπετύπου ἐπὶ τοῦ προσώπου του εἶδος τι μεγαλοπρεπείας.

Παραδείγματος χάριν;

Τὴν σύνταξιν πολιτικῆς τινος ἐφημερίδος, ἀντιπροσωπευούσης τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς ἐποχῆς μας· ἢ τὴν σύστασιν τραπέζης μὲ μερίδας σκοπούσης διὰ μεγάλων κεφαλαίων νὰ καταστρέψῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἐνταῦθα καὶ πολλὰς τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτω ἡ μόνη τοῦ κόσμου τράπεζα· ἢ τὴν σύστασιν γενικοῦ τινος εὐρωπαϊκοῦ ἐνεχειριστηρίου, ἢ, ὅπερ δὲν θὰ ἦτο κακὸν, τὴν σύστασιν ἐταιρείας, ἔργον ἐχούσης νὰ συνδέῃ δι' ἀλληλογραφίας ἅπαντας τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου, μὲ ἐν κεντρικὸν κατὰστημα εἰς Παρισίους, εἰς Λονδίνον καὶ ἄλλα ὑποκαταστήματα εἰς Νέαν Ἰόρκην, εἰς Ἀλγερίαν, εἰς Κάϊρον, εἰς Καλλκούταν κτλ. ἢ τὴν σύστασιν ἐνὸς γενικοῦ δι' ὅλον τὸν κόσμον λαχείου τῶν γυναικῶν ἐξ ἑκατὸν ἑκατομμυρίων κλήρων, τῶν ὁποίων ἕκαστος θὰ τιμᾶται τριῶν δραχμῶν· θὰ ὑπανδρεύωνται δὲ κατ' ἔτος διὰ τοῦ κέρδους αἱ ὠραιότεραι καὶ διακεκριμέναι δέκα παρθένοι, ἐξ ὧν ἐννοεῖται τῶν φυλῶν, δηλ. δύο λευκαὶ, δύο καστανόχρους, δύο μαύραι, καὶ καθ' ἑξῆς, ἐκάστη δὲ τούτων θὰ λαμβάνῃ προίκαν ἐν ἑκατομμύριον ἢ...

Ὁ φιλοθέου ἀκούων ὅλα ταῦτα προσέβλεπε μὲ βλέμμα ἀμφίβολου τὸν Δαμιανὸν, ἐπὶ τέλους δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ ὀλίγον τούτου. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἤξευρε καὶ αὐτὸς τί νὰ εἴπῃ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἂν εἶχεν ἀπέναντί του ἄνθρωπον εὐτράπελον, ἢ ἄνθρωπον μωρόν. Ὅτε ὅμως ἐνόησεν ὅτι ὁ Δαμιανὸς ἔλεγεν ἅπαντα ταῦτα μετὰ τῆς μεγαλητέρας σπουδαιότητος, ἐπλησίασεν ἐκ νέου αὐτόν,

διότι ἦτο βέβαιος ὅτι εἶχεν ἐνώπιόν του πραγματικῶς ἓνα ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν κερὰν τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιδημία τῆς ἐποχῆς εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ, ἓνα ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐνασχολούμενοι διηλεκτικῶς εἰς τὴν ἐφεύρεσιν ἰδεῶν, σχεδίων καὶ ἐπιχειρήσεων πνίγονται διὰ νὰ εἴπω οὕτως ἐν ταῖς ἰδέαις αὐταῖς, τοῖς σχεδίοις καὶ ταῖς ἐπιχειρήσεσιν, ἓνα ἐξ ἐκείνων, τῶν ὄχι σπανίων ἤδη ἀνθρώπων, οἵτινες ἐν τῇ μαρξί των πιστεύοντες ὅτι δύναται νὰ κατορθώσῃ μὲγα τι, οὐδὲν ἄλλο κατορθοῦσι παρὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν ὄλεθρον.

Ὅτε ὁ φιλοθέου ἀνεγνώρισε τοῦτο κατέλαθε τὴν ψυχὴν του εὐλακρινῆς οἴκτος διὰ τὸν δυστυχεῖ τούτον ἄνθρωπον, καὶ κατενόησεν ὅτι ἡ σχεδιογραφία αὐτοῦ ἦτο ἀσθένεια ψυχικὴ. Διὸ συνέλαθε τὴν ἰδέαν νὰ βοηθήσῃ ὅσον τάχιστα καὶ νὰ σώσῃ καὶ τὸν Δαμιανὸν καὶ τὸν Μαστρολευθέρον· κατὰ τὸ παρὸν ὅμως ἐσιώπησε, διότι δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καλῶς τὸν Δαμιανὸν, διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν εὐγενῆ του πρόθεσιν. Τούτου ἕνεκα παρεκάλεσε τὸν ὑψηλὸν γραφεὰ μας νὰ τῷ διηγήθῃ τὴν βιογραφίαν του. Ὅταν ὁ φιλοθέου ἤκουσε ταῦτα ἐκατάλαθε ποῦ εὐρίσκειτο, συγχρόνως ὅμως ἐνόησεν ὅτι μικρὰ ἐλπίς ὑπάρχει διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔλαινοῦ τούτου ἀνθρώπου. Ἀγρία καὶ ἀνεπανόρθωτος ἀποστροφή πάσης ἐργασίας ἀπετέλου τὴν γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐβλάστησεν ἡ ψυχικὴ αὐτὴ ἀσθένεια ὡς καταστρεπτικὴ ἔκκανθα· ἢ ἔκκανθα δὲ αὐτὴ εἶχεν ὑπεραυξήσει καὶ καταπνίξει ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου τούτου.

Τὸ σπουδαιότερον λοιπόν, ὅπερ ἐκέρδησεν ὁ φιλοθέου ἀποχωρισθεὶς τῶν δύο τούτων ἀνθρώπων ἦτο, ὅτι ἐνόησε μὲ ποίου εἶδους ἀνθρώπους εἶχε νὰ κάμῃ. Τὰ περαιτέρω ἐχρειαζόντο ὄρμου σκέψεως. Πρὸς τούτοις ἐσκόπει τὴν αὐτὴν ἡμέραν νὰ ἐπισπεφθῇ καὶ τρίτον συγκληρονόμον· οὗτος δὲ ἦτο τις ἐκ Καλαβρύτων θεῖα.

3

Γραῖα γυνή.

Μεταξὺ τῶν κτημάτων τοῦ ἀποθανόντος Θεοῦ ὑπῆρχε καὶ μεγάλη τις οἰκία κειμένη ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς κομποπόλεως· ἦτο μὲν αὐτὴ ἐκτεταμένη, παλαιὰ ὅμως καὶ σεσαθρωμένη, διότι πρὸ εἰκοσι περὶπου ἐτῶν δὲν εἶχε κατοικήσει τις ἐν αὐτῇ. Ὁ ἀποθανὼν θεὸς ἦτο ἄνθρωπος παράξενος εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς λέξεως, εἶχε διανύσει τὸν βίον του ἐντὸς μικροῦ τινος ὅπισθεν τῆς οἰκίας ταύτης κειμένου οἰκίσκου· διὰ τοῦτο αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας ταύτης καθ' ὅλον τὸ εἰκοσαετὲς τοῦτο διάστημα δὲν εἶχον ἀνοιχθῆ οὐδὲ ἀπκ' ἐ-

κατοντάδες στρουθῶν ἐφόλευον ἀταράχως μεταξὺ τῶν ἡμικρημισμένων παραστάδων τῶν παραθύρων· ὅπου δὲ οὗτοι δὲν εἶχον οἰκοδομήσει τὴν φωλεάν των, ἦτο διατεταμένον εἰς ἕκαστον ρήγμα καὶ ἕκαστον κενὸν χώρον πλήθος πυκνῶν ὑφασμάτων τῶν ἀραχνῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας διεσκέδαζον οἱ μῦς καὶ οἱ ἐλεῖοι.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς—διότι ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν τόπον ὁ ἀποθανὼν γέρον—ἐγένετο παράξενος καὶ μισάνθρωπος ἦτο ἄγνωστος. Ἰσως ὅμως πρὸς τοῦτο συνετέλεσε πολλὸ καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦ σώματός του, διότι ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν μὲ ὑψηλότατον ἀνάστημα καὶ ἀρκετὰ ἐξέχουσαν βίχιν. Βάρβαροι καὶ κακῶς ἀνατετραμμένοι ἄνθρωποι ἀπεκάλουν αὐτὸν διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς πρώτης νεότητός του πρὸς ἐμπαιγμὸν Καμπούρη. Τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολλὸ εἰς τὸ νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς κοινωνίας καὶ νὰ βδελύσσεται τοὺς ὁμοίους του· ἀλλὰ τοῦ βίου τὰ περιστατικὰ, τὰ ὅποια μένουσιν ἄγνωστα, συνέτρεξαν πρὸς τούτοις εἰς τὸ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς κοινωνίας, καὶ τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας ἔμενεν ἐντελῶς ἀπομεμονωμένος. Ἄν ἔδιδεν εἰς κἀνένα τὸ ἐλάχιστον· οὐδεὶς ἐνθυμᾶτο ὅτι ἐπάτησέ ποτε τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας του· ἐμαστόρευε μόνος του· ὑπηρετεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν, συνανεστρέφετο δὲ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μόνον δόκιμς εἶχε δοσοληψίαν τινὰ μετ' αὐτῶν, διότι εἶχε πολλὰ στρέμματα σταφιδαμπέλων καὶ ἀμπέλων, καὶ ταῦτα εἰς τὴν καλλιτέραν θέσιν τοῦ τόπου. Τὰ δομάτια τῆς ἐργασίας του, οἱ λινοὶ του καὶ αἱ ἀποθήκαι του ἔκειντο εἰς δευτέραν αὐτῆν ἀποχωρισμένην τῆς οἰκίας· εἰς ταῦτα δὲ περυσιάζετο ὅταν ἦτο βιασμένος νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τινος.

Ἐξ αἰτίας τῆς ἀποχωρισμένης ταύτης καὶ περιωρισμένης ζωῆς του, τῆς φιλαργυρίας του, ἥτις εἶχε καταντήσει εἰς αὐτὸν πάθος, ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἀναγκῶν καὶ τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων του, ἡ περιουσία τοῦ Θεοῦ εἶχε καταντήσει κολοσσία. Καὶ πραγματικῶς ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε τοῦ Κροίσου τὰ πλοῦτη. Διὰ τοῦτο ὁ φθόνος καὶ ἡ κακία ἀπεκάλουν αὐτὸν πάντοτε περιφρονητικῶς πλοῦσιον Μπαρμπακαμπούρη.

Βεβαίως δὲν εἶναι γνωστὸν, ἂν ὁ θεὸς ἤκουσέ ποτε τὸ ὑβριστικὸν τοῦτο ἐπώνυμον· ὅτι ὅμως τὸ ἐπώνυμον τοῦτο οὐτὲ τὸν θεὸν καθίστα πτωχότερον, οὐτὲ τοὺς ὑβριστὰς αὐτοῦ πλουσιωτέρους, τοῦτο εἶναι βέβαιον· τὸ λυπηρὸν εἶναι μόνον ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος μ' ὅλα τὰ μεγάλα του πλοῦτη ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς φύσεως τοσοῦτον δύσμορφος, καὶ ἔζη βίον τόσον μεμονωμένον καὶ θλιβερόν. Ἄν οἱ ἄνθρωποι ἐφέροντο πρὸς αὐτόν, ὅτε ἦτο ἀκόμη νέος,

μὲ ἡμερότητα καὶ ἀγάπην, βεβαίως θὰ γίνετο ἀλλοδαπός. Αἱ λοιδορίαι ὅμως, αἱ ὕβρεις καὶ ἡ βαρβαρότης ἀποδεικνύει τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, καὶ σφαλῶσιν αὐτὴν διὰ παντός, ἢ πικρύνουσιν αὐτὴν καὶ τὴν κάμνουσι ψευδῆ καὶ πονηράν.

Τώρα ὅμως δὲν πάλαι πλέον ἡ καρδία τοῦ ὁ θεῖος ἐκοιμήθη τὸν παντοτεινὸν ἐκείνον ὕπνον, τὸν ὁποῖον θὰ κοιμηθῶμεν καὶ πάντες ἡμεῖς μίαν ἡμέραν. Πρωτὶν τινὰ εὐρέθη νεκρὸς εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἐργασίας του, κρατῶν τὴν κλειδα τῆς κατοικίας του σφιγνὰ εἰς τὴν ψυχρὰν χεῖρά του. Ἀποπληξία ἐπένεγκεν εἰς αὐτὸν αἰφνίδιον καὶ εὐκολὸν θάνατον.

Ἀπὸ τῆς χθὲς ὅμως εἶχον ἀνοιχθῆ πάλιν τὰ πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν κεκλεισμένα παράθυρα καὶ αἱ θύραι τῆς μεγάλης οἰκίας τοῦ θεῖου διὰ νὰ διαμείνωσιν ἐν αὐτῇ οἱ κληρονόμοι. Ἐν τούτοις μόνον ὁ Δαρμιανὸς καὶ ἡ γραῖα θεία διέμειναν εἰς αὐτὴν, διότι τὸν μὲν φιλοθέου ἐφιλοδώρει ὁ φίλος καὶ συγγενὴς τοῦ Ἀνδρικούσης, ὁ δὲ Μαστρολευθέρης, ὅστις ἐφοβεῖτο νὰ κοιμηθῆ εἰς τὴν φρικτικὴν ἐμπνέουσαν φωλεάν, κατέφυγεν εἰς οἰνοπωλεῖόν τι.

Διὰ νὰ ἀνταμώσῃ τὴν γραῖαν θείαν μετέβη λοιπὸν ὁ ἔμπορος Φιλοθέου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποθανόντος θεῖου. Ὅποια ἐν τούτοις διαφορά ἐνταῦθα! Ἡ γραῖα, γυνὴ σχεδὸν ὀγδοηκοντοῦτις, ἐκάθητο πλησίον τοῦ ἀνοιχτοῦ παραθύρου καὶ ἐπλεκεν ἦτο γυνὴ μικρὸς μωμοῦ, ἰσχυρῆ, καὶ ὀλίγον κεκυφιστῆ, εἰσέτι ἐν τούτοις ζωηρὰ καὶ ἀκαμάτα καὶ κατὰ τὴν ὕψιν καὶ κατὰ τὴν κίνησιν, ὅτε ἦτο μίαν χαρὰ νὰ τὴν βλέπῃ τις. Ὅσον εὐτέλης ἦτο ἡ ἐνδυμασία της, ἐπὶ τοσοῦτον διέλαμπον οἱ γηραιὸὶ ὀφθαλμοὶ της ἐπὶ τοῦ φιλόφρονος καὶ ἰλαροῦ προσώπου της, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτον μὲν ἄπειροι καὶ βελούκι βυτίδες, εἶχεν ὅμως χροῖμα τὸ ὁποῖον ἐξεδήλου τὴν ὑγείαν της, καὶ εὐρίσκετο εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἀρμονίαν μὲ τὴν ἀργυροχρῶνον κόμην της, τῆς ὁποίας τὸ μεγαλειότερον μέρος ἐκάλυπτεν ἡ χωρική καλύπτρα. Ἡ ἐξέχουσα σιαγὼν αὐτῆς καὶ τὸ εἰσέχον στόμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἐκκεχυμένον ἰλαρὸν τι μειδιῶμα, ἐδίδον εἰς τὴν φυσιογνωμίαν της τὴν ἔκφρασιν ἐκείνην, ἣτις χαρακτηρίζει τὸν εὐδαίμονα καὶ μειλίχιον γέροντα.

Παρὰ τῆς γραῖας ὑπῆρχε τράπεζα, ἐπὶ ταύτης δὲ εἶχεν ἐπιθέσει, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο ὁ ἔμπορος Φιλοθέου, κομψὸν χωρικὸν κοράσιον σχεδὸν δεκαεταρῆς, προφανῶς ἐγγυνὴ τῆς γραῖας θείας, λεκάνην πλήρη φασαλιῶν χλωρῶν, καὶ δευτέραν μὲ τουλουμαστῆρι.

Ἡ εἰκὼν ἦτο τέσον ὠραία, ὥστε ὁ Φιλοθέου ἐστάθη ἄκων ὀπισθεν τῆς θύρας στιγμὰς τινὰς σιωπηλός ἠσθάνθη ἐαυτὸν εὐτυχῆ, ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς φύσεως ἀπλότητα.

Ἀπλότητα δὲ καὶ φύσιν εὖρεν ἐνταῦθα πραγματικῶς.

Ἰδὲ καὶ τοὶ γραῖα πόσον ζωηρὰ εἶμαι ἀκόμη. Ζῶ εἰσέτι καὶ προσπαθῶ, ἂν καὶ ὀγδοηκοντοῦτις. Ἀσταίεσθαι, καὶ θεωρῶ ἐμαυτὴν εὐτυχῆ, ἂν καὶ ὑπὸ τῆς δυστυχίας κατατρυχομένη. Ἦτο πολὺ καλλίτερον νὰ μὴ μοι ἐπῆρχετο ἡ ἰδέα νὰ ἐπιχειρηθῆ τὸ δι' ἐμὲ μακρὸν τοῦτο ταξίδιον χάριν τῆς κληρονομίας, ἔλεγε τῷ Φιλοθέου, ὅτε ἔμαθε κατ' αὐτοῦ τίς ἦτο καὶ τί ἐζήτει. Τὸ ἔκαμα δὲ χάριν τῶν πέντε μου ἐγγόνων, ἅτινα εἶναι ἔρφρα, καὶ νεώτατα ἀκόμη. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔλαβον πλησίον μου, ἂν καὶ δὲν ἐλπίζω ὅτι θὰ ζήσω πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ἐνόμισα διὰ τοῦτο χρέος μου νὰ φροντίσω νὰ λάβω διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς σκόλληκας, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἐξαποστείλει.

Ὅλα δὲ ταῦτα δὲν ἔλεγεν ἡ γραῖα μὲ τὴν κλαυμυρὴν ἐκείνην τῆς πασχούσης πενίας φωνῆν, ἀλλὰ μὲ τὴν φωνὴν τῆς εὐχαριστήσεως καὶ τῆς σιωπηλῆς ἐγγνωμοσύνης, καθόσον μάλιστα ἐπαρμυθεῖτο ὑπὸ τῆς γλυκείας ἐλπίδος, τῆς ὁποίας τὴν ἐκπλήρωσιν ταχέως ἐπερίμενον.

Ὅτε δὲ ὁ Φιλοθέου ἠρώτησε, τί ἐλπίζει ὅτι θὰ κληρονομήσῃ, ἀπεκρίθη γηθόσυνος Ἄχ! Καὶ διακοσίας δραχμὰς ἂν λάβω θὰ εἶμαι ὑπερευχαριστήμενη αὐταὶ εἶναι ἀρκεταὶ διὰ νὰ διατηρήσωσι τὰ τέκνα, ὅσα ἔλαβον ἀπὸ τοὺς γονεῖς των' περισσοτέραν ἀνάγκην δὲν ἔχουσι. Ἄπαντες ἐν τῇ οἰκίᾳ μὲς ἔχουσι σῶμα ὑγιὲς καὶ δυνάμεις ἀκαμάτας εἰς τὴν ἐργασίαν δὲ εἶναι ἄπικτες συνειθισμένοι.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐνεπαίησαν εἰς τὴν φιλόφρονον καρδίαν τοῦ Φιλοθέου τὴν μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν.

Εἶναι αὕτη ἡ μεγαλειτέρα ἐγγονὴ σας; ἠρώτησεν ὁ ἔμπορος δεικνύων τὸ κομψὸν κοράσιον, τὸ ὁποῖον ἴστατο πλησίον τῆς θείας.

Ὅχι, ἀπεκρίθη ἡ γραῖα ἡ μεγαλειτέρα ἔμεινε εἰς τὴν οἰκίαν καὶ φροντίζει δι' αὐτὴν ἡ δευτέρα εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν, αὕτη δὲ εἶναι ἡ τρίτη ἔπειτα ἔχουσι ἀκόμη δύο ἄρρενα... αὐτὰ δὲ εἶναι ἐξαιρετὰ παλληκαράκια, κύριέ μου.

Ὁ Φιλοθέου, ὅστις καὶ τοὶ νυμφευμένος δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα, παρετήρει μετ' εὐχαριστήσεως τὸ ζωηρὸν, ὑγιὲς καὶ φιλόφρον κοράσιον. Ἡ γραῖα παρατηρήσασα τοῦτο εἶπε μειδιῶσα

Εἶναι τὸ καυμένο χωριατόπουλο. Ἐπειτα προσεκάλεσε τὸν Φιλοθέου νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ γεῦμά της. Οὗτος δὲ εὐχαρίστως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ. Ὁ πλούσιος ἀνὴρ ἐνόμισεν, ὅτι ποτὲ του δὲν ἔφαγε μὲ τέσσην ὄρεξιν ἔμεινε δὲ ἐκεῖ ἀρκετὴν ὥραν, ἐπειδὴ ἡ γραῖα ἤρχισε νὰ τῷ διηγῆται διάφορα περιστατικὰ τοῦ βίου της, καὶ ἄλλας αὐτοῦ περιπετείας.

Πόσον παιδικιῶδες ἦτο ἀκόμη ἡ καρδία της! Ὅποια περιωρισμένη καὶ πλήρης βασάνων ζωὴ ἀνεπτύσσετο διὰ τῆς ἀπλής ταύτης διηγήσεως πρὸ τῶν πνευματικῶν ὁμμάτων τοῦ ἔμπορου. Καὶ ἐν τούτοις ὁποῖα ἐγγνωμοσύνη διὰ πᾶν εὐτύχημα, ὅπερ τῇ συνέβη. Ὅποια ἰλαρότης καὶ εὐχαρίστησις διὰ πάσας τὰς σκληρὰς δοκιμασίας!

Ὅταν ὁ Φιλοθέου ἀπεγορεύθη ταύτης ἀνεπτόλμῃ εἰσέτι εἰς τὴν μνήμην τοῦ τὴν εὐκαιρίῃ τῆς θείας ἐπιλήθην. Τοῦ ἄλλου εἶχε λησιμονῆσει ἐντελῶς ὅτε δὲ βροχύτερον ἀνεμνήθη αὐτοῖς τῶν δύο ἐκεῖνων παραδόξων συντρόφων, ἐσκέπτετο μετὰ ὀλίψεως περὶ αὐτῶν, αἵτινες σπεύδοντες διὰ παντός μέσου καὶ ἀπνευστι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, δὲν κατάρθρωσαν νὰ εὐρωσιν αὐτὲ εὐτυχίαν, οὕτε εἰρήνην.

Α.
("Ἔσται τὸ τέλος.")

ΣΚΗΝΑΙ
ΤΗΣ
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ ΕΡΗΜΟΥ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ὁρα φολλ. 418.)

— 330 —

Ἡ πρὸς τὸν Ἀριστὸν Καθράλ ἐπιστολὴ εἶχεν ἀναχωρήσει πρὸ ἡμερῶν ἕως δὲ νὰ ἔλθωσιν οἱ προσκληθέντες ὁ δὸν Ἐστεβάν ἐφρόντιζε νὰ χορηγῇ πρὸς τὸν ξένον αὐτοῦ, τὸν σιρ Ἐρρίκον, μυστὰς ἀφορμὰς διασκεδάσεως, φέρων αὐτὸν ποτὲ μὲν εἰς μέρος ὅπου ἐτελεῖτο παράδοξος χορὸς, ποτὲ δὲ εἰς πεδιάδας ὅπου εὐθραῖοντα διὰ βρόχου ἴπποι θυμοειδεῖς, καὶ ἄλλοτε ἐπιδεικνύων τὴν πλουσίαν καὶ ὠραίαν φύσιν τῆς ἐρήμου. Ἀλλὰ καὶ μόνος περιεφέρετο πολλακίς ὁ Ἄγγλος εἴτε χάριν κυνηγίου, εἴτε καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῆς βοτανικῆς αὐτοῦ συλλογῆς. Κατὰ τινὰ τῶν ἐκδρομῶν τούτων, ἐλθὼν εἰς μέρος ὠραῖον ἀνεπαύθη μεταξὺ ὑψηλῶν χόρτων καὶ ἀπεκοιμήθη. Ὅτε δὲ ἐξύπνησεν ἦτο ἦδη νύξ, ἀλλὰ καθαρωτάτη, ὥστε διέκρινε πάντα τὰ περὶ αὐτόν. Καὶ ἐνῶ ἠτοιμάζετο νὰ σηκωθῆ ἤκουσεν ἐκεῖ πλησίον τὴν φωνὴν τῆς Κάρμεν καὶ τοῦ υἱοῦ της Ἰωσήφ.

— Μαρίτα, ἔλεγεν οὗτος, μὲ φωνὴν ἰκετευτικὴν, σὲ παρακαλῶ, μὴν τὸ κρύψῃς ἀπὸ τὸν δὸν Ἐστεβάν, πρὶν νὰ τὸ εἰπῇς.

— Ἐγὼ! ἀνέκραξεν ἡ Κάρμεν μετ' ὄργης, καὶ διὰ τί;

— Διότι ὁποῖος κρατεῖ ξένα πράγματα εἶναι κλέπτης.

— Κλέπτης! ἐπανέλαθεν ἐκείνη μὲ στερητὴ φωνήν.

Κλοπὴν ἐνομάζεις αὐτό! Καὶ οἱ Ἴσπανοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔρπαξαν ἐλα μὲς τὰ πράγματα, κτήματα, ἀλογα, ποίμνια καὶ μᾶς ἀπεδίωξαν, τί ἔκαμαν; Καὶ ὅταν πάρομεν ὀπίσω ὅ,τι μᾶς ἀνῆκε, λέγεις ὅτι τοῦτο εἶνε κλοπὴ;

— Ἴλην, μαρίτα, εἰπέ με' σὺ ἐμάζωξες τοῦτον τὸν ἠσκαυρὸν; σὺ τὸν ἀπέατητες μὲ τὴν ἐργασίαν σου; Τί δικαίωμα ἔχεις; κανὲν, νομίζω. Ταύτην λοιπὸν ἀμοιβὴν ἀνταποδίδεις εἰς τὸν δὸν Ἐστεβάν, ὁ ὁποῖος μᾶς μεταχειρίζεται ὡς ἰδιὰ του τέκνα δεκαπέντε χρόνους; Ὅχι, ὄχι, μαρίτα, δὲν θὰ τὸ κάμω, εἶμαι βέβαιος. Ὅ ἀὐπάγγε μόνον σου νὰ εἰπῆς εἰς τὸν δὸν Ἐστεβάν, ὅτι γνωρίζεις τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ὠρμημένος ὁ ἠσκαυρὸς τοῦ ξάντα Ῥόζα.

Ἡ Κάρμεν δὲν ἀπεκρίθη μετὰ μικρὰν δὲ σιωπὴν ἠρώτησεν ὁ Ἰωσήφ

— Ἄν μὲ λέγεις, μαρίτα, πῶς ἀνεκάλυψες τὸν ἠσκαυρὸν αὐτόν;

— Μίαν νύκτα ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τῆς δάσης, εἶδα ζῶον τὸ ὁποῖον ἔσκαπτε τὴν γῆν καὶ ἐπειδὴ ἦτον ἀστροφεγγιὰ παρετήρησα κατὰ τὸ ὁποῖον ἔλαμπεν. Ἐσκυφα καὶ εἶδα δύο, τρία τάλλαρα καὶ ἐν ἡ δύο νομισμάτα χρυσαῖα. Τὴν ἐρχομένην ἡμέραν ἐπέστρεψα μὲ μίαν δίκελαν, ἔσκαψα καὶ ἤνθα ἕνα μέγαλον σιδηρένιον κιβώτιον καὶ πολλὰ φλωρία μέσα εἰς σάκους καλοραμμένους.

— Καὶ δὲν εἶπες τίποτε; ἠρώτησεν ὁ Ἰωσήφ.

— Τίποτε, διότι εἶχα τοὺς λόγους μου.

— Σὲ παρακαλῶ, μάνα μου, ἐπανέλαθεν ἐκεῖνος μὲ φωνὴν γλυκείαν, εἰπέ το εἰς τὸν δὸν Ἐστεβάν, ἢ ὅτι τὸ εἶπώ ἐγώ...

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοσοῦτῳ ἀπεμακρύνθησαν οἱ ὀμιλοῦντες ὁ σιρ Ἐρρίκος δὲν ἤκουσέ τι περιπλόν' ἐπανῆλθε δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπαυλίαν, περιεργὸς ὢν νὰ εἶδῃ ποῦ ὅτι καταντήσῃ ἐπὶ τέλους ἡ ὑπόθεσις αὕτη.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ Ἰωσήφ ἐλθὼν ἀπὸ πρῶτας εἰς τοῦ σιρ Ἐρρίκου ἠρώτησεν αὐτὸν μὲ ἦθος ἀνέχουον

— Μήπως εἶδετε τὸν ἀδελφόν μου; Ἄν ἦλθε νὰ κοιμηθῆ τὴν παρελθούσαν νύκτα ἐδῶ, οὕτε αὐτὸς οὕτε ἡ μάνα μου. Ἐρχομαι ἀπὸ τῆς ἰπποστασίας' δύο ἀπὸ τὰ καλλίτερα μὲς ἄλογα λείπουν... Ἄν ἡ ξέου τί τρέχει' φοβοῦμαι κανὲν δυστύχημα... Ἀκμβάνετε τὴν καλοσύνην νὰ ὑπάγωμεν μαζὴ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ δὸν Ἐστεβάν; ἔχω κατὰ νὰ τῷ εἰπῶ.

Ὁ σιρ Ἐρρίκος ἠκολούθησε τὸν νέον. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν εὗρον καὶ αὐτὸν καὶ τὰς δύο θυγατέρας του, τὴν μὲν Εὐσπλαγγίαν ἐτοιμάζουσαν μόνη τὸ εἰδικὸν ποτὸν, τὴν δὲ Λύπην διδουσαν τροφὴν εἰς τὰς δοξαριάς καὶ τὰ πτηνὰ. Ὁ Ἰωσήφ διηγῆθη ἀκριβῶς τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του διὰ

τρέξαντι τὴν παρελθούσαν. Καὶ ὁ μὲν δὸν Ἰσπεδῶν ἤκουε μετὰ προσοχῆς, ἡ δὲ Εὐσπλαγγίνα στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Ἰωσήφ ἐφάνητο θαυμάζουσα αὐτὸν καὶ ἐπαιρημένη μάλιστα διὰ τὴν πίστιν του.

Μετὰ μεσημβρίαν μετέβησαν ὅλοι εἰς τὸ καταδειχθῆν μέρος, ἔσκαψαν καὶ ἀνεύρον τὸ κειώτιον καὶ τινὰς σάκκους. . . Τὸ κειώτιον περιείχε πολὺ τιμα ἀργυρῶ καὶ χρυσῶ σιδή, ἐξ ὧν πολλὰ ἦσαν ἀδαμντοκόλλητα.

Ἀλλὰ καὶ οἱ σάκκοι, πλὴν ἐνὸς μόνου πεσηπτότος ἕνεκα τῆς πολυκαιρίας, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐχύθησαν τὰ ὀλίγα νομίσματα, περὶ ὧν εἶχεν εἶπει ἡ Κάρμεν, ἦσαν ἀνεπάφοι. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Ἰωσήφ ἔλαβε θάρρος, διότι εἶχεν ὑποπτευθῆ τὸ μυστήριον τῆς μητρὸς του αὐτῆ ἡμῶς, μίαν ἡμέραν προτοῦ, εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο δάσος ὀγκώδη σάκκον περιέχοντα πολλὸν ἀριθμὸν φλωρίων, ἱκανὸν νὰ παραμυθῆσῃ τὴν πλεονεξίαν τῶν κατοίκων, καὶ νὰ καταπέσῃ αὐτοὺς νὰ προσβάλλωσι τὴν ἔπαυλιν.

Ε΄.

Ἐνθὺ δὲ εἰσῆρχετο ἡ ἄμαξά ἡ φέρουσα τοὺς ὀπισθοστροφῶν εἰς τὴν πύλιν τῆς ἐπιπέδου, ἐφύλαξε καὶ ὁ δὸν Ἀνίστος μὲ τοὺς υἱοὺς του. Τοῦτους ἰδοῦσα ἡ Εὐσπλαγγίνα ἐγένετο κάτωχρος· ἡ Λύπη ἐρυθρίασα ἐμειδίσα καὶ ὁ Ἰωσήφ συνωφρυνθῆ. Ὁ δὲ σὶρ Ἰέρβικος ἐνόησε δι' ἐνὸς μόνου βλέμματος τὸ μυστήριον. Μετὰ τὰς πρώτας φιλοφρονήσεις ὁ δὸν Ἰσπεδῶν ἔδειξε εἰς τοὺς ξένους τοὺς ἀνευρεθέντας θησαυροὺς, καὶ στραφεὶς ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν πιστὸν Ἰωσήφ· ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀναχωρήσει.

Τὸ δ' ἐσπέρας καλέσας αὐτὸν εἰς τὸν κοιτῶνά του, ἐνεχείρισεν αὐτῷ ἐσφραγισμένον φάκελλον καὶ εἶπε·

— Χάρης εἰς σὲ ἀπέτασα τὸν ὀπισθοστροφῶν γονέων μου· διὰ τοῦτο δίδω καὶ εἰς σὲ τὸ μερίδιόν σου. Ἐντὸς τούτου τοῦ φακέλλου εὗρισκεις ἔγγραφον δωρητήριον, διὰ τοῦ ὁποῦ σὲ χερρίζω τὴν ἔπαυλιν ἑομέρα. Εἶναι εἰς καλὴν θέσιν, ἔχει δένδρα, νερά, βοσκὰς καὶ πέντε ἕως ἑξὶ χιλιάδας κτήνη. Ἡ οἰκία εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ διὰ πέντε χρόνους ἀκόμη θὰ κάμω ἐγὼ ὅλα τὰ ἔξοδα. Μετὰ δέκα δὲ ἡ δεκαπέντε ἔτη θὰ εἶσαι ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους τοῦ τόπου τούτου.

Ὁ δὲ Ἰωσήφ ἀκίνητος καὶ ἐκθαμβὸς ἐσιώπα· ἀλλ' ἐπὶ τέλους πεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ δὸν Ἰσπεδῶν καὶ ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρά του·

— Κύριε, εἶπε, καὶ πᾶτερ μου, φύλαξε τὰ πλοῦτή σου καὶ συγχώρησέ με μόνον νὰ ζήσω πλησίον σου.

Καὶ ὁ δὸν Ἰσπεδῶν συγκινηθεὶς· — Τίέ μου, ἀπεκρίθη, χερρίζω σε τὴν ἔπαυλιν, δὲν ἔχω κατὰ νοῦν νὰ σ' ἐξορίσω· ἐξ ἐναντίας, ἐπιθυμῶ νὰ μὴν ἀπομα-

κρυνθῆς, διότι πιθανώτατον μετ' ὀλίγον νὰ μείνω μόνος μου.

Ὁ Ἰωσήφ δὲν ἐδυσκολεῖτο νὰ ἐνοήσῃ τὸν δὸν Ἰσπεδῶν· ἡ καρδία του ἐπληρώθη· ἰδὼς ψυχρὸς ἀνέβλυσεν εἰς τὸ μέτωπόν του καὶ εἶπεν ἀγωνίων·

— Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, κύριε! ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἀνταποδώσῃ τὰς τῶσας χάριτας.

Καὶ ἐξῆλθε δρομικὸς. Ἐκείνος δὲ καλέσας αὐτὸν·

— Ἰωσήφ, εἶπεν· ὁ διοικητὴς τῆς Σανταφῆ διδεις χορὸν, εἰς τὸν ὅποιον εἴμεθα προσκεκλημένοι· ἔμελλε δὲ νὰ ὑπάγωμεν σήμερον· ἐπειδὴ ἡμῶς ἐπροχώρησεν ἡ ἡμέρα τὸ ἀνεβάλαμεν διὰ τὴν αὔριον πολλὰ πρῶν, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν καύσωνα. Θὰ ἔλθῃς καὶ σὺ;

— Ὁχι, κύριε, ἀπαρτίθη ὁ Ἰωσήφ αἰσθηζόμενος μεγίστην ἀνάγκην μοναξίας. Τοῦ Δημητρίου ὁ ἀδελφὸς εἶναι ἄρρωστος, καὶ ἐπειδὴ θὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν ἰδῇ μὲ παρεκάλει νὰ τὸν ἀναπληρώσω.

Ὁ δὸν Ἰσπεδῶν ἐφάνη δυσχερῆσθεις. — Ἐπειδὴ μουν, εἶπε, νὰ σὲ παρουσιάσω εἰς τὸν διοικητὴν πλὴν ἄλλοτε.

Τὸ ἐσπέρας συνελθόντες πάντες εἰς τὴν κοινὴν αἴθουσαν, οἱ μὲν ἄνδρες συνδιελέγοντο περὶ ἵππων καὶ πολιτικῶν, αἱ δὲ δύο ἀδελφαὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν ἐνδυμάτων τοῦ χοροῦ· καὶ πρὸς τὴν γωνίαν, μεταξύ σχεδὸν σκότους, ὁ Ἰωσήφ ἰστάμενος, εἶχε τὰ βλέμματα προσηλωμένα ἐπὶ τῆς Εὐσπλαγγίνας, καὶ παρατήρει μελαγχολικῶς ὅλα τῆς τὰ κινήματα. Ὁ δὸν Ἰσπεδῶν δευγῆτο πρὸς τοὺς φίλους του πῶς ὁ ἵππος του Κορεζὸν τὸν ἔσωσεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς μεγίστης αὐτοῦ ταχύτητος. — Τοιαῦτα ἄλογα, προσέθετο ἐπὶ τέλους, εἶναι σπάνια· καὶ ἡμῶς ἔχω σήμερον καὶ ἐν ἄλλο, ὅχι κατώτερον.

Ἄν εἶχε δὲ τελειώσει τὴν ὀμιλίαν του, ὅτε μακρὸς χρεμετισμὸς ἀντήχησεν. Ὅλοι ἔτειναν τὸ οὖς, καὶ ἤκουσαν καὶ δεύτερον. Ὁ Ἰωσήφ ἔδραμε πρὸς τὴν αὐλήν, ὁ δὸν Ἰσπεδῶν εἶπεν ὅτι εἶναι ὁ Πάλομος καὶ ὅτι ἐγνώριζε τὴν φωνὴν του. Ἐδραμε δὲ καὶ αὐτὸς ἀμέσως, κατόπιν δὲ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ· ὁ Πάλομος εἶχε πέσει πλησίον τῆς πύλης, ὅλος πνευστιῶν καὶ ἐντρομος. Ἡ Εὐσπέσια, κρατοῦσα λύχρον, παρατήρει αὐτὸν, ἐνθὺ δὲ δὸν Ἰσπεδῶν, εἰς τὸν ὅποιον ὁ ἵππος ἐκείνος ἦτο προσφιλές, τὸν ἐγάδευεν. Ὅτε δὲ ἔφερε τὴν χεῖρά του πρὸς τὴν χαίτην, ἠσθάνθη σκληρὸν τι πρᾶγμα, καὶ παρατηρήσας εἶδε τεμάχιον φλοιοῦ δένδρου, ἐφ' οὗ ἦσαν κεχαραγμένα ταῦτα· « Πράσσε, Σανταφῶζα! » Ὅθ' εἶναι, εἶπεν ὁ σὶρ Ἰέρβικος, εἰδησις στελλομένη ἀπὸ φίλον· νομίζω λοιπὸν φρόνιμον νὰ λάβωμεν ἀμέσως τὰ μέτρα μας.

Οἱ ὑπηρετῆς τῆς ἐπαύλειος καθὼς καὶ αἱ ὑπηρετίδες εἶχον συνέλθει πάντες ἐντρομοί. Ὁ Ἰωσήφ καὶ

ὁ Καθρᾶλ ἐφαινότο ἀνήσυχος, καὶ μόνος ὁ δὸν Ἰσπεδῶν εἰδείκνυεν ἀταραξίαν. Πάντες τότε ἀπετάθησαν πρὸς τὸν σὶρ Ἰέρβικον καὶ εἶπον· — Συμβούλευσέ μας, κύριε, τί νὰ πράξωμεν.

Ὁ σὶρ Ἰέρβικος μετέφερεν ἀμέσως εἰς τὴν τρίτην αὐλήν τοὺς Λιθίους καὶ τὰς Λιθιοπίδας διατάξας αὐτοὺς νὰ σιωπῶσι· μετὰ ταῦτα, συναθροίσας ἐγένεμισεν ἐπιμελῶς πάντα τὰ ὕπλα, καὶ εἰδείξεν εἰς δύο μικρὰ παιδία πῶς νὰ κατασκευάζωσι φυσέκια. Ἦτο τότε σχεδὸν μεσονύκτιον· μεταβὰς πρὸς τὴν πύλιν, ἐξεκλειδῶσεν αὐτήν, τὴν δὲ βραβεῖαν ἄμαξαν, ἣτις ἔμελλε νὰ μεταφέρῃ τὸν δὸν Ἰσπεδῶν καὶ τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸν χορὸν, ἐτοποθέτησε πρὸ τῆς πύλης, καὶ μεταξὺ τῶν τροχῶν ἔβαλε παικιδία βαρέλια πλήρη χρώματος καὶ λίθων, ὅπισθεν δὲ τούτων περῆταξεν τοὺς πολεμιστάς. Καὶ ἀφοῦ ἐκλείσεν τὸ παράθυρον καὶ ἐσθεσεν ὅλα τὰ φῶτα, πλὴν τοῦ τῆς ἐκκλησίας, ἀνέβη εἰς τὸ δῶμα καὶ παρατήρει τὸν ὀρίζοντα. Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατελεῖ καὶ ἦτο εὐκλόην νὰ ἴδῃ τις μακράν. Πάντα δὲ ἦσαν ἡσυχά.

Μετὰ ἡμισυαῖαν ἦσαν ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἐνόμισεν ὅτι εἶδε μέλανά τινα πράγματα κινούμενα, ἅτινα προχωροῦντα ταχέως, ἐφάνησαν μεγαλήτερα. Ἦσαν δὲ ἵπποι, ἄνθρωποι, λόγχοι καὶ τέλος πάντων τριάκοντα περίπου Ἴνδοι. Καὶ ὅτε ἐφθασαν πλησίον τῆς ἐπαύλειος σταθόντες συνδιελέχθησαν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν πεζεύσαντες, ἦνοιξαν σιγαλὰ τὰς θύρας τῶν παραρτημάτων, καὶ εὐρόντες αὐτὰ εὐκαιρᾶ, ἐφώνησαν· φωνὴ δὲ τις τὴν ὁποίαν ἤκουσε καθαρὰ ὁ σὶρ Ἰέρβικος· εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο παράδοξον, διότι ὁ οἰκοδεσπότης ἦτο ἀπὸν. Περιήλθον ὅλην τὴν οἰκίαν, καὶ ἀφοῦ ἐσθεσάθησαν ὅτι πανταχοῦ ἦτο σκότος καὶ σιωπὴ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν μεγάλην πύλιν.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἀνθρωπὸς τις, ἐξελθὼν ἔξω τῆς γκαρμῆς τῶν Ἰνδῶν, ἐπροχώρησεν· εἶδε καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὁ σὶρ Ἰέρβικος, τοσοῦτω τρομερᾶν ἐνάμιζεν τὴν ἐκ μέρους του προδοσίαν, ὥστε ἐδυσπίσται καὶ εἰς τοὺς ἰδίους του ἐφθαλμοὺς· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο ἡ Κάρμεν. Κατέβη τότε ἀπὸ τὸ δῶμα, ἦλθεν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἰδὼν ὅτι πάντες κατεῖχον τὰς ὑψοθεῖσας θέσεις, ἐστάθη καὶ αὐτὸς πλησίον τοῦ Ἰωσήφ, οὐκ ἴσως ἢ ἀλλοίως τὸν κατέπληξεν. Ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἔμελλε νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς μάχης. Σιωπὴ ἐπεκράτει βαθυτάτη καὶ μόνος ἤκούετο ὁ ποδοβολητὸς τῶν ἵππων τῶν Ἰνδῶν. Ἐπὶ τέλους ἐσεισθη ἡ πύλη, ἣτις οὐσα, ὡς εἶπομεν, ἀκλειδίωτος, ἠνοίγη μετὰ πατάγου, καὶ ἀμέσως εἰσέβησαν οἱ Ἴνδοι εἰς τὴν εἰσοδον, ἀγνοοῦντες τὸν προμαχῶνα τὸν αὐτοσχεδιασθέντα, ὡς εἶπομεν, εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἔδωκε τὸ σύνθημα, καὶ ἀμέσως ἀντήχησεν ἄ-

θρόος πυροβολισμῶς, ὅστις κατετάραξε τοὺς Ἰνδοὺς, ἐξ ὧν δύο ἢ τρεῖς πληγωθέντες ἔπεσαν· ἔπεσαν δὲ καὶ τρεῖς ἵπποι. Οἱ λοιποὶ παρέλαβον τοὺς τραυματίαις, καὶ ἔξω φρενῶν, ὠρυόμενοι ὡς δαίμονες, ἐπανήλθον πρὸς τὸν προμαχῶνα καὶ ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερβῶσιν αὐτόν. Διαρκούσης τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Ἰνδῶν ὁ σὶρ Ἰέρβικος εἶχε διατάξει νὰ γεμισθῶσιν ἐν νέου αἱ κρηπίδες· καὶ αὐτὸς δὲ ἀναλαθὼν τὸ πολέμικον ὄπλον του ἠτοιμάζετο νὰ πυροβολήσῃ· ἀλλ' ὁ Ἰωσήφ, κρατήσας τὸν βραχιόνά του· — Ἡ μάνα μου! ἀνέκραξεν ἀδυσπῆχτος.

Καὶ τῶντι ἦτο ἡ Κάρμεν, ἣτις κρατοῦσα λόγχοην, καὶ ὁμοίᾳ πρὸς πληγωθεῖσαν τίγριν ἠγωνίζετο ν' ἀναβῆ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ προμαχῶνος· ἠγγίζε δὲ νὰ ἀναβῆ καὶ νὰ εὐρεθῆ κατέναντι τοῦ υἱοῦ τῆς, ὅτε οὗτος στενάξας κατέπεσεν· ἀόρατός τις χεῖρ ἀκοντίσασα βέλος διεπέρασε τὴν καρδίαν του. Ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἀνεγείρας μετέφερεν ἀμέσως καὶ ἀπέθετο αὐτὸν εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἣν εἶχον καταφύγει ἡ Εὐσπλαγγίνα καὶ ἡ Λύπη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τραυματισθεὶς ἐκινδύνευεν, ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἐκάλεσε τὴν Εὐσπλαγγίνα· αὐτὴ δὲ, φέρουσα ἔτι τὸ ἐνδυμα τῆς ἑορτῆς, ἐφάνη εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας. Καὶ δὲν εἶπε μὲν οὐτε λέξιν ἔτι εἶδε τὸν Ἰωσήφ, γονυπετήσασα ἡμῶς παρ' αὐτῷ ἔλαβε τὴν χεῖρά του καὶ τὴν ἐσφιγξεν. Οἱ ἐφθαλμοὶ τοῦ ψυχρῶραγοντος μεταφέροντο ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς Εὐσπλαγγίνας εἰς τοὺς πολεμιστάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Καθρᾶλ ἐμάχοντο ἀτάραχοι καὶ ἀνδρείοι. Ἡ Εὐσπλαγγίνα ἐνόησασα τὴν σκέψιν τοῦ αγωνιῶντος, ἐκλίνα τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε· — Ἰωσήφ, εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἀνήκει ἡ ζωὴ μου. . .

Γαλήνη διεδέχθη τὴν ἀγωνίαν τοῦ Ἰωσήφ· τὰ χεῖλην του ἐκινήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ ὀμιλήσῃ· μειδίμα δὲ γλυκὺ καὶ τελευταῖον διέσχισεν αὐτά. . . Ἡ Εὐσπλαγγίνα, λαβοῦσα τὴν λευκὴν αὐτῆς ἐπομίδαν ἐκάλυψε τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ, καὶ ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ ἐσταυρωμένου. Ἐθῶς τοῦ λύχνου ἐφεγγε τὸ ὠμαῖόν τῆς πρόσωπον, ὑπὲρ τὸ ὅποιον ἔλαμπεν ἔτι τὸ πολυτίμητον διάδημα τῆς ἑορτῆς. Ἐκλείε δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς εἰς παρακειμένην γωνίαν· ὁ δὲ σὶρ Ἰέρβικος ἐπανήλθε περίλυπος εἰς τὸν προμαχῶνα.

Ἐν τοσοῦτω οἱ Ἴνδοι δεξιμάσαντες ἀνεχώρησαν. Ὁ σὶρ Ἰέρβικος ἐπρότεινε νὰ τοὺς καταδιώξωσιν, ἀλλ' ὁ δὸν Ἰσπεδῶν δὲν ἠθέλησε λέγων, ὅτι μεταξὺ δασῶν ἢ καὶ εἰς τὴν πεδιάδα ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ὑπερισχύωσιν. Μισθῶν δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ ἔκλαυσε πικρῶς, καθόσον μάλιστα προσηθάνετο ὅτι ὁ ἄσπρος οὗτος θάνατος ἔμελλε νὰ ἐπενεργήσῃ ἀπεισίως εἰς τὴν ζωὴν του. Καὶ ὅτε εἶδε τὴν βαθυτάτην λύπην τῆς θυγατρὸς του Εὐσπλαγγίνας, ἐπεισθη ἔτι

μυθλον. Σεβόμενος όμως το αίσημά της οὐδέποτε ὀμίλησεν αὐτῇ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

Μετά τινος ἡμέρας ὁ σὺρ Ἑβραῖκος μετακλιθεὶς εἰς Λονδίον ἠτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ· ἀπεχωρίσθη δὲ ἀπὸ τῶν φίλων του μετὰ πολλῆς λύπης, διότι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν μελαγχολίαν του εἶχε λησμονήσει, καὶ τὴν χαρὰν καὶ τὴν Ολίψιν των εἶχε συναισθανθῆ.

Μετά τινος καιρὸν ὁ δὸν Ἐστεθὴν ἔγραψεν εἰς τὸν σὺρ Ἑβραῖκον, ὅτι οὐδεὶς ἐγίνωσκε τί ἀπέγειναν ἡ Κάρμεν καὶ ὁ Ἐμμανουήλ, ὅτι ὅμως πάντες ἐπίστευον ὅτι οὗτος εἶχε στείλει τὸ δῖκ τοῦ Ἰππου ἐκεῖνο μὴνυμα. Ἡ Εὐστέθαικ ἐπίστευεν ὅτι ὁ διάβολος, τιμωρῶν τὴν ἀγνωμοσύνην των, τοὺς ἤρακε. Προσέθετο δὲ ὁ δὸν Ἐστεθὴν ὅτι ἡ Εὐσπλαγγνία δὲν θέλει ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ Λύπη δὲν θέλει ν' ἀφήσῃ τὴν ἀδελφὴν της.

Μετά δέκα ἔτη ἀξιωματικὸς τις τοῦ βασιλικῆς ναυτικῆς, συστακτῆριον ἔχων πρὸς τὸν δὸν Ἐστεθὴν, ὑπῆγε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαύλειος τοῦ Σάντα Βόζα. Ἐλθὼν δὲ περὶ τὴν δίσιν τοῦ ἡλίου εἶδε τυφλὸν γέροντα καθήμενον περὶ τὴν πύλιν μεταξὺ δύο ὠραιστάτων κλογοραϊῶν. Ὁ ξένος ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης, μεθ' ἧς ἄλλοτε καὶ ὁ σὺρ Ἑβραῖκος. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἐρημον τὰ πράγματα δὲν μεταβάλλονται, ὁ ἀξιωματικὸς εὔρε τὰ πάντα ὅπως τὰ εἶχε περιγράψῃ ἐκεῖνος. Μόνον αἱ μικραὶ δορυβάδες ἔλειπον. Καὶ ὅτε ἠτοιμάζετο νὰ ἐρωτήσῃ τί γίνονται, εἶδε, διαβαίνων ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας, μικρὸν περιδέρμιον κρημάμενον πρὸς τὸ ἱερὸν βῆμα. Καὶ ἐθυμήθη ὅτι ἦτο ἐν τῶν δύο ἐκείνων τὰ ὄμοια, ὡς εἶχεν εἰπῆ ὁ σὺρ Ἑβραῖκος, κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ, ἐσιώπησε· διότι ἐγίνωσκεν ὅτι περὶ τῶν προσφιλεστέρων εἰς τὰς γυναῖκας ἐνθυμήσεων, αὐτὰ οὔτε ὀμιλοῦσιν οὔτε πρέκει νὰ ὀμιλῇ ἄλλος εἰς αὐτάς. Ἀλλ' ὅτε μίαν τῶν ἡμερῶν ἀνέφερέ τι περὶ τῆς μεμονωμένης καὶ ἐρημικῆς ζωῆς τῶν δύο ἀδελφῶν.

— Νεωτέρω οὖσα, ἀπεκρίθη ἡ Εὐσπλαγγνία, ὑπεβλήθη εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν, ἕνεκα τῆς ὀποιᾶς καὶ σήμερον εἶτι πάσχω. Καὶ ὅμως εὐχαριστοῦμαι συζῶσα μετὰ τὴν λύπην μου. Τοῦτο ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· διὰ τί νὰ πράξω διαφορετικᾶ;

(Ὁκ τῆς Revue des Deux Mondes.)

ΕΟΡΤΑΙ ΙΝΔΙΚΑΙ.

Αἱ εορταὶ Σαν Γιάτρα καὶ Ρουθ Γιάτρα, τασσόμεναι μετὰ τῶν πρώτων ἐν Ἰνδία, ἀποτελοῦσι τὰ περιώνυμα κρόνεια τοῦ Ἰαγγερνῶ, εἰς ᾗ συβρέουσι μυ-

ριάδες Ἰνδῶν πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας. Γυναῖκες, φέρουσαι ἐπ' ὤμου τὰ βρέφη αὐτῶν, ἔρχονται μακρόθεν πεζαί, διατρέχουσαι 30 καὶ 40 μίλια τὴν ἡμέραν τὰς δὲ νύκτας, τὰς πρὸ τῆς τελειότης, πάντες οἱ δρόμοι εἶναι μεστοὶ ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων κοιμωμένων εἰς τὸ ὑπκίθρον. Κόριος σκοπὸς τῆς εορτῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἀπ' αἰῶνος ἡ ἐξάπλωσις καὶ συντριβὴ πολλῶν ὑπὸ τοὺς τροχῶς τοῦ Ἰαγγερνῶ· εἰ δὲ καὶ ἀπηγόρευσε τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο ἔθιμον ἡ βρετανικὴ ἐξουσία, ὅμως οἱ ἐνθεομανεῖς εὐρίσκουσι τρόπον νὰ τηρῶσιν αὐτό. Ἰδοὺ δὲ πῶς διηγεῖται τὰ περὶ τούτου αὐτόπτη Ἄγγλος.

« Ἡ εορτὴ ἤρξατο τὴν 18 Ἰουνίου, ἡμέραν Κυριακὴν, καθ' ἣν οἱ ἱερεῖς ἐξήγαγον τὸν Θεὸν ὅπως λούσωσιν αὐτὸν, ἐτελείωσε δὲ τὴν 6 Ἰουλίου ἐπανελθόντος τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ μυρίων χειρῶν συρομένου, εἰς τὴν πρώτην Ὄσειν. Εἶδον καὶ τὰς δύο ταύτας τελετάς, ἐκ δὲ τῆς περιγραφῆς· μανθάνομεν πῶς οἱ Ἰνδοὶ, διὰ τὸν ἐμπολιτισμὸν τῶν ὀποίων καταβάλλομεν τόσους ἀγῶνας, ἐκπληροῦσι τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν εἴκοσι μίλλια μακρὰν τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους.

« Τὰς εορτὰς οἱ κάτοικοι τῆς Βεγγάλης συνειζύουσι νὰ τρώγωσι κατὰ κόρον ζυμαρικὰ, καὶ νὰ θεωρῶσιν ἕλη δυνάμει. Τὴν πρώτην λοιπὸν ἡμέραν τῆς εορτῆς καὶ ἔρχον καὶ ἰθροῦθησαν εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον, ἐνῶ ἡ θερμοκρασία ἦτο τοιαύτη, ὥστε βεβαίως εὐρωπαϊοὶ ἤθελε πέσει κερκυνόπληκτος· ἡ γῆ ἔκαιεν ὡς πῦρ.

« Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ συνῴδη τις ἐλθούσα διέσχισε τὰ πλήθη. Καὶ πρώτοι μὲν ἐπυροῦντο τινες, (τῶν ὀποίων προηγείτο ἐτερόφθαλμος γέρον ὀμοιάζων πρὸς ληστὴν) φέροντες ἀργυρὰς βάρβδους· μετ' αὐτοὺς δὲ ἤρχετο φάλαγγ· ἴαττι οὐα. ἰ. ἰ. ἰ. ἦτοι ἀνδρῶν κρατούντων βάρβδους, ὅπως ἀπομακρύνωσι τὰ πλήθη· εἶτα μουσικοὶ τινες, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκεῖνος τὸν ὀποῖον πάντες περιέμενον μὲν ἀνυπόμονοι, ὑπεδέχθησαν δὲ μετὰ σεβασμοῦ, συννοῦντες τὰς χεῖρας καὶ ἀναβιβάζοντες αὐτὰς ἱερευτικῶς εἰς τὸ μέτωπον, ὁ Θεὸς λέγει Κρίσνας. Ἦτο δὲ μικρὸν ξύλινον ἀγκυμάτιον, φέρων ἐνδυμα πολυχρώματον, πικρὸν αὐλόν, καὶ καθήμενον ἐπὶ ὀρόνου ὑπὸ οὐρανίσκον ἀποτρέποντα τὰς ἀστῖνας τοῦ ἡλίου μὴ φλογίσωσι τὴν ἱεράν αὐτοῦ κεφαλὴν. Μετὰ ταῦτα ἤρχετο πλῆθος ἄπειρον λαοῦ, τὸ ὀποῖον συνάδευεν ὠρούμενον τὸν Θεόν. Ἐπὶ τέλους ὁ Κρίσνας ἐφθασεν εἰς εὐρύχωρον πλατείαν, ὅπου μέγας ἀριθμὸς Ἰνδῶν ἐπροσκύνουν μεγάλα ξύλα ἀνθρωποειδῆ κόκκινα καὶ κίτρινα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καὶ τερατώδης κεφαλὴ, ἀφ' ἧς ἐκρέματο χάλκινος βραχίον ἔχων τὴν παλάμην ἀνοικτὴν, εἰς τὴν ὀποῖαν οἱ εὐσεβεῖς

ἔρριπτον νομισματά, ἅτινα μετεβίβαζον εἰς τὰ βραχίονα αὐτῶν οἱ ἱερεῖς. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆ ἦτο ἡ τοῦ Ἰαγγερνῶ. Ἐρωτήσας Ἰνδὸν τινὰ τί ἀπογίνονται τὰ συναθροιζόμενα χρῆματα, εἶδον εἰς ἀπάντησιν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τεινομένην πρὸς ἐμὲ καὶ ζήτουσαν ἐλεημοσύνην.

« Ἐνίστε ἰσχνὸς τις ἐρχόμενος ἐκίνει τὰς μαύρας αὐτοῦ χεῖρας, δίδων οὕτω σίνθραμ κρυγῶν· καὶ τὰ πλήθη ὑπήκουον ἀμέσως, ἀτεινόμενα ἡλιθίως τὸν Θεόν. Οἱ πωληταὶ τῶν ζυμαρικῶν εὐρίσκοντο εἰς ἀδιάκοπον ληψοδοσίαν, πωλοῦντες καὶ χονδραιοδεστάτας εἰκόνας ζῶων. Ὁσάκις δὲ παρετήρουν οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐψυχραίνετο ὁ ἐνθεομανεὶς καὶ ἠλαττοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ῥιπτομένων εἰς τὴν θείαν παλάμην, ἐξῆπτον αὐτὸν διὰ τιμηπῶν καὶ ταμτᾶμ. Ὅτε δὲ οἱ ἱερεῖς ζήτησαντες ὕδωρ ἐκ τοῦ Γάγγου κατέχεον ἐπὶ τοῦ Ἰαγγερνῶ, τὸ πλῆθος ἀφῆκε φωνὰς οὐρανομήκεις, τὰ νομισματά ἐβρίπτοντο ἀφρονώτερα, καὶ ὁ Θεὸς ἐφάνη ἐξιλεωθεὶς. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔπεσε βαγδαῖα βροχὴ, καὶ τὰ πλήθη ἐβουήθησαν εἰς τὸν πηλόν.

« Καὶ μέχρι μὲν τούτου ἡ εορτὴ ἦτο κωμικὴ τὴν Τετάρτην ὅμως μετεβλήθη εἰς ἀπεχθὴ τραγωδίαν, ἀπὸ τῆς ὅσον οὔτε νὰ φαντασθῇ τις δύναται.

« Τὰ πλήθη τὴν ἡμέραν ταύτην ἦσαν πολυαριθμότερα, καὶ εἰς πάντας τοὺς δρόμους ὑπῆρχον ἐργαστήρια πλήρη ζυμαρικῶν καὶ ἐλεεινῶν εἰκόνων τοῦ Ἰαγγερνῶ, τοῦ Κρίσνα καὶ ἄλλων Θεῶν. Ἐπωλοῦντο δὲ καὶ σφύρατρα, καὶ ταμτᾶμ, καὶ ἰχθεῖς βρωμερώτατοι, καὶ σαπρὰ ὀπῶραι· ἀλλὰ καὶ ἱπποὶ περιστερφόμενοι, καὶ γυναῖκες αἰσχροτάται τὸ εἶδος, τραγιδούσαι μονότονα καὶ ὑπόβρινα ἤσματα, καὶ κανοράματα παριστῶντα τὴν πυκνὸσμιν ἔκθεσιν, καὶ ἀκροβῆται ἐκάλλυον τὴν πανήγυριν.

« Τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τῆς συβρέης, ἦτο ἐκεῖνο ὅπου ἐκείντο αἱ δύο ἄμαξαι τοῦ Ἰαγγερνῶ, ὀμοιάζουσαι πρὸς μέγιστον παραπήγματα, ἐξήκοντα ποδῶν ὕψος καὶ ἀλλόκοτον σχῆμα ἔχουσαι, καὶ καταφορτισμέναι πανταχόθεν δι' εἰκόνων. Διηροῦντο δὲ αἱ ἄμαξαι αὐταὶ εἰς τέσσαρα πατώματα, κατεχόμενα ὑπὸ βραχμῶν καὶ τῶν φίλων αὐτῶν. Μεγάλα εἶδωλα ἴσταντο εἰς τὰς γωνίας καὶ δύο μακρότατα σχοινία ἐκρέμαντο εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἐκατέρωθεν τῶν ἄμαξῶν, αἵτινες ἐκείντο ἐπάνω ἐξ βραρυτάτων τροχῶν.

« Ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὰ πλήθη περιεκύκλουν τὰς ἄμαξας, μικρὸν ἀπεγούσας ἀλλήλων· μετέβαινον δὲ ἐνίστε καὶ εἰς τὴν παρακείμενον παραπήγμα πρὸς λατοεῖαν ἀστέμων εἰκόνων, τὰς ὀποιᾶς περικαλύφνυτες μετὰ ταῦτα ἀνήτησαν εἰς τὰς ἄμαξας.

« Τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἐκρότησεν ἤχος ὀργάνου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς πρώτης ἄμαξης, καὶ μεταξὺ μεγάλων κραυγῶν ἐφάνη αὐτοπροσώπως

ὁ Ἰαγγερνῶ, φορῶν κόκκινα, ὄντινα δέσαντες διὰ τοῦ ἐτέρου τῶν σχοινίων ἀνύψωσαν οἱ βραχμῶνοι, ἀνασφύροντες ὀλη δυνάμει εἰς τὰ πατώματα. Μετὰ δὲ ταῦτα κατεβίβαζον εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ ἀπεκάλυψαν αὐτὸν προσκυνῶντος τοῦ πλῆθους. Ἦτο δὲ αἰσχροτάτος τὴν ὄψιν, καὶ εἶχε τρεῖς μεγίστους στρογγύλους ὀφθαλμοὺς ἐντὸς κύκλου λευκοῦ. Εἶτα ἔφεραν καὶ νέον Θεόν, τὸν ὀποῖον ἀνυψῶσαντες ἔθεσαν εἰς κατώτερον μέρος, καὶ οὕτω καθεξῆς ἕως οὗ παρεγέμισθη ὑπὸ Θεῶν ἡ ἄμαξαι.

« Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τὸ πλῆθος ἐβρίπτεν ἄνοη καὶ ὄδρα εἰς τοὺς βραχμῶνους, ἀνθρώπους ῥυπαροὺς καὶ χυδαίους, κατὰ τούτο μόνον διαφέροντας τοῦ ὄχλου, ὅτι ἔφεραν λευκὰ βάκη ἐπὶ τῶν ὤμων. Ὅτε δὲ ἐτοποθετήθησαν οἱ Θεοὶ, ἔφεραν δύο ξυλίνους ἱπποὺς, τὸν μὲν λευκόν, τὸν δὲ κυανόν, ὃν ἕκαστος εἶχεν ἀπέρκντον οὐρᾶν, καὶ ἐξέυξαν εἰς τὴν ἄμαξαν. Ἀνέβη δὲ ἐπὶ τῶν θυμαιοδεστάτων τούτων ὑποζυγίων καὶ ἀνά εἰς βραχμῶνος.

« Ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ ἀκριβῶς τὰ μετὰ ταῦτα γενόμενα. Πλησιέστατα τῆς ἀμάρξης ἐκείτου μεγίστη πεπαλακωμένη οἰκία, ὅπου γυναῖκες τινὲς ἔβλεπον διὰ τῶν δικτυωτῶν, ἐνῶ ἄλλαι, φυλασσόμεναι ὑπὸ γέροντος τινος κερβέρου, ἦσαν ἐπὶ τοῦ δώματος. Εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς ὀδοῦ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἰαγγερνῶ, πλήρης καὶ αὐτὸς γυναικῶν. Ὁ δρόμος δι' οὗ διήρχετο ἡ ἄμαξαι ἐφάρασσατο ὄλος ὑπὸ τῶν ὄχλων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἰνδοὶ εἶναι εἰς ἄκρον ἀκάθαρτοι καὶ ἀλείφονται ἐλαίῳ τὸ σῶμα, ἡ πυρκαυστος ἀτμοσφαῖρα καθίστατο ἀνυπόφορος. Ὅτε δὲ χιλιάδες ταμτᾶμ ἤρχισαν νὰ κροτῶσι συνηχοῦσαι μετὰ τῶν φωνῶν τῶν βραχμῶνων, ὀηριώδης συγλυκίσις ἐκέρπεισε τοὺς ὄχλους ἐκεῖνους, οἵτινες ὀρηγῶσαντες πρὸς τὰ σχοινία διαγωνίζοντο τίς πρώτος νὰ σύρῃ τὸν Θεόν. Καὶ ἐνῶ ἐντὸς τῆς ἀμάρξης ἦσαν 200 περίπου ἀνθρωποὶ, οἱ σχοινοθῆραι δὲ ἦσαν καὶ ὑπὲρ τοῦ 4000. Ἀλλ' εἰς μάτην ἔσυραν τὴν ἄμαξαν, διότι, ἴστανμένη ἐκεῖ ἀκίνητος πρὸ ἐνὸς ὄλου ἔτους καὶ βυθισθεῖσα εἰς τὴν γῆν ἕνεκα τοῦ βάρους, οὐτ' ἐσείετο. Οἱ βραχμῶνοι ἐβδῶν καὶ ἐγχερονόμουν. Ἐπὶ τέλους τὰ πλήθη ζευχθέντα ἔσυραν ὄλα ἐνταυτῷ, καὶ ὁ ὀγκος ἐκεῖνος σεισθεῖς ὀλίγον ἔτριξεν ὡς ἂν ἦτο ἔμφυχος· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐστάθη. Οἱ βραχμῶνοι ἤρχισαν ἐκ νέου, καὶ ἡ ἄμαξαι κινήθησα καὶ προχωροῦσα συνέτριβεν ὑπὸ τοῦς τροχοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐμολύνετο ὑπὸ σαρκῶν καὶ αἵματος.

« Τὰ πλήθη ἦσαν ἐξὼ φρενῶν συνωθοῦντο, εἰδόνοντο, ἠγωνίζοντο ὅπως φθάσωσιν εἰς τὴν ἄμαξαν. Οἱ πλησιέστεροι, κῦπτοντες ἔβλεπον τοὺς τροχοὺς, καὶ ἀνηγέροντο ἐντρομον ἔχοντες τὸ ἦθος. Ἐκυψα δὲ καὶ ἐγὼ καὶ εἶδον ὑπὸ τοῦς τροχοὺς γρατῖαν αἱματόφυρτον, τῆς ὀποιᾶς ὁ ἔτερος τῶν ποδῶν ἦτο

κεκομμένος. Οὐδείς ἐβόηθε αὐτὴν θέλουσαν ἄνευ γερῆς ἢ μὲν ὄχλος ἠτένιζεν αὐτὴν ἠλιθίως, οἱ δὲ βραχμῆνοι ἠδιαφόρου. Ἡ ἡμαξά δὲν ἐδύνατο νὰ κινηθῆ, τοσαῦτα ἦσαν τὰ πρὸ αὐτῆς πεσόντα σώματα.

» Ἀτάραχοι οἱ βραχμῆνοι ἐδωκαν σύνθημα προχωρήσεως ἄλλ' ἀφῆντες ἐλθόντες χωροφύλακες, ἀνήγειραν τὰ κυλιόμενα σώματα, ἐνῶ τὸ πλῆθος ἐκραζεν Ἄψε, ἦτοι ἐκουσίως ἔπεσαν, ὅπερ καὶ ἦτο ἀληθινόν. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν πεσόντων καὶ τῶν φορευθέντων ἡ ἡμαξά ἐκινήθη, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔμεινα νὰ ἴδω πλέον ἐὰν ἐγένοντο καὶ νέα θύματα.»

ΘΑΝΑΤΟΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΘΩΩΝΟΣ.

Ἀπέθανεν ἐσχάτως ἐν Βαυαρίᾳ, προσβληθεὶς ὑπὸ ἐξανθήματος, ὁ βασιλεὺς Ὦων, πρῶτος μὲν ἡγεμόν τῆς Ἑλλάδος, πρῶτος δὲ καὶ διοργανωτὴς αὐτῆς καὶ νομοθέτης. Τὸν ἀποθνήσκοντα ἐβρήθησαν πάντες ἐν Ἑλλάδι καὶ αὐταὶ αἱ πολέμιαι ἐφημερίδες, εἰ καὶ παρέπεμψαν ὡς εἰκὸς τὴν περὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ κρίσιν εἰς χρόνους ὑστέρους, ἐξῆραν ὅμως τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν προαίρεσιν. Τὴν ὁδὸν ταύτην πατοῦντες καὶ ἡμεῖς, εἰς ἓν τι μόνον νομιζόμεν καθῆκον νὰ επικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ μέλλοντος ἱστοριογράφου, τὸ ἑξῆς:

Κατὰ τὰ δύο ἰδίως ἔτη, τὰ προηγηθέντα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862, ὁ βασιλεὺς Ὦων διεσώρη ὡς σκεδὸς κελίης, καὶ τοιοῦτο, ὥστε ἐὰν συγκαταβῆ τις νὰ ἐπεξέλθῃ τὰς ἐφημερίδας τῶν τότε χρόνων, ἢ ἀναπολήσῃ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν βιογραφίαν τῶν ἐκτρωμάτων ὅσα ἀπ' αἰῶνος ἐκάθισαν εἰς ὄφθαλμους, οὐδὲ τὸν Νέριωνα λησμονῶν, θέλει νομίσει ἐκεῖνον δημοσφορώτερον πάντων πασῶν δὲ τῶν κατηγοριῶν τρεῖς ἦσαν αἱ κορυφαῖαι α— ὅτι προέδιδε τὰ συμπερόντα τῆς Ἑλλάδος χάριν τῶν Ἀυστριακῶν β— ὅτι αἱ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς δούλης Ἑλλάδος ἐνέργειαι αὐτοῦ ἦσαν ἀπλῆ ἀγρυπτεία, καὶ γ— ὅτι ἐπεβούλευε τὴν ὀρθοκρίαν ἡμῶν. Ἀπ' ἐναντίας σήμερον πάντες ὁμολογοῦσι καὶ κηρύττουσιν ὅτι οὐδείς, οὐδ' Ἕλληνας τὸ γένος, ἠγάπησε πλέον ἐκείνου τὴν Ἑλλάδα ὅτι οὐδείς οὐτ' ἐμφοίμνα οὐτ' ἐθυσιάζετο ὑπὸν ἐκείνου ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, καὶ ὅτι οὐδείς ἐσέθετο πλέον αὐτοῦ τὸ δόγμα τῶν πατέρων ἡμῶν. Μετὰ τὴν πλάνημον ταύτην ὁμολογίαν ὁ μέλλων ἱστοριογράφος θέλει μακαρίσει ἴσως τὰ ἔθνη ὅσα ἐτυχον τοιοῦτου ἡγεμόνος, ὅστις καὶ περ διωχθεὶς ἀπέθανεν εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς Ἑλλά-

δος, ὁμοίως πρὸς τὸν Φωκίωνα, παραγγείλαντα τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὅτε καταδικασθεὶς ἀνόμως ὑπὸ τῶν ἀγαυομένων συμπολιτῶν ἀπήγετο εἰς θάνατον, α μὴ μνησικακεῖν Ἀθηναίους.»

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΕΣΠΕΡΑ.

1

Προβαίν' ἢ ἐσπέρα καὶ βαίνει τὸ σκότος
Ἀργόν, σιγαλέον ἐπάνω τῆς γῆς
Ὁ πᾶς εἰς τὰ κάτω δούρησε κρότος
Δεσπόζει ἐν ὄν ὑπερτάτης σιγῆς.
Σαλευ' ὑποκόφως τὸ δέσμιον ρέυμα
Ἄετρεμα κοιμᾶται τ' ἀόρατον κτεῖμα.
Τὸ ἐραστορὸν δὲ ἐκκαλύπτεται δῶμα
Μυστήριον μέγα Θεός τις τελεῖ.
Ἐκεῖ τὸν θνητὸν ῥ' ἀνυψώσῃ τὸ ὄμμα
Ἐτόθιμος ἦχος, ὀρμή τις καλεῖ.

2

Ἐν κόσμῳ ἀπειρῷ, κενῷ, σιγαλέῳ,
Σπινθηρὸς πυρῆρος ἀπλήτου φωτός,
Ἐξ ἄρκτου καὶ νότου, δυσμῶν τε καὶ ἑω.
Χωροῦν οἱ ἀστῆρες τοῦ χάους ἐκτός.
Ἐπάνω πελάγους βυθῶν ἀνυμνῶντων
Γαμήλιον κόραι μὲ στέμν' ἀδαμάντων,
Αἰδοῦχ' ἄρχαίαι εἰς μίαν χορείαν
Τὸ βλέμμα τῶν στρέφουν ἐδῶ ἰλαρόν,
Κ' εἰς ἔρρυθμον τείρουσιν τὸ οὐδ' ἀρρολιαν
Καὶ μ' ἐρρυθμον βῆμα τελοῦν τὸν χορόν.

3

Τίς δόναμις ἔλκει τὸν μὲν πρὸς τὸν ἄλλον;
Ἢν' ἔρωτος θεῖου δεσμὸς διαρκῆς.
Τί λέγουσιν; τί λέγουσιν μὲ πῦρ ἀναπάλαν;
Ὡσεὶ ῥ' ἀταλάσσουσι λέγους γλυκεῖς.
Καὶ μόν' ἢ ψυχῆ μου ἀκοῖε τοὺς ἦχους,
Αὐτὴ δ' ἀπαντᾷ μὲ παλμὸς ἐνδομήχους,
Σκιρτᾷ, καὶ εἰς ὕψος πετώσ' ἀναβαίνει
Τοῦ μέλους ἐκείνου εἰς θρόγγος κ' αὐτὴ
Ποθεῖ, εἰς σπινθηρ τοῦ φωτός τῶν νὰ γένη
Ἄλλ' ἤδη τὰ κάτω δεσμὰ τῆς κρατεῖ.

4

Καὶ φέρει ἐδῶ τὸν ἄγωνα δεσμίον
Δεινῶς πειρομένου ἐν μαύρῃ εἰρηκῆ

Τὸ ζεῖδιωρον φῶς νὰ ἰδῆ τοῦ ἄλλου
Καὶ κρῖκος ἐνῶ σιδηροῦς τὸν κρατεῖ.
Πλὴν βέβηλος ὅστις τὸν πέπλον νὰ σχίσῃ
Εἰς τ' ἄδοντα θέλων τῶν νὰ εἰσδύσῃ
Ἐν ᾧ λειτουργῆς ὁ Θεὸς εἶναι μένον.
Ἄρχει ὁ φῶτος οὐρανίου ποθῶν
Ν' ἀρβεται τοῦτο τὸ βλέμμα ὑψόντων,
Ἐνῶ κατακτεῖ τὸν μαστιχῆ παθῶν.
5
Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖ φωσφορώδεις βολίδες
ῤηγνύμεναι σθένου μὲ θροῦν φαινόν.
Μὴν εἶναι λαμπρῶν ἄλλων κόσμων ἐλπίδες
Καὶ σθένου ἔπισης εἰς χάος κενόν; . .
Ἐκεῖ, εἰς ἀστήρ πρὸ μικροῦ μὲ τοὺς ἄλλους
Τοξείων φωτὸς λαμπρόδρας καὶ κάλλους
Εἰς χάρον τανῶν μακρῶν ἀνυψοῦται
Καὶ θρησκορτος βλέμμα μὲ βλεπ' ἀμυδροῦν . .
Ἴδου, βαθυμῶν, βαθυμῶν ἀμυροῦται . .
Θὰ σθένος εἰς χάος, βαθὺ, ζοφερόν. . .

6

Ἄδὸ ἦτον ἄλλοτε τ' ἄστρον μου γλῶσσ' ἢ
Μὲ θλίψιν μοιήρη, μοιήρη χαρῶν,
Ἄδὸ, μακροσμένον τῶν ἄλλων ὀμίλων
Κ' ἐγὼ, τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόκλου μακρῶν,
Σιγῶν, ἀντηγάλα πιστῶς τὰ ἐπὶ μου,
Καὶ ἦν τὸ οὐράνιον φῶς τοῦ φωτός μου.
Ἄντικρυ μ' ὀμίλει πυρῆθογγον γλῶσσ' ἢ
Ὅμοιαν μὲ ζῶντα ψηφία πυρός
Τὸ βλέμμα λαλεῖ εἰς καρδίαν ἐρῶσαν
Καὶ χύνει' ἐκτάσεως φῶς καθαρός.

7

Ἄδὸ μου τὸ ἄστρον ἰδοῦ τρεμοσθῆναι,
Τί ἔγαν' ἢ ἀγλή αὐτοῦ ἢ λαμπρῶ;
Τὴν θλίψιν, τὸ πένθος ὁ δίσκος του χύνει.
Μὴ λύπη τὸ φῶς του θολῶναι πικρῶ;
Θερμῆς ἐρωμένης τὸ βλέμμα μὴ χάνη,
Ὅποθεν τὸ φέγγος καὶ θάλπος λαμβάνει
Κ' εἰς χάρας ζορώδεις περνοῦν ἀποκλίνει; . .
Σὲ βλέπω, ὡς ἕνος εἰς γῆν παροικῶν,
Νὰ σ' ἔβλεπε τόρα μακρῶν μου κ' Ἐξελθῆ,
Ἦ ἄστρον ὠχρῶν, τῆς ψυχῆς μου εἰκῶν.

(Ἐποιήθη ἐκ Κύπρου.)

ΑΣΤΕΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΕΣΜΑΤΙΑ.

1) Ἀδηφάγος.

Μιά γριζέχεν ἀβῶστιά,
Ἀβῶστιά καὶ θερμασιὰ,
Κ' εἶχε πόνον ἔς τὸ κεφάλι
Καὶ ἀναφαιρὰ μεγάλην.
Στέλνει νάρθη δ' ἡλιατρῆς
Δὲν εἰζέριε μὴτ' αὐτός:
— Πές μου, γριζέ, τὴν ἀφαιρὰ σου;
Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀβῶστιά σου.
— Τίποτα δὲν τρώω ἢ καυμένη.
Πῶς δὲν εἶμαι πεθαμένη!
Δὲ γάλλους τρώου ἦητούς,
Κ' ἄλλους δὲν ταιγαρτούς.
Κι' ὅποτ' ἔχω ἄλιγα πείνα,
Δὲν μὲ σώνει προβατίνα,
Κι' ὅποτ' ἔχω καὶ μεγάλη
Δὲν μὲ σὸν' ἕνα βουβάλι.
— Φέρτε τῆς κουκιὰ βρασμαμένα
Γιατὶ τόρα τρώει καὶ μένα!

2) Ἀναξιοπαθεῖα.

Τ' ἔχεις, δίανα μου, καὶ κλαί;
Μὲ φοροῦν καλαῖς κικαῖς,
Μὲ φοροῦν οἱ Δολιανῆς¹⁾
Ποῦ εἶναι ἄ' γαρουφαλλιάς;
Μὲ φοροῦν οἱ Γιαννιτσάναις²⁾
Ποῦ εἶναι ἄ' τῆς μαντζουράναις³⁾
Μὲ φοροῦν οἱ Σελιτσάναις⁴⁾
Ποῦ εἶναι ἄ' τῆς κουκουδάγιας.

3) Γάμος καβούρων.

Κάτου ἔς τὸ γ' αὐτὸ ἔς τὸν ἕμμο
Κάναν οἱ καβούροι γάμο,
Καὶ παντρέβαν τὴν Μιλάμω.
Καὶ τῆς δίναν προικιά
Ἕνα κόσκινον κουκιὰ,
Καὶ μιὰ σιδερωσιὰ
Νὰ μαγερεῖ τὰ κουκιὰ.
Καὶ τῆς δίναν ἓν ἀμπέλι
Ὅσῳ νὰ χῶρᾷ νὰ μπένη.

1) Χωρίον Ἀβίας. 2) Χωρίον Καλαμῶν. 3) Ἐδάδες φουτῶν, τὸ ἕνα μὲ ῥον τῶν ἀρχαίων (marjolaine gentille) 4) Χωρίον Ἀβίας.

4) Ναυάγιον ποντικῶν.

Πέντε ποντικοὶ κουντοῦροι¹⁾
 Κι' ἄλλοι τρεῖς ἀλευρομοῦροι²⁾
 Καϊκάκιν ἐφορτώσαν
 Γιὰ νὰ πᾶνε εἰς τὴν Κουκλίνα³⁾
 Τοὺς ἐπιάνει μιὰ κουντίνα⁴⁾
 Πᾶει ὁ γάτος εἰς τὸ τιμόνι
 Μὲ τοὺς ποντικούς μαλλόνει.
 Καὶ τοὺς δέν' ἀπὸ τ' ἀχνάρι
 Καὶ τοὺς βίχνει εἰς τὸ ἀμπάρι.
 Ἐφθασε κ' ἡ ποντικίνα
 Μὲ τὰ μυρολόγια κείνα.
 —Δός μου, γάτε, τὰ παιδιὰ μου,
 Τ' εἶν' τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου.
 —Φεύγα πέρα, ποντικίνα,
 Μὴν σὲ κάμω ὅσον κ' ἐκεῖνα.
 —Δό' μου, γάτε τὰ παιδιὰ μου
 Ἄσ' σου δώσω γὰ καὶ βίχι.
 —Δὲν τὸ θέλω γὰ τὸ βίχι
 Τί εἰς τὸ δόντι μου καθίξει.
 Δό' μου, γάτε, τὰ παιδιὰ μου
 Ἄσ' σοῦ δώσω γὰ καὶ χέλυ.
 —Δὲν τὸ θέλω γὰ τὸ χέλυ
 Τί μου ξεγλυστράει καὶ φεύγει.
 Φεύγα πέρα, ποντικίνα,
 Μὴ σὲ κάμω ὅσα κ' ἐκεῖνα!
 Ἄφσε, γάτε, τὰ παιδιὰ μου
 Κ' ἔλα φάγε με ἐμένα.
 —Κόπιασε, θια ποντικίνα
 Νὰ σὲ κάμω ὅσα κ' ἐκεῖνα.
 Μιὰ τῆς δίνει τὴν βουτάει
 Καὶ τὴν τρώει καὶ γελάει.

ΠΑΝΔΡΑ.

ΣΠΑΝΙΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ. Κατὰ τί διακρίνονται αἱ ἄγριαι χῶραι τῶν πεπολιτισμένων; Κατὰ τοῦτο, ὅτι εἰς ταύτας μὲν αἱ γυναῖκες ἀγοράζουσι τοὺς ἀνδρας, εἰς ἐκεῖνας δὲ οἱ ἄνδρες ἀγοράζουσι τὰς γυναῖκας. Τὴν ὥραν καθ' ἣν γράφομεν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐπαρχίαν, ἢ Ναδαλίαν, ὅπου οἱ ἀνύπανδροι, αἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ λάβωσι συζύγους, εὐρίσκονται εἰς ἀξιοδάκρυτον θέσιν. Καὶ ἤξεύρετε διὰ τί; διότι ἀνέβα τῶν γυναικῶν ἡ τιμὴ. Ἄλλοτε δίδων τις δέκα ἀγελάδας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλιγωτέρας (λέγω δὲ ἀγελάδας, διότι μόνον μὲ αὐτὰς ἀγοράζονται αἱ γυναῖ-

¹⁾ ἔχοντες κουντὴν τὴν αὐτάν. ²⁾ ἔχοντες παπασμένον δι' ἀλευροῦ τὸ φύλλον. ³⁾ ἴσως διὰ τὴν ὁμοεισοκαταλήξιν ἐπέθη ἢ ἄγνωστος αὐτὴ εἰς ἕρως πύλις. ⁴⁾ Ἴταλ. τρικουρία.

κες εἰς τὴν χῶραν ἐκεῖνην) ἠγόραζε μιάν παρθένον. Ὅποιος δὲ εἶδε δεκαπέντε ἀγελάδας ἠγόραζε γυναῖκα παχυτάτην, ἱκανὴν νὰ τρελάνῃ καὶ πιασῶν. Σήμερον ὅμως ὁ ἐλάχιστος ὄρος τῆς ἀγορᾶς κατήντησεν εἰς εἴκοσιν ἀγελάδας, καὶ πάλιν ἡ νύμφη δὲν εἶναι ἐκ τῶν παχέων, ἀλλ' ἰσχνή, λιγνὴ καὶ κοντὴ. Καὶ τὸ δεινότερον, ἐπειδὴ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ ἄγγλοι ἐπιβάλλουσι τὴν εἰρήνην, οἱ ταλαίπωροι ἐντόπιοι δὲν ἠμποροῦσι πλέον ν' ἀρπάξωσι τὰς γυναῖκας ἢ τοῦλάχιστον τὰς ἀγελάδας τῶν γειτόνων αὐτῶν. Ποῦ λοιπὸν θὰ καταντήσῃ τὸ πρᾶγμα; Πολλὰ πιθανὸν ἴσους τις ἄγγλος, εὐαγγελικῶς ζῆλον οἰστρηλατούμενος, ν' ἀναβῇ εἰς τὸν ἄμβωνα, καὶ διὰ τινος κατανοκτικῆς ὀμιλίας νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἀγγλίδων, παριστάνων εἰς αὐτὰς ὅτι εἶναι ἀπάνθρωπον νὰ ἐγκαταλειφθῶσι τὰ πλάσματα ἐκεῖνα τοῦ Θεοῦ ἀγυναίκοι. Πιθανὸν δὲ καὶ νὰ συντριβῇ μετὰ τὴν ὀμιλίαν αὐτοῦ ἡ καρδιὰ τριῶν ἢ τεσσάρων φιλανθρώπων μίς, καὶ νὰ παρακινήσῃ αὐτὰς νὰ ὑπάγωσιν εἰς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν τῶν Ἀφρικανῶν ἐκεῖνων. Τοῦτου γενομένου μετὰ τινος ἡμέρας θὰ τρέξωσι κατόπιν αὐτῶν καμμία ἑκατοντὰς ἄλλων, ἐντὸς δὲ τριῶν μηνῶν φορτία ὀλοκλήρα γυναικῶν πρὸς ὑπανδρείαν θὰ ἐξαποσταλῶσιν εἰς Ναδαλίαν. Καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπανέλθωσι πάλιν αἱ γυναῖκες εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν τιμὴν, τὴν τῶν 10 ἀγελάδων.

ΓΕΡΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ. Ἀπέθανεν ἐσχάτως εἰς τὸ ἀπομαχικὸν κατὰστημα τῶν Πικρισίων στρατιώτης τοῦ Ναπολέοντος Α', ἐννεμήκοντα ἐτῶν ἔχων ἡλικίαν μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν διηγείτο εὐχαρίστως, ὅτι φρουρῶν ποτε εἰς τὴν πλατείαν ἐκεῖνην τοῦ Καίρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφρονέθη ὁ δολοφόνος τοῦ στρατηγοῦ Κλέβερ, ἔδωκέν αὐτῷ ποτήριον ὕδατος. Ἴδὸν δὲ πῶς ὡς γνωστὸν ὁ Κλέβερ, μετὰ τὸ τέλος ἐπιθεωρήσεώς τινος ἐδολοφονήθη τὴν 14 Ἰουνίου 1800 ὑπὸ μουσουλμάνου, τὸ ὄνομα Σολεϊμάν, ἐμπήξαντος πολλὰκις ἐγγειρίδιον εἰς τὸ στήθος τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ. Καὶ κατὰ πρόβτον μὲν ἔκαυσαν θέντες ἐπὶ φλογῶν τὴν χεῖρα τοῦ δολοφόνου, εἶτα ἀνεσκολόπισαν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιζήσας τέσσαρας ὥρας, καταφλέγετο ὑπὸ δίψης ἐζήτησε πολλὰκις νὰ πίνῃ ἄλλ' οὐδεὶς ἔδωκεν αὐτῷ, διότι ἀμέσως θὰ ἐπήρχετο ὁ θάνατος καὶ θὰ συνέταμε τὴν τρομερὰν αὐτοῦ ἀγωνίαν. στρατιώτης τις ὅμως φρουρῶν ἐκεῖ, οἰκτείρας τὸν πάσχοντα, ἔδωκεν αὐτῷ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον βοήθησας ἐξέψυξεν ἐν τῷ ἄμα. Ὁ στρατιώτης οὗτος, καλούμενος Δαβρουά, ἦτο ὁ ἀποθανὼν εἰς τὸ ἀπομαχικὸν κατὰστημα, ὅπου διέμεγεν ἀπὸ 34 ἐτῶν.